

UNIVERZITA JANA AMOSE KOMENSKÉHO PRAHA

magisterské kombinované studium

2010 – 2012

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Martin Čáslavský

Pracovní tábory na Jáchymovsku

Praha 2012

Vedoucí diplomové práce: PaedDr. Lubomír Bajcura, Ph.D.

COMENIUS UNIVERSITY PRAGUE

Master Combined Studies

2010 - 2012

DIPLOMA THESIS

Martin Čáslavský

The Work Camps in the Region of Jachymov

Prague 2012

**The Supervisor of The Thesis Work:
PaedDr. Lubomír Bajcura, Ph.D.**

Prohlášení

Prohlašuji, že předložená diplomová práce je mým původním autorským dílem, které jsem vypracoval samostatně. Veškerou literaturu a další zdroje, z nichž jsem při zpracování čerpal, v práci řádně cituji a jsou uvedeny v seznamu použité literatury.

Souhlasím s prezenčním zpřístupněním své práce v univerzitní knihovně.

V Jáchymově dne 27.2.2012

Martin Čáslavský

Poděkování

Chtěl bych poděkovat PaedDr. Lubomíru Bajcurovi, Ph.D. za vedení diplomové práce.

Anotace

Cílem mé diplomové práce je pokusit se probudit zájem o naši novodobou historii a především pak o 50. léta 20. století. S nástupem totalitního komunistického režimu vznikly na Jáchymovsku pracovní tábory, ve kterých vedle kriminálních a retribučních vězňů pracovali také političtí vězni. Dnešní mladá generace o tomto tragickém období v našich dějinách nemá už skoro žádné povědomí, a proto jsem se pokusil pomocí prezentace a přednášky tuto skutečnost změnit. Nedělám si iluze, že se mi to povedlo u všech studentů, ale budu spokojen pokud probudím zájem alespoň u některých studentů, kteří se budou o tuto neradostnou etapu našich novodobých dějin zajímat.

Klíčové pojmy

dotazník, Jáchymov, komunistická strana, moderace, novodobé dějiny, političtí vězni, pracovní tábory, prezentace, přednáška, studenti, škola, totalitní společnost, uranová ruda, vzdělávání.

Annotation

The aim of my thesis is to try to wake an interest in our contemporary history, in particular, of the 50's of the 20th century. With the onset of totalitarian Communist party regime there were established work camps in the region of Jáchymov. There worked as well as criminals, contributory and political prisoners together.

Today's young generation has hardly any awareness about this tragical period in our history, and so I tried to change this fact, by using this presentation and lectures.

I don't make any illusion, that I succeeded for all the students but I will be satisfied if I waken an interest in some students who will be interested in this joyless period of our contemporary history.

Key words

questionary, Jáchymov, the Communist party, moderation, contemporary history, political prisoners, work camps, presentation, lectures, students, school, totalitarian society, uranium ore, education.

OBSAH

ÚVOD	8
------------	---

TEORETICKÁ ČÁST

1. Cíl, metody a didaktické prostředky přednášky (Komentář o práci, jejímž výsledkem je příprava přednášejícího na přednášku)	9
2. Moderace následné diskuse, postup, otázky (Příprava vyučujícího a komentář k přípravě)	10
3. Literatura k tématu přednášky	12
4. Heuristická, komparační a kompilační práce s literaturou a prameny, jejímž výsledkem je text přednášky	14
5. Text přednášky rozšířený o citace pramenů a literatury a didaktické poznámky	17
5.1 Jáchymov	17
5.2 Obsazení uranových dolů Sověty	18
5.3 Mezistátní smlouva ČSR a SSSR	20
5.4 Kde sehnat pracovní sílu?	24
5.5 Počátky vzniku prvních objektů pro odsouzené – kategorizace, nomenklatura, právní status, nástin chronologie	26
5.6 Vězeňské objekty na Hornoslavkovsku	28
5.7 Vězeňské objekty na Jáchymovsku	30
5.8 Život vězňů	42
5.9 Útlum těžby uranu	46
5.10 Zánik a pozůstatky vězeňských lokalit na Jáchymovsku	49
5.11 Český uran – pokus o bilanci	52

PRAKTICKÁ ČÁST

6. Praktická část	60
6.1 Záznam o konání přednášky	60
6.2 Prezentace výsledků průzkumu	61
6.3 Výsledky průzkumu a závěr průzkumu	80
6.4 Prezentace	81
6.5 Moderace	82
6.6 Diskuze	85
6.7 Výstup z moderace	87
6.8 Závěr studijního celku	88

SEZNAM ZKRATEK	90
----------------------	----

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY A PRAMENŮ	91
---	----

SEZNAM OBRÁZKŮ, TABULEK A GRAFŮ	93
---------------------------------------	----

SEZNAM PŘÍLOH	95
---------------------	----

ÚVOD

Jako téma své diplomové práce jsem si zvolil pracovní tábory na Jáchymovsku. Po celou dobu své profesní kariéry pracuji ve vězeňství a o pracovní tábory na Jáchymovsku se zajímám již dlouhá léta. Tímto tématem jsem se již zabýval při psaní své bakalářské práce, kterou jsem psal na Filozofické fakultě Západočeské univerzity v Plzni, a ze které určité pasáže použiji při psaní této diplomové práce, zejména v části teoretické. 50. léta 20. století jsou velice zajímavou etapou v novodobé historii Československa a proto jsem si dané téma zvolil a pokusil se napsat tuto diplomovou práci. Dalším a myslím ještě důležitějším důvodem k napsání a následnému dalšímu využití tohoto textu, je veliký nezájem o novodobou historii nejen v řadách dospělých obyvatel, ale především dětí a mládeže. Hlavním cílem mé diplomové práce bude pokus o „zázrak“, tedy o to, aby mladá generace projevila byť jen nepatrný zájem o toto historické období a s tím spojené období totality, kdy po 25. únoru 1948 komunisté přistoupili k budování totalitního státu. Tento stát obsahoval vše co při definování totalitarismu uvádějí C. J. Friedrich a Z. K. Brzeziński:

1. jedna oficiální státní ideologie
2. jedna masově hierarchicky uspořádaná politická strana
3. politické straně podřízený bezpečnostní aparát
4. monopolní kontrola všech prostředků masové komunikace
5. monopolní kontrola všech prostředků ozbrojené moci
6. kontrola a řízení veškeré ekonomické činnosti

Totalitní praktiky usilují nejen o kontrolu politické sféry, ale i o kontrolu života každého jedince ve společnosti (Kubát, 2004, s. 369–370).

Pokusím se studenty zaujmout výkladem o vězeňském systému v 50. letech 20. století tedy především o pracovních táborech na Jáchymovsku. Přirozeně nejsem žádný velký odborník ani znalec na tuto problematiku, ale pocházím z Jáchymova a znám pamětníky a místa, kde tábory stály. Dále mohu v diskusi se studenty nabídnout svojí zkušenost s dnešní Vězeňskou službou a pokusit se také vylepšit její image v očích posluchačů. Pracuji ve vězeňství už 20 let a prošel jsem takřka celým systémem Vězeňské služby a tudíž mohu studentům kvalifikovaně při následné praktické části odpovídat na jejich případné dotazy. Věznice Ostrov pořádá během roku několik

přednášek pro středoškolské studenty a studenty vyšších odborných škol a z mé účasti na těchto přednáškách vím, že se studenti o dnešní vězeňství zajímají a mají dosti zkrácené představy o tom, jak se s vězni pracuje a jak to obecně ve věznicích chodí.

TEORETICKÁ ČÁST

1. CÍL, METODY A DIDAKTICKÉ METODY PŘEDNÁŠKY

(Komentář o práci, jejímž výsledkem je příprava přednášejícího na přednášku)

Cílem mé diplomové práce, jak jsem již předestřel výše, je vzbudit u mladé generace zájem o novodobou historii a především o 50. léta 20. století.

V první, tedy teoretické části mé práce budu převážně analyzovat a popisovat vznik, vývoj a zánik pracovních táborů na Jáchymovsku a podíl Sovětského svazu na vzniku těchto táborů a uranového průmyslu v Československu jako takového. Tato metoda, tedy historická analýza, umožňuje zkoumat vývoj a příčiny vzniku jáchymovských táborů a především vliv Sovětského svazu na vznik těchto táborů. Historická analýza mi, alespoň doufám, pomůže jako metoda při psaní teoretické části mé práce.

Na praktickou část mé diplomové práce jako hlavní metodu použiji moderační metodu. Na začátku přednášky použiji dotazníkovou metodu, která mi pomůže zjistit stav informovanosti o dané problematice. Pomocí těchto metod se zaměřím na vyvrácení či potvrzení hypotézy o celkově špatném povědomí dnešní mládeže o vězeňském systému na Jáchymovsku v 50. letech 20. století.

Pro praktickou část mé diplomové práce jsem zvolil jako didaktickou pomůcku prezentaci MS PowerPoint, kterou jsem doplnil komentářem. Využil jsem rovněž obecně zeměpisnou mapu ČSR (měřítko 1 : 1 200 000), kterou jsem rozdál studentům, a nástěnnou obecně zeměpisnou mapu ČSR (měřítko 1 : 320 000). Na závěr jsem studenty, kteří projevíli zájem o tuto problematiku, odkázal na film H. Bočana

Bumerang. Vím, že nelze brát hraný film jako historický dokument, ale může posloužit k navození atmosféry, která vládla v pracovních táborech. Poslední dokument, který bych doporučil, je dokumentární film německé BRF – Jáchymovské rádiu, který předkládá nezúčastněný pohled na danou problematiku.

2. MODERACE NÁSLEDNÉ DISKUZE, POSTUP, OTÁZKY

(Příprava vyučujícího a komentář k ní)

1. Úvod do studijního bloku, seznámení s tématem;
2. průzkum před přednáškou a zjištění stavu informací o uvedené problematice (seznámení studentů s cíli projektu, zadání anonymního dotazníku k zjištění stavu informovanosti o dané problematice jako odrazu působení sdělovacích prostředků, médií, společnosti, školy a rodiny, samostatná práce studentů s dotazníkem v časovém pásmu cca 30 minut);
3. krátká přestávka – 10 minut: příprava prezentace s přednáškou, rozdání obecně-zeměpisných map ČR studentům (měřítko 1 : 1 200 000), příprava obrazového materiálu a nástěnné obecně-zeměpisné mapy ČR (měřítko 1 : 320 000);
4. prezentace s přednáškou – 45 minut: frontální výuka s názornou ukázkou připravených materiálů, studenti používají své vlastní mapy, charakteristika skupiny při přednášce tj. chování studentů v průběhu přednášky, posouzení zájmu o dané téma, spolupráce s vyučujícím, rušení při přednášce apod.;

PREZENTACE

1/ JÁCHYMOV – historie města, tolar, Marie Curie-Sklodovská, 1910 první gram rádia,

- 2/ SVĚT PO 2. SVĚTOVÉ VÁLCE – rozdělení vlivu po 2. světové válce, Japonsko 1945, SSSR – Irtyš – 1. jaderný pokus,
- 3/ OBSAZENÍ URAN. DOLŮ A DOHODA SE SSSR – 11. 9. 1945 – SSSR obsadil uranové doly v Jáchymově, veškeré akce podléhaly utajení, podepsání dohody o spolupráci mezi ČSR a SSSR dne 23. 11. 1945,
- 4/ PŘEVZETÍ MOCI KOMUNISTY – v únoru 1948 hrozila občanská válka nebo invaze SSSR na naše území, v březnu 1948 proběhlo znárodnění podniků nad 50 zaměstnanců, převzetí moci KSČ v ČSR řídil SSSR, v září 1948 byl schválen zákon o pracovních táborech a zákon o ochraně lidově-demokratické republiky, PTP pro politicky nespolehlivé jedince, pracovními tábory prošlo cca 22 000 lidí, následovaly vykonstruované procesy proti opozici a proti nepohodlným členům KSČ,
- 5/ VZNIK PRACOVNÍCH TÁBORŮ – práce studentů s mapou, lokalizace pracovních táborů s použitím obrazového materiálu,
- 6/ INFORMACE O VYBRANÝCH PRACOVNÍCH TÁBORECH – Svornost: Mauthausenské schodiště, dnes čerpání radioaktivní vody pro léčebné účely, Věž smrti: dříve třídění uranové rudy a dnes památník politických vězňů, ukázka výstroje vězňů,
- 7/ ZE ŽIVOTA V PRACOVNÍCH TÁBORECH – označení „mukl“, táborové peníze, vybavení ubytoven, střežené pásmo, denní režim dne v táborech,
- 8/ UCTĚNÍ PAMÁTEK OBĚTEM – hrob politických vězňů v Jáchymově na hřbitově, hrob na hřbitově v Horním Slavkově (oběti útěku vězňů ze šachty XII. dne 15. 10. 1951 – 11 vězňů),
- 9/ ZÁVĚR;

5. přestávka – 15 minut;

6. moderace

v rámci moderace zjistit po přednášce např. změnu *názoru* studentů na uvedenou problematiku v závislosti na nových informacích, přednášející vznesou dotazy ke studentům a k jejich zájmu, v rámci moderace vymezení DEFORMACE MYŠLENÍ,

ZAŽITÉ STREOTYPY VE SPOLEČNOSTI, STEREOTYPY MYŠLENÍ ve vztahu k vězeňství jako celku,

DISKUZE – v rámci moderační metody, aktivní skupinová práce;

7. výstup z moderace

vyhodnocení, jak skupina studentů přijala přednášku, zda přednáška vzbudila zájem, - zda měli studenti dotazy k celé problematice, porovnání s grafy a s tabulkami před otevřením problematiky pracovních táborů na Jáchymovsku formou diskuze;

8. závěr studijního celku

krátké shrnutí celé problematiky českého vězeňství 50. let, vysvětlení české zákonnosti v současné době s označením změn proti minulosti a vyjádření názoru na vylepšení image VS ČR v závislosti na postoji celé společnosti k dodržování zákonných norem. (odkazy na filmové zpracování dané problematiky – H. Bočan: Bumerang, filmový štáb BRF – Jáchymovské rádium).

3. LITERATURA K TÉMATU PŘEDNÁŠKY

Na téma pracovních táborů na Jáchymovsku je velké množství literatury od různých autorů pohlízejících na tuto problematiku z různých úhlů pohledu. Většinou jsou to práce odborníků na uran a s ním spojenou problematikou. Další skupinou autorů jsou samotní aktéři, tedy političtí vězni a jejich svědectví o prožité době. V této souvislosti je nutné dodat, že jejich názory jsou ovlivněny jejich utrpením a proto nemusí být zcela objektivní. Přesto jsme na zhodnocení těchto problematických pramenů v řadě otázek závislí. Svědectví druhé strany tedy jejich vězňů dozorců je velmi těžko sehnatelné a ověřitelné. Mnozí se totiž za svoji „práci“ stydí nebo si raději nic nepamatují. Mým úkolem bude nezaujatým pohledem zanalyzovat nastíněné téma. Pro mou práci dále použiji literaturu převážně historickou a odbornou, tedy pedagogickou a politologickou. Podíváme se i do dobového tisku a vzpomínek pamětníků z Konfederace politických vězňů v ČR. Nyní bych představil stěžejní knihy, z kterých budu čerpat.

Klíčovou roli v mé práci bude hrát kniha od Petrášové, L. *Vězeňské tábory v jáchymovských uranových dolech 1949-1961*. In : Sborník archivních prací MV ČR. MV ČR, 1994. Kniha této autorky poslouží jako základ k analýze fungování vězeňských táborů na Jáchymovsku. Autorka pro tuto publikaci probádala archiv VS ČR v Plzni a velkou měrou objasňuje problematiku vývoje vězeňských táborů a jejich správy v oblastech těžby uranové rudy na Jáchymovsku a Hornoslavkovsku.

Jako druhá publikace, která mi pomohla pochopit život v lágrech v širších souvislostech, je kniha od autorů Kaplana, K., Pacla, V. *Tajný prostor Jáchymov*. České Budějovice : Actys, 1993. Tato kniha obsahuje velkou řadu svědectví očitých svědků komunistické perzekuce v lágrech.

Jako třetí zdroj, který musím uvést je časopis od Bajcury, L. *Periodizace dějin vězeňství po roce 1945*. In *České vězeňství*, č. 2-3/1999. Praha : Vězeňská služba ČR, 1999. Jedná se o speciální vydání, které je věnováno periodizaci dějin vězeňství po roce 1945.

Odborné publikace, které mapují události související s průzkumem, těžbou a vývozem uranu z ČSR do SSSR, jsou dílem autora Pluskala, O. *Poválečná historie jáchymovského uranu*. Praha : Český geologický ústav, 1998. a Lepky, F. *Český uran Neznámé hospodářské a politické souvislosti 1945-2002*. Liberec : Květa Vinklátová, 2003. Tito odborníci ve svých dílech objasňují společensko-politickou atmosféru v uranovém průmyslu a činnost sovětských expertů při jejich dobývání.

Snad jako poslední knihu bych uvedl publikaci od autora Tomíček, R. *Těžba uranu v Horním Slavkově* : Okresní muzeum Sokolov, 2000. V této knize je ucelený souhrn všeho, co zažil Horní Slavkov a jeho obyvatelé při těžbě uranu a po skončení jeho těžby.

Jako odbornou politologicko-historickou literaturu uvádím knihu od autorů Cabady, L., Kubáta, M. *Úvod do studia politické vědy*. Praha : Eurolex Bohemia, 2004. Dále pak publikaci od autorů Vodičky, K., Cabady, L. *Politický systém České republiky*. Praha : Portál, 2003. Jako poslední bych ještě uvedl knihu od autora Kubáta, M. *Postkomunismus a demokracie. Politika ve středovýchodní Evropě*. Praha : Dokořán, 2003. Autor v této knize analyzuje úlohu KSČM v České republice.

Jako odbornou pedagogickou literaturu bych uvedl dvě publikace a to od autora Julínka, S. a kol. *Základy oborové didaktiky dějepisu*. Brno : Masarykova Univerzita, 2008; a knihu od autorek Hudecové, D., Labischové, D. *Nebojme se výuky moderních*

dějin. Nejnovější a soudobé dějiny v současném dějepisném vyučování. Praha : SPL-PRÁCE, 2009.

Ve své knize nás autorky zasvěcují do problematiky malé obliby výuky soudobých dějin u pedagogů a tedy jedné z mnoha příčin, proč se při hodinách dějepisu nebo občanské nauky pedagogové příliš nevěnují 50. letům 20. století v Československu.

Ani systémový výzkum všech těchto pramenů nemůže ve svém souhrnu přinést uspokojivé odpovědi na otázky jako je například přesné vyčíslení škod napáchaných Sovětským svazem při drancování československého uranového bohatství a především lidského utrpení a ztrát na životech politických vězňů. Překážkou pro každého badatele zde může být špatná dostupnost materiálů způsobená tím, že značná část dokumentů byla přísně utajena a skartována. Překážkou může být i role Sovětského svazu, který se s československou vládou o ničem neradil, uranové doly si přivlastnil a o všem rozhodoval sám.

4. HEURISTICKÁ, KOMPARAČNÍ A KOMPILAČNÍ PRÁCE – S LITERATUROU A PRAMENY, JEJÍMŽ VÝSLEDKEM JE TEXT PŘEDNÁŠKY

Pro mou diplomovou práci jsem zvolil čtyři klíčové okruhy literatury. Pro určité srovnání v každém okruhu je nutné se nejprve seznámit s co nejvíce knižními tituly, abych dostal určitý přehled k dané problematice. Pro pochopení politické situace v poválečných letech v Československu a s následným nástupem komunismu jsem si zvolil odbornou historicko-politologickou literaturu a to od autorů:

- Cabada, L., Kubát, M. *Úvod do studia politické vědy.* Praha : Eurolex Bohemia, 2004.
- Cabada, L. *Český stranický systém v letech 1900-1989.* In: Cabada, Ladislav, Šanc, David *Český stranický systém ve 20. století.* Plzeň : Aleš Čeněk, 2005.
- Kissinger, H. *Umění diplomacie: od Richelieua k pádu Berlínké zdi.* Praha : Prostor, 1996.
- Kubát, M. *Autoritativní a totalitní politické systémy.* In: Cabada L., Kubát M. (ed.). *Úvod do studia politické vědy.* Praha : Eurolex Bohemia, 2004. s. 369–370.

- Kubát, M. *Postkomunismus a demokracie. Politika ve středovýchodní Evropě*. Praha : Dokořán, 2003.

- Vodička, K., Cabada, L. *Politický systém České republiky*. Praha : Portál, 2003.

- Pernes, J. *Takoví nám vládli*. Praha : Brána, 2003.

Po prostudování této literatury, kterou jsem promítl do textu přednášky, jsem jako druhou skupinu odborné literatury zvolil literaturu, která pojednává o vzniku a podmínkách, které panovaly v pracovních táborech na Jáchymovsku. Jedná se především o díla:

- Kaplan, K., Pacl, V. *Tajný prostor Jáchymov*. České Budějovice : Actys, 1993.

- Klobas, O., Kristofori, J. *Jak se chodí v laně : Svědectví politického vězně z 50. let o Jáchymovském táboře Nikolaj*. Brno : Blok, 1996.

- Konfederace politických vězňů. *Historická naučná stezka "Jáchymovské peklo"*. K. Vary : Nakladatelství Eva, 2000.

- Petrášová, L. *Vězeňské tábory v jáchymovských uranových dolech 1949-1961*. In : Sborník archivních prací MV ČR. MV ČR, 1994.

- Šedivý, Z. *Uranový gulag*. Brno: Moba, 2003.

- Bajcura, L. *Periodizace dějin vězeňství po roce 1945*. In *České vězeňství*, č. 2-3/1999. Praha : Vězeňská služba ČR, 1999.

Tato literatura mi pomohla pochopit, proč a do jaké míry bylo možné postavit pro několik desítek tisíc lidí doslova stát ve státě. Na tuto odbornou část navazuje třetí okruh odborné literatury, která se zabývá těžbou uranu a s ní spojenou problematiku. Jedná se především o díla:

- Lepka, F. *Český uran*. Liberec : Květa Vinklátová, 2003.

- Pluskal, O. *Poválečná historie jáchymovského uranu*. Praha : Český geologický ústav, 1998.

- Tomíček, R. *Těžba uranu v Horním Slavkově* : Okresní muzeum Sokolov, 2000.

Komparačním a kompilačním srovnáním této odborné literatury a pramenů v těchto třech oblastech se zabývám v úvodní tedy teoretické části mé diplomové práce. Zde se pokouším například vyvrátit, že Česká republika nebyla, jak se traduje, „uranový

Kuvajt“. Celá práce by nebyla úplná bez pedagogické části odborné literatury, která mi posloužila při praktické části práce tedy samotné přednášce. Jedná se o dva stěžejní tituly a to:

- Julínek, S. a kol. *Základy oborové didaktiky dějepisu*. Brno : Masarykova Univerzita, 2008.

- Hudecová, D., Labischová, D. *Nebojme se výuky moderních dějin. Nejnovější a soudobé dějiny v současném dějepisném vyučování*. Praha : SPL-PRÁCE, 2009.

Obě tyto odborné pedagogické knihy mi pomohly pochopit, proč je výuka soudobých dějin u pedagogů tak nepopulární. Uvádím zde několik důvodů malé obliby soudobých dějin u některých pedagogů:

- Učitelé nejsou přesvědčeni o tom, že soudobé dějiny mají být zařazeny do výuky a má jim být věnována zvýšená pozornost
- Lidé, a tedy i učitelé si obtížně uvědomují hranici mezi minulostí a současností
- Učitelé považují výuku soudobých dějin za riskantní
- Učitelé se obávají, že soudobé dějiny dostatečně neovládají, nebo se v nich dostatečně neorientují

Z uvedeného výčtu je zřejmé, že řešení je pouze v rukou učitelů samotných. Je tedy nutné, aby učitelé přijali výuku soudobých dějin jako nepominutelnou součást dějepisného vyučování, uvědomili si všechny argumenty podtrhující potřebnost výuky soudobých dějin a následně pak hledali (a našli) adekvátní a účinný způsob jejich prezentace.

Všechny čtyři okruhy odborné literatury, z nichž vycházím, mi dávají dohromady ucelený přehled, který mi pomáhal při skládání mé diplomové práce a následné přednášce. Budu doufat, že tato práce bude mít u mých posluchačů aspoň trochu úspěch a probudí u žáků alespoň malý zájem o toto nepopulární období našich nedávných dějin (Hudecová, Labischová, 2009, s. 9–11).

5. TEXT PŘEDNÁŠKY ROZŠÍŘENÝ O CITACE PRAMENŮ A LITERATURY A DIDAKTICKÉ POZNÁMKY

5.1 Jáchymov

Nejstarším dokladem o těžbě rud na Jáchymovsku jsou zápisy v hornických knihách z let 1517–1567. Zde byla ražena stříbrná mince zvaná Joachimsthaler později Thaler, z čehož vznikl i český název této stříbrné mince Tolar. Později přešel i do názvu americké měny – Dolar (Tomíček, 2000, s. 23).

Jáchymov zazářil v ekonomickém vývoji Krušných hor jako kometa. Během důlní činnosti v 16. století vydal výtěžek asi 307 000 kg stříbra, z nichž dvě třetiny byly získány již v prvních třech desetiletích. Do dějin se toto horní město zapsalo nejen hornickou činností, ale také vyhlášením jáchymovského horního řádu roku 1518, čímž byl vytvořen mezník v českém i středoevropském báňskoprávním vývoji. Jáchymov významně přispěl k obecnému kulturnímu rozvoji. Zasluhou působení přírodovědce Georgia Agricoly, pastora Johanna Mathesia, hudebníka Nicla Hermana a rozsáhlé řady vzdělaných pedagogů, literátů a umělců se město zařadilo mezi přední evropská střediska humanismu a renesance (Altmann, 1994, s. 64).

Po omezení těžby stříbrných rud Jáchymov upadal. Úpadek těžby stříbra souvisel s tím, že horníci stále častěji nacházeli černý kámen, který nazývali pechblende nebo pechstein¹. Teprve moderní doba našla pro tento kov vsutku masové využití. Uran v čisté podobě je stříbrně bílý kov s nažloutlým odstínem a má atomové číslo 92.

Oživení Jáchymova nastalo v první polovině 19. století v souvislosti s objevem vhodnosti použití uranových solí jako barvy v nově se rozmáhajícím průmyslu výroby skla a porcelánu. V roce 1871 byla definitivně zastavena výroba stříbra a z hutí se stala továrna na barviva – Státní továrna na uranová barviva (Tomíček, 2000, s. 11–23).

Těžba uranových rud se stále zvyšovala, zejména po roce 1902, kdy se podařilo Marie Curie-Sklodowské z odpadů této výroby izolovat rádiu. V této době se začalo uplatňovat i další využití ložiska jako zdroj radioaktivní vody pro účely lázeňství. Výroba rádiu byla zahájena v roce 1907 a již v roce 1910 byl získán první gram tohoto kovu.

¹ Smolná ruda, smolinec

Další rozvoj čekal revír v letech po první světové válce. Doly převzal československý stát a zřídil Státní báňské ředitelství Jáchymov. Od 1. října 1938 do 31. března 1939 se staly státní uranové doly v Jáchymově majetkem německého nacistického státu. Od 1. dubna 1939 až do května 1945 doly spravovala báňská společnost St. Joachimsthaler Bergbau Gesellschaft GmbH. Už v roce 1942 zde byla poprvé použita k těžbě pracovní síla zajatců.

Po skončení války přešly uranové doly opět do rukou československého státu a bylo obnoveno Státní báňské ředitelství. O zřízení společného česko-sovětského podniku na těžbu uranových rud se jednalo od září 1945 až do listopadu téhož roku (Tomíček, 2000, s. 23).

Období mezi lety 1945 až 1961 je dobou, kdy se z Jáchymovska stává „tajný prostor“ kontrolovaný tisíci „ruských specialistů“. Této éře v dějinách Jáchymovska se budu věnovat podrobněji v kapitolách uvedených dále. Po skončení těžby uranové rudy a zrušení střeženého prostoru se otevřelo malebné okolí města turistice a zájemcům o zimní sporty. Hnací silou modernějšího rozvoje města se staly lázně. V důsledku těžby uranové rudy byly jáchymovské lázně v útlumu. Od poloviny 60. let pomalu dosahují svého předválečného věhlasu. Vyhledávaným léčebným zařízením se špičkovým vybavením jsou Jáchymovské lázně dodnes. Tuzemská i mezinárodní klientela přijíždí za unikátní radonovou terapií, která ulevuje od bolesti při zánětlivých a degenerativních onemocněních pohybového aparátu, při porážkových stavech a při nemocech periferního nervového systému (Ježek, 2000, s. 52–78).

5.2 Obsazení uranových dolů Sověty

V závěru druhé světové války zůstal Jáchymov uchráněn od přímých vojenských střetů. Relativně klidná vojenská situace byla podmíněna málo obydlým horským terénem a také vymezeným styčným územím mezi spojeneckými vojsky a Rudou armádou. Předsunuté vojenské hlídky obou armád se setkaly 8. května 1945 před ostrovským zámekem vzdáleným od Jáchymova 12 kilometrů.

Poválečná situace se v Jáchymově poměrně rychle normalizovala, ale radikální změna nastala koncem srpna. 26. srpna 1945 přijela do Jáchymova skupina vysokých

sovětských důstojníků v čele s generálem Michajlovem. Byl mezi nimi také plukovník Alexandrov, který v té době zastupoval sovětskou stranu při jednáních s československými vládními činiteli. Složení vojenské skupiny naznačovalo mimořádný zájem SSSR o tuto akci a je pravděpodobné, že „návštěva“ byla přímo iniciována „Zvláštním výborem pro atomovou bombu“. Sověti si během dvou dnů prohlédli v Jáchymově důlní díla, úpravnu a sklad uranových koncentrátů. Z uranových koncentrátů a odpadů si vyžádali vzorky, zřejmě, aby si je ověřili ve svých laboratořích (Lepka, 2003, s. 7).

Již během války začaly západní mocnosti a SSSR soupeřit o vojenskou převahu nejen nad Německem, ale také soupeřily mezi sebou. V polovině července 1945 provedli Američané v pouštní oblasti Nového Mexika první pokusný atomový výbuch. 6. srpna téhož roku svrhli první atomovou pumu se 408 kg uranovou náloží na japonskou Hirošimu a o tři dny později další pumu s plutoniou náloží na japonský přístav Nagasaki. Válka byla ničivými nálety sice ukončena, ale velmocenský boj o nukleární nadvládu ještě zintenzívněl. Sovětský svaz uskutečnil svůj první jaderný pokus u Semipalatinska na Irtyši 29. srpna 1949. Z časového sledu pokusů lze odvodit, že SSSR v té době zaostával v jaderném programu za USA přibližně o čtyři roky. Podle odhadů jaderných fyziků a vojenských odborníků je nutné k úspěšnému nukleárnímu výzkumu a následným ověřovacím pokusům mít k dispozici alespoň 1 000 tun uranu. Takové množství si mohli v průběhu druhé světové války zajistit pouze Američané, a to jednak z vlastních zdrojů nebo dovozem z Kanady a Belgického Konga. SSSR takové možnosti zdaleka neměl (Lepka, 2003, s. 6).

Sovětský svaz naléhavě potřeboval uran pro svůj jaderný výzkum už začátkem 40. let a zejména v okamžiku, kdy se Stalin přesvědčil o účincích jaderných zbraní, které dopadly na Japonsko. V této době byla zajištění zdrojů přírodního uranu věnována mimořádná pozornost. Již za války se v SSSR soustřeďovaly materiály zpravodajských služeb o velikosti a významu zdrojů přírodního uranu v globálním měřítku. Mezi zmiňovanými ložisky uranu nechyběl ani Jáchymov jako jediné otevřené ložisko ve sféře sovětského vlivu v poválečné Evropě (Pluskal, 1998, s. 5).

Podle některých historiků spadla železná opona² v Evropě již 11. září 1945, kdy „obsadilo ruské vojsko v počtu 60 mužů s vyšším důstojníkem tři rádiové státní doly v Jáchymově. Do těchto dolů nemá nikdo přístupu kromě dělníků zaměstnaných v dolech“. To je obsah hlášení vrchního strážmistra SNB Hefnera, které dostalo ministerstvo vnitra a hlavní štáb ministerstva národní obrany. Jáchymov přitom ležel na západ od demarkační linie oddělující od sebe vojska Sovětského svazu a západních spojenců (Pluskal, 1998, s. 5).

Dne 13. září přijeli z Berlína do Jáchymova plukovník Rudé armády V. M. Krejter a kapitán V. I. Krasnikov. Byli to profesní kolegové, kteří se zabývali geologií Krušných hor. Obsazení dolů organizovalo velitelství Rudé armády z Annabergu a kromě Jáchymova bylo zaměřeno na širší okolí Annabergu a Johanngeorgenstadtu. U mnoha objektů v Jáchymově se objevily nápisy „Vstup zakázán“ a „Fotografování zakázáno“ s upozorněním, že porušení zákazů bude trestáno. Opatření platilo i pro první poválečné lázeňské hosty. Sovětské vojenské velení se usídlilo v Karlových Varech a odtud ovlivňovalo poválečné dění v celém kraji.

Československá vláda byla o událostech dobře informována místními českými vojenskými úřady. Na jejich dotazy, jak mají vůči Sovětům postupovat, dostávali od předsedy vlády Z. Fierlingera stereotypní odpovědi, aby nepodnikali nic. Předsednictvo československé vlády bylo přesvědčeno o neúčelnosti případných protestů. Určité naděje si však vláda slibovala od připravované mezistátní dohody o podmínkách prodeje naší uranové rudy do Sovětského svazu (Lepka, 2003, s. 8).

5.3 Mezistátní smlouva mezi ČSR a SSSR

Smlouva z 23. listopadu 1945 patřila k důkladně utajovaným dokumentům socialistického Československa. Ze dvou českých podepsaných výtisků se zachoval jeden. Za československou stranu ji z pověření vlády podepsal dr. H. Ripka (Pluskal, 1998, s. 5).

² Termín železná opona je připisován W. Churchillovi. Jako první ho pronesl v missourském Fultonu v březnu 1946 (Kissinger, 1996, s. 482).

Vládní jednání o těžbě uranové rudy a dodávkách do SSSR začalo v srpnu 1945 a bylo ukončeno podpisem mezistátní dohody 23. listopadu téhož roku. Od počátku byla vedena jako tajná pod krycím kódem „Ch“. Za československou stranu je vedl předseda vlády Z. Fierlinger s vědomím prezidenta Edvarda Beneše. Sovětský svaz zastupoval vládní zmocněnec I. Bakulin spolu s již zmíněným plukovníkem Alexandrovem. Jednání probíhala v době, kdy československá vláda pracovala v relativně demokratické atmosféře. Její ministři zastupovali čtyři politické strany. Celková nálada u veřejnosti i většiny státních úředníků byla v poválečném Československu vzhledem k osvobození našeho státu Rudou armádou pro sovětskou stranu převážně příznivá. Vláda se snažila SSSR vyhovět a zároveň zajistit pro náš stát slušné smluvní podmínky (Lepka, 2003, s. 9).

Smlouva se skládala z osmi částí. První dvě pověřují československou stranu, aby zřídila státní podnik pro výzkum a exploataci všech nalezišť obsahujících rádium a radioaktivní prvky a učinila vše k maximálnímu zvýšení těžby rudy a koncentrátů v obvodu města Jáchymova. Za to vláda Sovětského svazu poskytne všestrannou technickou pomoc zahrnující vyslání odborníků a dodávky nutného zařízení a materiálu. Smlouva zakotvila zřízení československo-sovětské komise a vymezila její úkoly včetně určení ceny za rudy, koncentráty a rádium. Komise měla rozhodovat o množství surovin, které zůstanou v Československu. Sovětská strana, která iniciovala dodatkový protokol ke smlouvě, v tomto protokolu prosadila deset procent jako horní hranici, do níž se vejde i nulový podíl. Smlouva nebyla obchodní smlouvou o dodávkách suroviny z jedné země do druhé, ale umožňovala navíc odběrateli co nejvýhodnější cenová ujednání. Sovětský svaz ve smlouvě vyslovuje souhlas s vysláním odborníků, mezi nimi měl být jeden v hodnosti technického ředitele a obě strany se zavazují k výměně vědeckých poznatků a dohoda má platnost 20 let (Pluskal, 1998, s. 7).

Do roku 1949 se Sovětský svaz zavazoval platit za uran celkové vlastní náklady a 18% ziskovou přírážku. Pak se zisk rychle snižoval na 15 % a 10 %. Od roku 1952 se navíc ze zisku vylučovaly náklady na bytovou výstavbu, občanskou vybavenost, závodní stravování a další nevýrobní náklady. Rozhodující výkonnou moc včetně finálních návrhů na odbytové ceny uranu měla čtyřčlenná československo-sovětská komise, která se běžně nazývala „jáchymovská“ (Lepka, 2003, s. 10).

Praktickým důsledkem smlouvy bylo zřízení n. p. Jáchymovské doly se zvláštním režimem utajování a ochrany, jehož veškerá produkce putovala do SSSR. V poválečném československém hospodářství byly n. p. Jáchymovské doly prvním podnikem, který pracoval na základě státního plánu. Ten schvalovala československo-sovětská komise a jeho rozhodujícími ukazateli byly vedle množství uranu v rudě i objemy technických, hlavně hornických prací (Pluskal, 1998, s. 7).

Politické motivy v přípravě dohody o uranu hrály u československé strany důležitou až rozhodující roli. Hlediska ekonomická ustupovala a podřizovala se politickým. Moskva této skutečnosti využívala a rovněž zdůrazňovala své politické důvody. Netajila se svým bezprostředním velmocenským cílem – zlomit americký monopol atomové bomby, z čehož vyplýval její tlak na urychlení podpisu smlouvy jako předpoklad vzestupu těžby uranové rudy. Moskva se v jednáních o dohodě odvolávala na československo-sovětskou smlouvu o přátelství a spolupráci z prosince 1943. Československé politické motivy, v první řadě Fierlingerem očekávaná a vyzvedávaná „kompenzační protislužba“ SSSR, se neuskutečnily. Územní nároky pražské vlády na Kladsko, Hlučínsko, Ratibořsko³ a rovněž vůči Rakousku Moskva nepodporovala a také nesouhlasila s odsunem občanů maďarské národnosti. Vedle politických motivů, které byly rozhodující, ovlivňovala československý postup a rozhodování o uranové dohodě další skutečnost. Účastníci jednání i členové vlády počítali s malou zásobou uranové rudy a nepředpokládali, že kladou základy výstavbě rozsáhlého průmyslového odvětví. Teprve následující geologický průzkum odhalil značné zásoby uranové rudy a zařadil ji na přední místo surovinového bohatství. Přestože se neuskutečnila původní sovětská představa o akciové společnosti, dohoda z listopadu 1945 poskytovala možnosti k ovládnutí československého uranového průmyslu Sovětským svazem. Veliký rozmach těžby probíhal pod jeho kontrolou a sloužil výlučně k uspokojení velmocenských zájmů a vojenských záměrů Moskvy. Dohoda, navíc uplatňovaná v totalitním režimu komunistické moci zaklíněná do sovětského mocenského bloku, nezajišťovala využití

³ Sporná území mezi Polskem a poválečným Československem. Polsky Klodzko – historické území v Polsku ve vojvodství Walbrzych. Od 10. st. je součástí přemyslovského státu. V roce 1742 bylo obsazeno Pruskem. Od roku 1945 je Kladsko součástí Polska <[<http://cs.wikipedia.org/wiki/Kladsko_\(%C3%BAzem%C3%AD\)>](http://cs.wikipedia.org/wiki/Kladsko_(%C3%BAzem%C3%AD))> (23. prosince 2011). Hlučínsko je území rozdělené mezi okresy Opava, Ostrava a Karviná. Do roku 1920 to byla v rámci pruské provincie Slezska jižní část okresu Ratiboř. K Československu bylo připojeno na základě Versailleské mírové smlouvy 1920 <[<http://cs.wikipedia.org/wiki/Versaillsk%C3%A1_m%C3%ADrov%C3%A1_smlouva>](http://cs.wikipedia.org/wiki/Versaillsk%C3%A1_m%C3%ADrov%C3%A1_smlouva)> - Wikipedie, otevřená encyklopedie (23. prosince 2011).

surovinových zásob vůbec a uranové rudy zvláště k rozmnožení národního bohatství nebo k politickému tlaku Prahy na Moskvu. Naopak nepříznivé důsledky dohody pro československou ekonomiku se stupňovaly a posilovalo se její podřízení sovětským velmocenským zájmům bez ohledu na potřeby a možnosti Československa (Kaplan, Pacl, 1993, s. 17).

Oficiálnímu působení sovětských expertů v Československu plně otevřela cestu mezistátní dohoda o těžbě uranové rudy v ČSR z listopadu 1945. Sovětští experti obsazovali nejen vedoucí funkce v řídicích organizacích Jáchymovských dolů, ale také na těžebních závodech, jednotlivých šachtách a průzkumných skupinách. Dva zástupce měli i v nejvyšší smíšené československo-sovětské čtyřčlenné komisi. Šestá část „dohody“ zajišťovala sovětské straně na ředitelství podniku funkce technického ředitele, vrchního inženýra a přednosty technické kontroly. Obdobná situace byla v nižších organizačních jednotkách a provozech. Sovětští experti začali přicházet v průběhu roku 1946 a již následující rok jich bylo jen v Jáchymově 107. Na podnikovém ředitelství v Jáchymově byl jmenován hlavním inženýrem podniku Sobolis, po něm nastoupil P. Krivčikov. Hlavním mechanikem se stal Lukijanovič, hlavním geofyzikem A. Gorškov a hlavním plánovačem Afonin. Geologická služba podniku i na jednotlivých šachtách byla zcela ovládána sovětskými experty. Zatímco v roce 1946 zajišťovalo těžbu uranu v Jáchymově 67 trvale přihlášených sovětských občanů, v roce 1955 jich bylo více než 720. V dolech pracovalo také několik desítek horníků z Donbasu. Na vězně v jáchymovských lágrech dohlíželi sovětští bachaři, dokonce měli i své vlastní psy. Většina ruských bachařů však měla funkci instruktorů českých hlídačů. Zajímavé je, že od roku 1956 se počet sovětských expertů začal snižovat, a to na žádost sovětské strany. Stále ovšem v Jáchymově zůstávala početná skupina vysokých sovětských funkcionářů, geologů a geofyziků. V roce 1959 z celkového počtu 128 specialistů bylo 61 sovětských geologů a z celkového počtu 36 geofyziků bylo 21 sovětských odborníků. Sovětští geologové měli vzhledem k surovinovému bohatství své země a systematické výchově odborníků úspěšnou tradici. Hlavní skupinu těchto expertů tvořili odborníci z Moskevské akademie věd pod vedením prof. J. A. Arapova. K této skupině patřili zkušení praktici, kteří již dříve pracovali v Jáchymově a v Horním Slavkově. Sovětská strana českým odborníkům pro jejich mládí a „nezkušenost“ příliš nedůvěřovala a chtěla mít nad novými nálezy vlastní kontrolu. Průzkumné práce na našem území Sovětský

svaz jako jednu z mála položek v uranovém průmyslu až do roku 1960 plně hradil. Pro sovětské experty byl pobyt v Československu velice atraktivní. Sověti měli výhodné hmotné podmínky pro svou činnost, dvojitý plat, nadstandardní ubytování hotelového typu s veškerými službami, své společenské kluby a kulturní domy, dokonce i prodejny. Jejich působení bylo obvykle tříleté, životní úroveň v ČSSR byla vyšší než v SSSR a působení u nás bylo sovětskými experty vnímáno jako přilepšení k jejich životnímu stylu (Lepka, 2003, s. 47–48).

5.4 Kde sehnat pracovní sílu?

Sovětské úmysly s československým uranem lze odhadnout na faktu, že již před vznikem národního podniku Jáchymovské uranové doly si sovětská správa přivázela do Jáchymova transporty potřebných pracovních sil a to na pět tisíc německých válečných zajatců. Ti byli propuštěni až od jara 1950 (Hejl, 1990, s. 259).

V červenci 1945 měl tehdejší těžební podnik jen 122 zaměstnanců. Koncem roku 1946 měl podnik 137 zaměstnanců a v polovině roku 1947 již 1 429. Tento růst zastavilo až sucho léta 1947 a následný nedostatek potravin. Tento problém byl vyřešen dovozem potravin ze Sovětského svazu (Tomíček, 2000, s. 191).

Prudký vzestup těžby a rychlá výstavba uranového průmyslu byly náročné na investice i na pracovní síly. Od roku 1946 se vedení dolů domáhalo dalších zaměstnanců a svoje nároky stupňovalo zvláště v letech 1949–1956. Návrhy „uranové pětiletky“ vypracované československými nebo sovětskými odborníky počítaly v roce 1953 s 30 až 60 tisíci zaměstnanci. Požadavky uranových dolů na pracovní síly nemohly být splněny z domácích zdrojů nebo nábořem. Československo tehdy trpělo nedostatkem pracovních sil vůbec a kvalifikovaných zvláště. Nedostatek způsobil odsun občanů německé národnosti a stále se zrychlující vzestup výroby těžkého a zbrojního průmyslu. Nedostatek pracovních sil pociťovaly především doly, což vedlo k vyjmutí horníků – Němců z odsunu a k organizovanému náboru do dolů. Od roku 1946 se po víc jak deset let řadilo obstarávání pracovních sil mezi klíčové problémy výstavby československého uranového průmyslu. Z širšího hlediska jeho závažnost ještě stoupala: sovětské úsilí stát se atomovou velmocí, v němž jáchymovský uran hrál významnou roli, naráželo na nedostatek pracovních sil. Jáchymovská komise, příslušná

československá i sovětská místa hledala řešení tohoto problému, uvažovala o různých možnostech překonání překážky na cestě k atomové velmoci (Kaplan, Pacl, 1993, s. 31).

Od počátku roku 1946 se zvyšoval počet pracovníků jáchymovských dolů. K dosavadním německým horníkům přicházeli další z Ostravy, Příbrami, Kladna a další noví osídlenci z vnitrozemí a ze Slovenska. Přibývalo pracovně nasazených občanů německé národnosti i německých vězňů. Během roku 1947 se počet zaměstnanců víc než zčtyřnásobil na 3 742. Náhlý vzestup předcházel požadovanému trojnásobnému zvýšení těžby v příštím roce. Zástupci československé a sovětské vlády se dohodli již počátkem roku 1947 o použití německých válečných zajatců ze SSSR pro práci v jáchymovských dolech. Jejich počet se pohyboval mezi 3 663 až 4 238. Příliv zaměstnanců neznalých práce v dolech si vynutil nábor horníků, kteří stáli v čele pracovních skupin. Přicházeli čeští a od roku 1947 i sověšší horníci. Příslušní funkcionáři a úřady věděli o provizorním využití válečných zajatců, kteří podle mezinárodní dohody museli v roce 1949 opustit ČSR. A tak již v roce 1948 hledali nové zdroje pracovních sil, které by nejen nahradily zajatce, ale dosavadní počet zaměstnanců ještě zvýšily. První alternativa byla využití cizích pracovních sil ze sověšského okupačního pásma v Německu nebo horníků z Bulharska a z Rumunska. Sověšský svaz dokonce nabídl svých 53 801 pracovníků, ovšem československá jinak loajální vláda se tak velkého počtu sověšských občanů i s rodinami obávala. Druhá alternativa se týkala občanů německé národnosti v ČSR. Z jedenácti vybraných okresů, které byly dříve určeny jako rezervoár německých pracovních sil pro uranové doly, měly být tyto síly i s rodinami přesunuty do Jáchymova. Tuto akci s názvem „J“ schválila jáchymovská komise bez ohledu na protesty závodů, kde dosud němečtí dělníci pracovali. Zároveň komise konstatovala, že výsledek této akce nemůže uspokojit potřeby dolů (Kaplan, Pacl, 1993, s. 32–33).

Vyžadovaný prudký vzestup těžby i výstavby uranových dolů v roce 1950 a odchod německých zajatců do konce roku 1949 vystupňovaly hon na pracovní síly pro Jáchymov. Po odmítnutí návrhu na cizí dělníky se českoslovenšší vedoucí funkcionáři orientovali na domácí zdroje – na dobrovolný nábor a na nucenou práci vězňů a internovaných. Organizovaný nábor nazývaný akce „A“ provádělo v součinnosti s uranovými doly ministerstvo práce a sociální péče a jeho podřízené složky. Na akci

„A“ se podílely i odborové organizace a průmyslové podniky měly povinnost vyslat určitý počet svých zaměstnanců na dlouhodobou brigádu do Jáchymova. Zaměstnanci i brigádníci (přirozeně mimo vězňů) obdrželi řadu výhod, které je měly do jáchymovských dolů znáborovat: poměrně vysoké příjmy, k tomu hornický a zvláštní tzv. jáchymovský příplatek, mimořádně zvýšené přiděly potravin, nákup zboží ze Sovětského svazu a jiné (Kaplan, Pacl, 1993, s. 33).

Paralelně s akcí „A“ se našlo poměrně jednoduché řešení a to nasazení vězňů. Toto jednání o nasazení vězňů do jáchymovských dolů probíhala od počátku ledna 1949. Akce se nazývala krycím názvem „Ostrov“, popř. akce „D“. Na rok 1949 bylo nárokováno „dodání“ 5,5 tisíce vězňů. Později se požadovalo navýšení těchto kvót. Ministr uložil velitelství Sboru vězeňské stráže, že musí spolupracovat s trestním odborem ministerstva spravedlnosti a se státním soudem a získávat přímo tam evidenci osob, s jejichž odsouzením se počítá a u nichž je možno počítat s pracovním nasazením (Tomíček, 2000, s. 192).

5.5 Počátky vzniku prvních táborů pro potrestané – kategorizace, nomenklatura, právní status, nástin chronologie

Možnost, aby vůbec vznikly československé pracovní tábory na Jáchymovsku, vyplynula ze smlouvy mezi ČSR a SSSR, která svěčila bohatství uranu do sovětských rukou. Druhým a neméně důležitým faktem byl komunistický puč v roce 1948, kterým komunisté definitivně přebírali veškerou moc a nikdo a nic jim už nestálo v cestě, aby zatočili s demokratickou opozicí. Uranové tábory se jevily jako dobrá alternativa, kam nepřátele nových, tedy komunistických, pořádků uklidit.

KSČ rozvíjela politiku založenou na neustálém pronásledování nějakého nepřítele – zprvu (v letech 1945–1948) byli dobře propagačně využitelným terčem nacisté a kolaboranti, později se uvolněná kapacita nenávisti obrátila i vůči vlastnímu národu a vůči jinak politicky orientovaným lidem, ti se pak stali fakticky lidmi II. kategorie (Bajcura, 1999, s. 13).

Zákon č. 247/1948 Sb. o táborech nucené práce přijalo Národní shromáždění Československé republiky 25. října 1948. Před tím byl však přijat zákon č. 231/1948 Sb. na ochranu lidově demokratické republiky. Tento zákon zajišťoval podmínky pro

likvidaci odpůrců režimu. Týkal se trestných činů proti státu jako byla velezrada, sdružování proti státu, pobuřování proti republice a vyzvědačství. Pokud šlo o vnitřní bezpečnost, byla zde vyjmenována celá řada přestupků. V rámci tohoto zákona mohlo být použito vše, co se hodilo k likvidaci jedince. Kromě toho se Sbor národní bezpečnosti řídil zásadou, že skutečnosti všeobecně známé nebo známé úřadu z jeho vlastní činnosti nepotřebují důkazu. Koncentrační tábory se nestavěly, nýbrž zřizovaly. V tom byl velký rozdíl. Často, hlavně na začátku, kdy se rozbíhala těžba uranové rudy, vedení dolů jednoduše používalo znečištěné a zavšivené tábory. Podle toho také vypadala v těchto lágrech i situace. Nebyla pitná voda, která se musela dovážet. Kuchyně nevyhovovaly po všech stránkách. Nebyly zařízeny na velký počet vězňů, strava se vařila na dvakrát. Do baráků přšelo, v zimě měli vězni na palandách navátý sníh. Všechny koncentrační tábory byly přeplněny. Vězni neměli v podstatě ani kde spát. Bylo docela běžné, že směna, která vyfárala musela čekat, až další směna odejde a uvolní se tak palandy pro nocležníky. Ministerstvo spravedlnosti, které v té době koncentrační lágry spravovalo, bylo o této situaci dobře informováno. Neučinilo však v této věci naprosto nic, co by jen trochu vedlo k nápravě (Šedivý, 2005, s. 7–8).

O budování pracovních táborů informoval i dobový tisk. V listu revolučního odborového hnutí PRÁCE vyšel dne 25. září 1948 článek s názvem **Pracovní tábory pro rozvratníky jsou připraveny**. Z článku cituji: “Pracující lid a spravedlnost lidové demokratické republiky rázně odpověděli na zločiny rozvratníků. Desítky let těžkého žaláře rozvratnickým zločincům a rázné zákroky na všech stranách a ve všech směrech proti jejich zločinným pomahačům to vydatně potvrzují. V Chrudimi se sešli zaměstnanci 48 závodů na Chrudimsku, aby s rozhořčením odsoudili zločinné pokusy reakčníků a slíbili všechnu svou pomoc v boji proti zločincům, kteří usilovali o rozvrat. Jako dík slibují chrudimští pracující splnit za každou cenu plány i protiplány a z vypětím všech sil pracovat na budovatelském díle. Rázný a pohotový zákrok spravedlnosti zajišťuje všem řádným občanům pokojnou práci. Rozvratníci pak, kteří se pořádné práce vždy štítí, nebudou mít již kdy připravovat své rozvratné cíle.” (Práce, 1948, č. 225).

Tabulka 1: Přehled o zřízení a zrušení vězeňských táborů v oblasti Jáchymova a Horního Slavkova

	Tábor	Krycí označení	Zřízen	Zrušen
Jáchymov	Ústřední	D	4.2 1950	12.12 1954
	Bratrství	M	21.2 1950	12.6 1954
	Vykmanov I.	C	1.3 1949	věznice dosud
	Vykmanov II.	L	do února 1951	26.5 1956
	Svornost	K	4.12 1949	29.10 1954
	Mariánská	B	4.6 1949	1.4 1960
	Rovnost	P	15.9 1949	1.6 1961
	Nikolaj	A	10 – 11 měsíc 1951	1.7 1958
	Eliáš I.	N	29.7 1949	koncem roku 1951
	Eliáš II.	N	8.12 1950	1.4 1959
	Barbora	E	6 – 8 měsíc 1951	30.3 1957
	Horní Slavkov	Prokop	T	2.7 1949
Ležnice		O	26.1 1950	22.8 1955
Svatopluk		V	2-4 měsíc 1951	14.5 1955
XII.		X	8-9 měsíc 1951	9.8 1954

Zdroj: Tomíček. R., Těžba uranu v Horním Slavkově, s. 198.

5.6 Vězeňské tábory na Hornoslavkovsku

Nejstarším slavkovským táborem byl tábor **Prokop**, jehož existence je doložena pravděpodobně ze srpna 1947, určitě však z ledna 1948. Původně byl určen pro německé zajatce, které vystřídali vězni posílání z Ostrova nad Ohří. Krycí název tohoto tábora byl „T“. Jako tábor pro vězně byl oficiálně otevřen 2. července 1949. Velel mu vrchní strážmistr J. Pytlík a podřízeni mu byli dva příslušníci SVS. V první fázi měl tábor obsazení 250 vězňů. K 2. srpnu 1949 jich však bylo již 499. Po rozšíření těžby na Slavkovsku bylo nutné zajistit další pracovní sílu a v táboře Prokop byly tedy dokončeny v roce 1950 další čtyři baráky s kapacitou 595 lůžek. Panoval zde velmi tuhý režim. Po každé směně zde probíhaly dlouhodobě trvající nástupy bez ohledu na počasí.

Vězňové zde pracovali nepřetržitě 16 hodin, někdy i 24 hodin (Tomíček, 2000, s. 226–228).

Dne 25. ledna 1950 byl převzat do Správy velitelství Stanice SVS Ostrov tábor **Ležnice** nesoucí krycí označení „O“. Ten byl umístěn v bezprostřední blízkosti jámy č. 5 – Ležnice. Ve funkci velitele byl zařazen vrchní stržm. SNB M. Jirsa a por. SNB V. Lauer. Pro ubytování vězňů byl postaven dřevěný barák a samostatná kuchyně s jídelnou. V obytném baráku byly čtyři místnosti pro ubytování vězňů, jedna místnost pro lékařskou ordinaci, dílny pro krejčího a obuvníka, skladiště oděvů a prozatímní umývárna. Na tento tábor se voda musela dovážet. Tábor byl přímo v objektu dolu, byl obehnan dvojitém oplocením, které přerušovaly na čtyřech místech strážní věže. Ke stávající kapacitě 160 lůžek byl v prosinci 1950 postaven barák s kapacitou 300 lůžek. Koncem roku 1950 obývalo tábor již 831 vězňů. Na Ležnici měli vězni neudržované latríny mimo baráky. Vězni mohli psát poštu jen jednou za šest týdnů, a to jen ti, kteří plnili na 150 %. Tábor Ležnice byl zrušen jako poslední na Slavkovsku a to 22. září 1955. V tomto táboře byli umístěni i mistři světa v ledním hokeji z roku 1949 např. Augustin Bubník⁴ (Tomíček, 2000, s. 229–230).

Dalším táborem zřízeným pravděpodobně na jaře roku 1951 byl **Svatopluk** v oblasti Horního Slavkova nedaleko šachty stejného jména. Již 3. května 1951 je zde vězněno 1 071 lidí, 1. března 1952 dokonce 1 584. Ve funkci velitele zde působili šstržm. SVS J. Chromý, šstržm. SNB E. Podskláň a šstržm. SNB K. Zelinka. V táboře se nacházely obytné baráky. V jednom bydlelo zhruba sto vězňů, kteří byli rozděleni po dvanácti až patnácti do místnosti asi 4 x 6 metrů. Teploty v zimním období zde dosahovaly venkovních teplot. Otřesné podmínky v táboře dokresluje i fakt, že nedostatek vody nutil pít vězně vodu z kaluží, což způsobovalo časté epidemie. V nevyhovujícím stavu byla i kanalizace, záchody, ohříváč teplé vody (Tomíček, 2000, s. 230–232).

Posledním táborem vzniklým na Slavkovsku byl **Tábor XII.**, známý též pod krycím označením „X“, který vznikl v srpnu 1951. Funkci velitele vykonával por. SNB J. Machota. Jako korekce sloužil tzv. trestní barák, vězni nazývaný „koncentrák

⁴ Na rok 1950 bylo připraveno konání mistrovství světa v ledním hokeji v Londýně. Dne 11. března 1950 měli naši hokejoví reprezentanti odletět do Londýna. Toho dne jim byl odlet znemožněn. 13. a 14. března bylo 11 hokejových reprezentantů postupně zatčeno. Byli obviněni z velezrady a odsouzeni dle zákona 231/1948 Sb. k vysokým trestům (Tomíček, 2000, s. 250-251).

v koncentráku“, kam byli vězni umisťováni za sebemenší přestupky. Jsou popsány případy, kdy vězni stáli po kolena ve sněhu do doby, než utrpěli omrzliny. Velitelství tábora zde vytvořilo z kriminálních živlů tzv. táborovou policii. Bylo to komando, které v noci terorizovalo ostatní vězně, převážně politické. Po útěku 12 vězňů v roce 1951 proslul tento tábor tvrdými represemi proti vězňům (Tomíček, 2000, s. 232).

5.7 Vězeňské tábory na Jáchymovsku

První vězni na Jáchymovsku byli němečtí váleční zajatci. Jejich přesné počty ovšem nejsou známy, neboť spisovou evidenci si řídily orgány SSSR. Většinou byli soustředěni v táborech **Eliáš**, **Bratrství**, **Rovnost** a **Svornost**. K 31. březnu 1946 je mezi dělníky v dolech uváděno 100 zajatců, roku 1947 jich zde pracovalo 1 956, roku 1948 již 3 663 osob a 30. září 1949 stále ještě 3 378. V posledním čtvrtletí roku 1949 dochází k jejich stahování a jsou postupně nahrazováni československými vězni. K 1. lednu 1950 jich v prostoru Jáchymova zbývá na 1 500 (KPV, 2002, s. 4).

Jak již bylo řečeno, poslední němečtí váleční zajatci odchází z dolu Bratrství 28. ledna 1950. V zápětí 4. února 1950 je tento tábor obsazen 715 vězni a nadále zůstává tento tábor znám pod názvem **Ústřední tábor**. Ústřední tábor je již osmý v pořadí vzniku trestaneckých táborů v jáchymovské a slavkovské oblasti (Tomíček, 2000, s. 195).

Vězni byli umisťováni do již stávajících táborů (**Rovnost**, **Svornost** a **Bratrství**), ale bylo nutno urychleně zřizovat nové. Přesná data zřízení pěti nových táborů, do kterých byli v roce 1951 umisťováni vězni Vězeňského ústavu Ostrov, se nepodařilo zjistit. Začneme tedy nejdříve u táborů, které se nazývaly ústřední, kde začínal každý vězeň, kterého tady oficiálně nazývali potrestaný hned po odsouzení. Ústřední tábory na Jáchymovsku byly dva: **Bratrství** a **Vykmanov**. **Vykmanov** sloužil jako ústřední na samém začátku jáchymovské éry, aby se k této úloze znovu vrátil, když skončilo svojí ústřední službu **Bratrství**. Pod názvem **Bratrství** se skrývala nejen šachta, bývalá Štola saských šlechticů, ale i dva sousedící tábory. Jeden byl ústřední a druhý, který byl blíže k šachtě, pracovní. S **Vykmanovem** to bylo podobné. Název původně patřil nevelké vesnici blízko silnice Ostrov nad Ohří – Jáchymov, kde je odbočka na Chomutov. Ve **Vykmanově** vznikly dva tábory vedle třídní a úpravny

uranové rudy. Jeden z táborů byl opět **Ústřední** a druhý se nazýval **Vykmanov II.**, o kterém se zmiňuji níže (Kaplan, Pacl, 1993, s. 108).

Ústřední tábor byl zvláštní v tom, že tudy procházeli všichni nově příchozí a zároveň se tady pro všechny okolní tábory zajišťovaly různé služby. Ve **Vykmanově** byla dokonce malá nemocnice. V **Ústředním táboře** byl také návštěvní barák, kde se vězni mohli setkat se svými rodinnými příslušníky, když jim to bylo výjimečně za odměnu povoleno. **Ústřední tábor** byl také místem, odkud se odjíždělo do jiné věznice nebo k soudu případně k dalším výsledkům a vyšetřováním. Byla to rovněž poslední štace propouštěných vězňů. **Ústřední tábor** měl pro všechny okolní podřízené tábory zprostředkovávat spojení z venkovním světem. Věznice a Vazební věznice **Vykmanov** se dochovaly do dnešních dnů (Kaplan, Pacl, 1993, s. 110).

Dalším ze starých táborů, kde byli umístěni němečtí váleční zajatci, byl tábor **Rovnost**. Tak jako existovaly dva tábory **Bratrství** a dva tábory **Vykmanov**, byly i dva tábory **Rovnost**. Ten první, starší, zdědili vězni po válečných zajatcích. Nazýval se **Stará Rovnost**. Na jeho bráně se skvěl památný nápis „Sovětský svaz náš vzor“ a tábor stál těsně vedle těžní věže na haldě hlusiny, která tu byla ještě z dob, kdy se na bývalém Werneru, jak se šachta **Rovnost** dříve jmenovala, těžilo stříbro. Když později dostali geologové do výbavy citlivější měřicí přístroje, zjistili, že halda obsahuje kvalitnější uranovou rudu, než je ta, která se ve valné většině těží. Tábor se odstěhoval, halda uranové rudy byla odvezena a na nedaleké planině pak vznikl tábor **Nová Rovnost**. Tábor **Rovnost** byl mimo jiné zajímavý tím, že zde jako ve většině jáchymovských táborů spolu byli uvězněni jak političtí vězni, tzn. ti, kteří byli odsouzeni státním soudem, tak kriminální zločinci, vrazi, lupiči a podvodníci i bývalí nacisté a kolaboranti odsouzení po skončení války v roce 1945 tzv. soudem retribučním. Společným znakem zdejších obyvatel byla poměrně velká délka trestu. Podstatnou část tábora tvořily ubytovací baráky. Ty byly stejně jako většina táborových staveb dřevěné. Nacisté nazývaní „retribučáci“ a kriminálníci měli vyhrazeny zvláštní baráky a nebydleli s vězni politickými. Toto pravidlo však neplatilo trvale a všude. Někdy namíchali všechny vězně dohromady bez ohledu na důvod trestu, jindy bydleli spolu ti, kteří měli přibližně stejný trest. V obytném baráku bylo asi deset světnic, ve kterých bydlelo zpravidla dvacet vězňů. Vězni spali na palandách, které kromě krajních stojících u stěny stály vždy dvě a dvě vedle sebe. Kromě postele směl mít každý vězeň svoji krabici, ve které

měl veškeré bohatství. Mimo postelí byla ve světnici ještě kamna, která se používala jen ve výjimečných a zvláště mrazivých dnech. Na delší topení nebylo dost dříví a uhlí. Tábor spojovaly s okolním světem dvě brány, obě byly jištěné strážnicí. Projít hlavní bránou do tábora bylo možné jedině kolem velitelského baráku. Hlavní bránou přicházely nebo přijížděly návštěvy, přivážely se zásoby i noví vězni. Tudy byl zajišťován styk s okolním světem. Druhá brána spojovala lágř s pracovištěm – šachtou Rovnost. Byl to tunel vytvořený z ostnatého drátu, kterým procházeli vězni seřazení v pětistupech. Tunelu se v muklovském žargonu říkalo *Ulička ztracených nadějí* nebo *Ulička komunismu* (Kaplan, Pacl, 1993, s. 110–112).

Posledním ze starých táborů byl tábor **Svornost**. Byl postaven na stráni nad šachtou a nebyl velký. Přesto se do historie lágřů zapsal několika skutečnostmi. První z nich byla přístupová cesta. Nebyla to cesta v pravém slova smyslu, ale dlouhá, vysoká a strmá, pro vězně vracející se ze směny snad nekonečné schodiště. Těch 235 schodů se stávalo v zimě, když zapadaly sněhem a obalily se ledem, téměř nepřekonatelnou překážkou a došlo na nich k nejednomu krkolomnému pádu a úrazu. Tábor stál na slunečné stráni a tak se mohlo zdát, že v létě bude pobyt na **Svornosti** příjemný. Pravda ovšem byla jiná. Tábor **Svornost** patřil k těm, které sloužily už válečným zajatcům. Zajatci odešli, ale jejich spolubydlící – štěnice – na barácích přežily. Očití svědci vyprávějí, že ve světnicích byli schopni spát jen ti nejotrlejší a nejotuzilejší. Ostatní nevydrželi ve světnici snad ani pět minut. Podobné podmínky byly i v ostatních táborech, ovšem **Svornost** v tomto vynikala. Velitelem **Svornosti** byl por. Slánský, dle vězňů relativně slušný člověk. Dovolil spát vězňům v teplém počasí mimo baráky, kde si mohli od štěnic odpočinout. Dokonce několikrát nechal baráky vyplynovat, ale výsledek se dostavoval pomalu (Kaplan, Pacl, 1993, s. 116).

Trestanecký pracovní tábor **Mariánská** byl zřízen dne 4. června 1949, kdy sem bylo posláno 209 vězňů z Vykmánova. Pracovali na šachtách Eva a Adam. Prvním velitelem se stal vrchní strážmistr SVS F. Kozák. Ke dni 20. srpna 1949 bylo v táboře 483 lidí, k 22. říjnu 1949 435 trestanců, pro doly pracovaly 394 osoby. Roku 1950 byly postaveny cely v klášteře na Mariánské. Vězněné střežili a vyslýchali příslušníci útvaru Jeřáb. O zvěrstvech strážního oddílu Jeřáb píše v jiné kapitole. Na základě dohodnutých zásad převzetí Stanice SVS Ostrov do pravomoci ministerstva národní bezpečnosti ze dne 15. května 1951 došlo dne 28. května 1951 k předání tábora příslušníkům Sboru

národní bezpečnosti. Počet předaných vězňů uvádí 707 odsouzených. Tábor dál řídil **Vězeňský ústav Ostrov**. Z tábora na **Mariánské** pracovalo v uranových dolech v roce 1959 ještě 709 odsouzených. V táboře bylo šest ubytovacích baráků: jeden administrativní, kulturní, kuchyně, dva baráky ošetrovny, kotelna, korekce a strážnice. Tábor byl rušen postupně do roku 1960 (KPV, 2005, s. 23–24).

Pracovní tábor **Eliáš** byl podobně jako **Mariánská** převážnou dobu svého trvání určen pro vězně s kratší dobou trestu. Byl jenom krátký čas využíván pro politické vězně a tábor sám patřil mezi ty, kde se dalo podle politických vězňů přežít (Kaplan, Pacl, 1993, s. 116).

Tábor **Eliáš** byl zřízen dne 29. července 1949 na dole Eliáš, kde byl dříve umístěn zajatecký tábor. Do tohoto tábora, jehož prvním velitelem byl jmenován štábní strážmistr SVS Candra, bylo přemístěno 518 vězňů. K 20. srpnu 1949 bylo v táboře 583 trestanců. V táboře byly čtyři ubytovací baráky, krejčovská a obuvnická dílna, lékařská ošetrovna a oddělení pro nemocné. Na šachtě pracovalo celkem 588 vězňů. V polovině roku 1951 byl zrušen tábor **Eliáš I.** Halda, na které stál, se začala bagrovat a materiál se odvážel k dalšímu zpracování. Nový tábor **Eliáš II.** byl převzat 8. prosince 1950. Tohoto dne zde bylo umístěno 328 vězňů, koncem prosince jich bylo již 618. Výstavba nového tábora byla provedena velice nedbale. Baráky byly postaveny v hrbolatém terénu, který nebyl předem vůbec připraven. Tábor byl vzdálen od šachty asi 300–400 metrů. Tábor **Eliáš II.** byl zrušen k 1. dubnu 1959 (KPV, 2005, s. 22).

Dalším pracovním táborem zřízeným na počátku roku 1951 byl zřejmě tábor **Vykmanov II.**, který je spíše znám pod svým krycím označením „L“. Vězni zde pracovali ve mlýnech, kde se mlela uranová ruda těžená na Jáchymovsku. Drtiče byly umístěny ve vysoké věži, které se říkalo Věž smrti. Zhoubné radiační záření obklopovalo vězně na každém kroku. Že jde o prostředí života nebezpečné, bylo pracovníkům Ministerstva národní bezpečnost dobře známe (Petrášová, 1994, s. 360). Do tohoto tábora byli posíláni vězni určení k likvidaci. Vězni zde pracovali v neuvěřitelně primitivních podmínkách vystaveni radioaktivnímu záření. Holýma rukama nakládali do bedýnek nejkvalitnější rudu - čistý smolinec. Bedýnky byly posílány do Sovětského svazu. Mnohým zbělely a znečitlivěly konečky prstů. Lékařské prohlídky neexistovaly. První prohlídky v oblasti Jáchymova byly nařizeny až začátkem 60. let, tedy po deseti letech práce v uranových dolech. Správa Sboru národní

bezpečnosti vybírala k práci ve Věži smrti především ty vězně, kteří byli považováni za politicky nepolepšitelné. V letech ofenzivního pojetí třídního boje bylo v **táboře „L“** umístěno mnoho duchovních. Byli to právě kněží, kteří pracovali v drtárnách na smolku bez toho nejprimitivnějšího ochranného zařízení. Strana a vláda považovala kněze za politicky nepolepšitelné a pokoušela se je zlikvidovat nebo podlomit jejich zdraví natolik, aby co nejrychleji zemřeli. S politickými vězni pracovali v táboře i civilní zaměstnanci. Ti však byli vybaveni ochranným zařízením proti radioaktivnímu záření a pravidelně se podrobovali lékařským prohlídkám. O tomto si političtí vězni mohli nechat jen zdát. Ústřední tábor **Vykmanov** byl likvidační tábor, z něhož nemělo být návratu. A ti, kteří se přece jen vrátili, neměli žít dlouho.

V táboře **Vykmanov** se pracovalo na povrchu na dvě směny. V dolech se pracovalo všude na tři směny a to i v neděli a bez jakéhokoliv volna, přičemž z odpolední směny v neděli nastupovali političtí vězni v pondělí na ranní směnu. Tento tábor byl zrušen v roce 1956. Všichni duchovní, kteří zde jako politicky nepolepšitelní pracovali, byli rozmístěni po různých kriminálech (Šedivý, 2005, s. 29–31).

Tábor **Barbora** mohl být zřízen asi mezi měsíci červnem a zářím roku 1951. Podobně jako tábor **Nikolaj**, který byl zřízený na podzim téhož roku, proslul nelidským týráním vězňů. Ležel na otevřeném svažitém terénu pod kótou 1 004 m n. m. a byl tak nejvýše položeným táborem na Jáchymovsku. Tvořily jej pouze tři dřevěné baráky obývané zpočátku 250–450 vězni. S největší pravděpodobností byly další baráky dostavěny, protože v protokolu o předání funkce náčelníka tohoto tábora z 1. října 1956 se uvádí stav vězňů 828, stav příslušníků nápravných zařízení byl 65. V návrhu z 25. května 1956, kterým se doporučuje zrušení nápravně pracovního tábora **Barbora**, byla odhadnuta kapacita tábora na 1 100 odsouzených vězňů (Petrášová, 1994, s. 361).

Barbora měla charakter neoficiálního kárného tábora. K osazenstvu patřilo např. 150 bývalých příslušníků Sboru národní bezpečnosti – politických vězňů. Odsouzení, účastníci plzeňských demonstrací⁵ v červnu 1953, jichž sem bylo posláno 200, žili v izolaci od druhých vězňů v baráku oploceném uvnitř tábora další bariérou

⁵ Největší bouře proti měnové reformě z roku 1953 se odehrály v Plzni. Nespokojení občané dokonce na čas ovládli město. Obsadili rozhlas, radnici, sekretariát KSČ a budovu soudu. Teprve nasazením ozbrojených jednotek Pohraniční stráže, armády, Lidových milicí a policie z Prahy se podařilo tyto demonstrace brutálně potlačit. Bylo zatčeno asi 650 osob (Pernes, 2003, s. 171).

z ostnatého drátu. Tito odsouzení museli podstatně víc než ostatní pracovat ještě po vyfáráání na „brigádách“. Velitelství tábora chtělo dokonce jejich podzemní pracoviště oddělit železnými mřížemi a jenom energický protest správy dolů tomuto opatření zamezil (Hejl, 1990, s. 241).

Barbora byl poměrně dost velký tábor. Ti, kteří tu byli věznění, tvrdí, že nejméně čtyři měsíce zde ležel sníh a mrzlo a zbytek roku tu byla zima a nesnesitelně foukal ledový vítr. Díky svým velitelům a zmíněným klimatickým podmínkám patřil tábor k těm, ze kterých šla hrůza. Vyhlášená byla zdejší korekce, kde místo lůžka dostávali vězni prkno širší nebo užší a jedno nebo dvě. Přidělené prkno odpovídalo prohřešku a tedy i trestu. Šachta Barbora, která sousedila s táborem stejného jména, byla zrádná a vybrala si řadu obětí. Odborníci tvrdí, že vrstvení hornin na Barboře a jejich kompaktnost byly pro bezpečnou těžbu nevhodné nebo alespoň problematické. Je smutnou skutečností, že na této šachtě bylo víc úrazů než na ostatních šachtách (Kaplan, Pacl, 1993, s. 116–117).

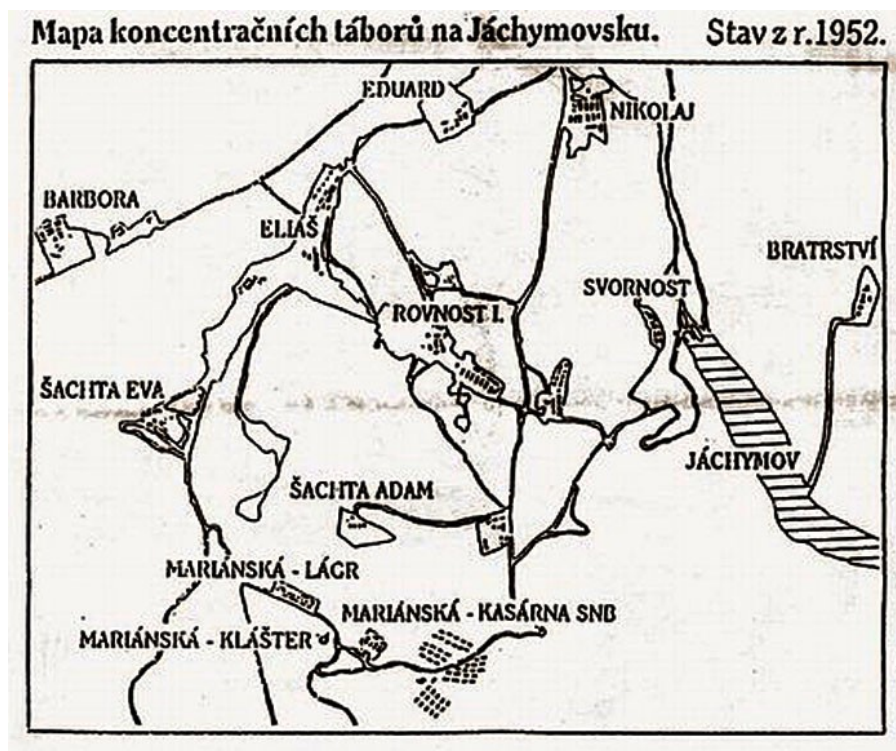
Tábor **Nikolaj** patřil také podobně jako **Barbora** k větším táborům. Stav vězňů činil k 1. září 1952 907 vězňů, k 1. březnu 1953 832 vězňů. Přístup k pracovišti na šachtě Eduard vzdálené od tábora kolem 800 metrů komplikovala frekventovaná silnice, kterou nebylo možno přetnout koridorem z ostnatého drátu (Petrášová, 1994, s. 362). Potíž byla v tom, že tábor **Nikolaj** ležel na jedné a šachta Eduard na druhé straně silnice, po které jezdily nákladáky s rudou. Tunel nebylo možné postavit, proto byli vězni dopravováni tzv. ruským nebo jáchymovským autobusem. Zařízení to bylo velice jednoduché ne však příliš humánní. Jedna směna, tj. 70–150 mužů, nastoupila v pěticích, řady i zástupy byly těsně semknuté. Tento živý balík omotali bachaři ocelovým lankem a konce lanka opatřené okem zamkli k sobě visacím zámkem. Lanko se krajním vězňům zařezávalo do těla. Pochod vězňů se velice zhoršoval s nepříznivým počasím (Kaplan, Pacl, 1993, s. 112).

Velitelem tábora **Nikolaj** byl poručík Šamberger. Za jeho vlády byl **Nikolaj** považovaný za jeden z nejhorších táborů a hovořilo se o něm dokonce jako o likvidačním – trestním táboru. Šamberger vedl třídní boj s třídním nepřítelem v táboře za pomoci přepadových komand sestavených z kriminálních vězňů (Hejl, 1990, s. 241). K dokreslení krutosti životních podmínek na táboře **Nikolaj** bývalý vězeň Karel Pecka podává toto svědectví. Jde o případ jehovistů. Přivezli je v jednom transportu a tito lidé

pro svou víru odmítali fírat a těžít uran pro válečné účely. Celou skupinu jehovistů, tedy asi 30 mužů, zavřeli za odmítání práce do korekce. Většinu těchto vězňů tvořili mladí chlapci odsouzení za bojkot vojenské služby. Tehdy ještě nestála nová korekce, 30 lidí našlapali bachaři do malého sklepního kumbálu pod kuchyní. Vězňitelé jim nedávali jídlo ani vodu a jehovisté na toto příkoří odpovídali odhodlaným zpěvem. Každý, kdo mohl, se vyhýbal zadnímu traktu kuchyně, odkud zněl podzemní zpěv. Bylo to nelidské, jak tento sbor slábl. Po 14 dnech sípaly zdola jen slabounké a sotva slyšitelné hlasy. Teprve potom přijel nákladňák, bachaři je naházeli na korbu jako polena, ani těch pár vězňů, kteří se ještě drželi na nohou, tam nedokázalo vylézt bez pomoci. Ta parta jehovistů zaplatila za svoji víru strašnou daň. Zkrvavení a s přeraženými údy leželi na podlaze nákladního auta, páchnoucí ve vlastních výkalech, ale ti z nich, kteří ještě vládli vědomím, pořád ještě tenounkými hlásky zpívali své písně. Dokázali porazit celý tento obludný systém zpěvem a jedině jejich víra je zachovala při životě. Jiné rozumné vysvětlení není (Klobas, 1996, s. 161–162).

Tento výčet lágrů pro politické vězně v ČR není úplný. Síť věznic s politickými vězni zahrnovala celé území republiky. Vězeňské tábory byly umístěny např. v Liberci, ve Vlnařicích, na Mírově, v Ostravě, v Plzni, v Příbrami, ve Všehrdech, v Opavě, v Heřmanicích, ve Valdicích, v Českých Budějovicích, v Olomouci, v Kuřimi, v Brně, v Litoměřicích, v Jiřicích, ve Stráži pod Ralskem, v Praze na Pankráci a v Ruzyni (Tomíček, 2000, s. 198).

Obrázek 1: Mapa jáchymovských pracovních táborů podle leteckých snímků z roku 1952

Zdroj: Zbyněk Petráček ⁶

Od konce druhé světové války vykonávala ostrahu, přesněji strážní službu, 1. speciální četa národní bezpečnosti, přechodně jednotka Rudé armády. Od 15. května 1947 převzal ostrahu útvar SNB 1960 Jáchymov, to byl útvar pohraničního pluku, velitelem byl štábní kapitán Chleboun. Na počátku roku 1949, kdy se už předpokládal rozmach uranových dolů a příliv vězňů, jednalo ministerstvo vnitra o zesílené ostraze. 11.–13. ledna 1949 probíhaly porady na krajském sekretariátě KSČ v Karlových Varech. Účastnili se jich z ministerstva vnitra náměstek ministra J. Pavel a vedoucí funkcionář bezpečnosti J. Veselý a další vedoucí krajsští funkcionáři KSČ a bezpečnosti. První den podepsali dohodu o ustavení samostatného oddílu Státní bezpečnosti v Jáchymově, který byl na úrovni krajského oddělení a který podléhal přímo ministerstvu vnitra. Třetí den skončilo jednání o zvláštním útvaru ostrahy, který vznikl z dosavadního pluku 1960 a dostal název Jeřáb. Prezidium ministerstva vnitra výnosem z 21. ledna 1949 zřídilo útvar SNB Jeřáb od 1. února. Jeho velitelem se stal

⁶ Aktuálně.cz [online] - dostupné na WWW: < <http://aktualne.centrum.cz/foto-a-grafiky/fotogalerie/2007/11/18/co-zbylo-z-jachymovskeho-pekla-osmnact-let-po-sametove-revoluci/foto/113607/?cid=514235> > (22. prosince 2011).

O. Hromádko, kterého hned v listopadu 1950 vystřídal V. Lazna (Kaplan, Pacl, 1993, s. 50).

Sídlo velitelství útvaru Jeřáb bylo v Jáchymově. V době vzniku se útvar skládal:

- z velitele a jeho štábu, který tvořil osvětový důstojník, hospodář útvaru, osobní referent a autoreferent
- z pořádkového oddílu
- z oddílu StB

Materiální vybavení získal útvar Jeřáb převodem veškeré výzbroje, výstroje, automobilů, budov a zařízení útvaru 1960 a velitelství oddílu Státní bezpečnosti v Jáchymově. Podle dohody s ředitelstvím Československých dolů n. p. podléhala velitelství Sboru národní bezpečnosti útvaru Jeřáb také civilní závodní stráž uranových dolů.

Mezi příslušníky Sboru vězeňské stráže odpovědnými od 1. března 1949 do 1. června 1951 za vnitřní správu trestaneckých pracovních táborů v uranových oblastech a příslušníky útvaru Sboru národní bezpečnosti Jeřáb provádějící vnější ostrahu, docházelo k řadě nesrovnalostí a vážným rozporům služebním i osobním. Koordinační činnost mezi nimi řídily Jáchymovské doly prostřednictvím ruského inženýra z ředitelství dolů. Ze zápisů o poradě velitelů rot Sboru národní bezpečnosti, velitelů táborů a velitele závodní milice Jáchymovských dolů ze 7. prosince 1949 lze zjistit, že sám důstojník útvaru Jeřáb konstatoval zasahování příslušníků Sboru národní bezpečnosti do kompetence Sboru vězeňské stráže na táborech **Rovnost** a **Mariánská**. Prohlídky v táborech směli vykonávat jen příslušníci Sboru vězeňské stráže, naopak vstup do táborů povoloval pouze Sbor národní bezpečnosti (Petrašová, 1994, s. 374–375).

Úkolem útvaru Jeřáb byla vnější ostraha vznikajících trestních táborů nucených prací, pracovišť a všech důlních objektů, likvidace případných nepokojů, záškodnických akcí, stíhání zběhů, odvod vězňů na pracoviště a zpět do táborů a ostraha dopravy uranové rudy na československé hranice. Již v prvním týdnu své existence měl Jeřáb 808 příslušníků, z toho čtyři důstojníky a také dvanáct příslušníků Státní bezpečnosti. Zpočátku byli jeho příslušníci téměř všichni komunisté (z 90 %) a až později se tento poměr změnil. Převažovali poměrně mladí lidé, svobodných bylo 72 %. Posláním útvaru Jeřáb bylo „střežit prostory uranových kutisk a dolů na území republiky a

všechny tábory trestanců a tábory nucené práce u uranových kutisk a dolů“. Počet příslušníků útvaru Jeřáb neustále narůstal. Z počátečních 808 jich už v roce 1950 bylo 1 555, na konci února 1951 1 770 a ke dni 1. 1. 1953 již 2 480 mužů! Pohotovostní rota útvaru Jeřáb sloužila k provádění nárazových akcí, mimořádných úkolů a k pátrání po uprchlých trestancích. Koncem roku 1950 byl útvar Jeřáb vyzbrojen 50 kulometry a 1 670 samopaly. Později byly jednotlivé roty vyzbrojeny těžkými kulometry. Dále se však uvažovalo o zlepšení ostrahy celého komplexu. Vznikl názor na uzavření celé oblasti. K 1. říjnu 1951 prohlásilo Ministerstvo národní bezpečnosti uranové prostory Jáchymov a Horní Slavkov za uzavřené hraniční pásmo. Proto byl zrušen i Okresní národní výbor v Jáchymově a přemístěn do Karlových Varů, aby nedocházelo k příchodu nežádoucích občanů do Jáchymova. Tento úřad měl však sídlo v Ostrově. Taktéž Horní Slavkov byl současně zařazen do karlovarského okresu (Tomíček, 2000, s. 204–205).

V situačních měsíčních zprávách Jeřábu nelze pominout informace o doprovodném oddílu, který zajišťoval odvoz uranové rudy z Jáchymovska ze stanice Horní Žďár do Čierné nad Tisou, kde vlakovou soupravu přejímali sovětsí instruktoři (Petrášová, 1994, s. 376).

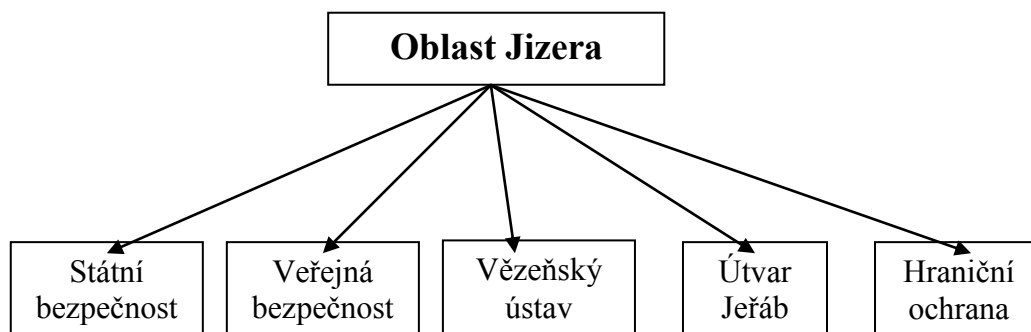
Zpravodajské složky útvaru Jeřáb byly zřízeny již v polovině roku 1949 pod názvem „Z plán“. Na činnosti této složky se měli podílet všichni příslušníci útvaru. Z počátku zjišťovali celkovou situaci v prostoru Jáchymova zejména v souvislosti s utajením poznatků o těžbě uranových rud a ještě též rok bylo „Z plánu“ přiděleno vyšetřování útěků vězňů. V této době byl jakýkoliv útek případně jen pokus o útěk z oblasti Jáchymova kvalifikován soudním rozhodnutím jako velezrada. Podobný postup byl uplatňován i v případě civilních osob, které se pokoušely o útěk z tohoto prostoru do zahraničí. V budově II. praporu útvaru Jeřáb na Mariánské byly zřízeny dvě cely, které původně sloužily k vykonávání kázeňských trestů příslušníků Sboru národní bezpečnosti a Sboru vězeňské stráže a v těchto celách byli vězni vyslýcháni. Roku 1950 byly postaveny cely v klášteře na Mariánské. Vězněné střežili a vyslýchali příslušníci útvaru Jeřáb. O nelidských výsleších na Mariánské byla vydána řada svědectví (Petrášová, 1994, s. 377).

Jedním z vězňů, který prošel peklem na Mariánské, byl Václav Řehák. Byl zatčen v roce 1948 a odsouzen na osm let odnětí svobody. Trest nastoupil do tábora

Ležnice a později byl přeřazen do lágru Mariánská. V únoru 1951 byl v tomto koncentračním táboře za údajný pokus o útěk a sabotáž znovu zatčen. V pracovním táboře Mariánská ho přišel zatknout příslušník Sboru národní bezpečnosti útvaru Jeřáb. Hned po zatčení musel stát čtyři hodiny v koridoru mezi ostnatými dráty. Po hodinách stání ho odvedli do kláštera na Mariánskou. Po příjezdu mu byly nasazeny černé brýle. Bachař ho za límec přivlekl k mříži. Musel si stoupnout na špičky nohou a byl připoután na katr, kde zůstal bez jídla a pití celých šest dní. Katrem se chodilo do garáží a když se mříž otvírala, pouta se mu zařezávala do zápěstí. Na levé ruce mu zůstaly jednou pro vždy viditelné jizvy. Celých šest dní měl na očích černé brýle. Po šesti dnech ztratil vědomí. Z úst mu tekla krev. Když si toho příslušníci Sboru národní bezpečnosti útvaru Jeřáb všimli, odpoutali ho z mříže a vhodili do cely, kde byla betonová podlaha. Po několika dnech byl Václav Řehák již tak duševně a fyzicky vyčerpaný, že v zoufalství zaklepal na dveře a požádal příslušníka Sboru národní bezpečnosti o rozmluvu s vyšetřovatelem. Když byl druhý den k němu předveden, přiznal se ke všem obviněním. Chtěl mít již pokoj. Po „přiznání“ byl eskortován do lágru Bratrství, kde byl okamžitě uvržen do korekce. Tento vězeň byl propuštěn z komunistických lágrů až v roce 1964. Jako politický vězeň tedy strávil celkem 16 let svého života v kriminálech (Šedivý, 2005, s. 113–115).

Organizace útvaru Jeřáb se přizpůsobovala zvyšujícímu se počtu pracovních táborů, vězňů a táborů nucených prací, a proto se často měnila. K zásadní změně však došlo až po zřízení Oblasti Jizera v druhé polovině roku 1951. Oblast Jizera byla vytvořena vzápětí po převzetí Stanice SVS Ostrov do pravomoci ministerstva národní bezpečnosti. Tvořil jí uzavřený prostor v oblasti Jáchymova, Horního Slavkova a Příbrami, který měl vyznačené hranice a pobyt v něm byl regulován vydáváním propustek. Správní území dosavadního okresu Jáchymov bylo po vytvoření Oblasti Jizera k 1. 9. 1951 zrušeno (Petrášová, 1994, s. 382).

Tabulka 2: Obecná struktura oblasti Jizera

Zdroj: Tomíček, R., Těžba uranu v Horním Slavkově, s. 207.

Nový útvar Jeřáb se měl čile k světu, provedl opatření vedoucí k omezení útěků vězňů, byly oploceny strážní věže, zřídila se osvětlovaná pásma vysypaná bílým pískem, pořídily se plány podzemních chodeb s vyznačením možných míst útěku, zpřísnily se kontroly skladů střeliva, pro pátrání po zbězích se stanovily určité stíhací obvody, dohodla se spolupráce s útvary Pohraniční stráže. Vězeňský odbor převzal také cenzuru dopisů odesílaných a přijímaných vězni. Měsíčně se cenzurovalo kolem 20 000 dopisů. Protože toto množství bylo veliké, omezila se nařízením možnost je odesílat či přijímat. V táborech se začalo s diferenciací vězňů. Dřívější dělení podle výkonu vězně nahradila kvalifikace dle charakteru odsouzení na čtyři základní kategorie:

1. političtí s trestem nad deset let,
2. titíž s trestem pod deset let,
3. kriminální a retribuční s trestem nad pět let,
4. titíž s trestem pod pět let.

Diferenciací neprošli jen váleční zločinci soustředěni v táboře Barbora na Jáchymovsku a bývalí vojáci a příslušníci bezpečnosti separovaní v táboře XII. v Horním Slavkově. Byla tak splněna směrnice ministra národní bezpečnosti, aby nejnebezpečnější zločinci byli soustředěni v táborech přímo na pracovišti nebo v těch, které byly spojeny s pracovištěm tzv. bezpečnostním koridorem (Tomíček, 2000, s. 206–207).

Součástí útvaru Jeřáb byla Státní bezpečnost. V systému bezpečnostních složek měla Státní bezpečnost vždy privilegované postavení. Aktivita Státní bezpečnosti byla v tehdejší karlovarském kraji značná. Z dvaceti věznic o kapacitě 1 350 vězňů, které

roku 1950 v ČSR spravovala Státní bezpečnost, byly v kraji Karlovy Vary čtyři – v Karlových Varech, Mariánských Lázních, Chebu a Jáchymově, víc než na celém Slovensku, kde byly jen tři. O vytvoření samostatného oddílu Státní bezpečnosti v Jáchymově se jednalo 11. ledna 1949 na krajském sekretariátu KSČ v Karlových Varech. Tehdy bylo rozhodnuto, že oddíl Státní bezpečnosti v Jáchymově bude samostatný a po služební linii bude podřízen přímo ministerstvu vnitra v Praze. Dnem vzniku útvaru Sboru národní bezpečnosti Jeřáb byl oddíl Státní bezpečnosti zrušen a od 1. února 1949 tvořil jednu ze součástí tohoto útvaru. Po zřízení Oblasti Jizera tvořila Státní bezpečnost samostatný odbor oblasti. Jeho náčelník S. Šmejkal měl spolupracovat s útvarem Státní bezpečnosti na ministerstvu vnitra, jehož „*pracovníci sami rozpracovávali v Praze útvary, který koordinoval těžbu uranové rudy v ČSR a také některé osoby v Jáchymově*“ (Petrášová, 1994, s. 386–387).

Oddělení pro operativní práci mezi vězni sídlilo v Jáchymově v budově hotelu Praha a jeho pracovníci byli po jednom až třech příslušnících zařazeni podle velikosti táborů přímo v táborech. Činnost byla zaměřena na budování agenturně informátorské sítě a na shromažďování poznatků o „nedovolené činnosti odsouzených“. Je známou skutečností, že některé útky vyprovokovala sama Státní bezpečnost. Vyšetřovací věznice Státní bezpečnosti byla z počátku v Jáchymově ve sklepním prostoru budovy Lužice, která byla jako nevyhovující zrušena. Vyšetřování bylo přemístěno do Klatov a po dokončení výstavby nové věznice do Vykmánova (Petrášová, 1994, s. 387–388).

5.8 Život vězňů

Vězni po příchodu do lágru měli kontrolní nástup. Vězeň se musel vysvléknout donaha a byl ostříhán dohola. Pak byl zasypán práškem DDT a prošel prvním politickým školením o nepřátelích lidu. Před soumrakem bylo každému přiděleno vězeňské číslo a vyfasoval táborový mundúr. První noc strávili vězni v kulturáku v Ústředním táboře. Až později následovalo přidělení do jednotlivých táborů a baráků, kde začali vykonávat svůj trest (Tomíček, 2000, s. 209).

Každý den začínal budíčkem první směny v pět hodin ráno. To platilo prakticky po celou dobu ve všech jáchymovských táborech. Další probíhalo v drobných obměnách podle místních zvyklostí. V půl šesté odešla denní směna na pracoviště.

V protisměru se vracela noční. Asi v půl osmé byl první nástup. Účastnila se ho směna noční a odpolední. Vězni pomáhali v kuchyni, připravovali otop, uklízeli a podobně. Vězni z noční směny, kteří se vraceli do tábora po sedmé hodině, toho moc nenaspali. Do postelí se nedostali dřív než v osm a jen každodenní únava je nechala i přes táborový hluk usnout a spát. Často byli probuzeni k mimořádným nástupům nebo na zcela nesmyslná politická školení. Ti, co byli v lágru, měli před dvanáctou oběd, ke kterému byla noční směna vzbuzena. Po obědě následoval druhý nástup spojený se sčítáním a odchod odpolední směny do práce. Denní směna končila ve tři odpoledne. K obědu se první směna dostala nejdříve ve tři, častěji ve čtyři hodiny odpoledne. V podvečer byl vyhlášen nástup k výdeji chleba. Služba ho přinesla příslušný příděl podle počtu obyvatel světnice. V letech 1949–1953 dostával vězeň 200 gramů chleba, to jsou dva až tři normální krajíčky. V pět hodin večer byl poslední z pravidelných nástupů, kde se opět sčítali vězni. Byl přečten rozkaz velitele tábora a následoval rozchod do baráků. Pak vězni skromně povečeřeli. Na tyto chvíle před večerkou vzpomínají všichni vězni z jáchymovských lágrů nejraději, život se zdál trochu snesitelnější (Kaplan, Pacl, 1993, s. 119–120).

Oblečení vězňů vycházelo původně z výstroje hitlerovského wehrmachtu a skládalo se z blůzy, kalhot a čepice pískové barvy. Doplnovaly je dlouhé spodky, košile bez límečku, vesta, onuce a bagančata. Postavy vězňů neměly konfekční míry, a tak zvláště kalhoty byly velice předimenzovány. Vězni tento oděv nazývali slangově halina. Tento mundúr byl označen zpravidla na zádech, a to křížem, kruhovým terčem, popř. třemi pruhy červené barvy. Kdo z vězňů se pokusil o útěk, byl označen na levém rukávu zelenou barvou (Tomíček, 2000, s. 211).

Na šachtách pracovali na překopu (chodbě, která přetínala všechny rudné žíly a byla ražena rovně) většinou civilní pracovníci vybavení mechanizací. Na sledných chodbách, které sledovaly žíly kolmo na překopy a na dobývkách, pracovali spíše vězňové. Pokud se zde narazilo na rudu, neprováděl se odstřel, ale ruda se musela „vypikovat sbíječkou“. Vězni byli nejčastěji zařazeni v těchto profesích – lamač, pomocník lamače, narážeč, odbíhač, důlní dřevič, důlní zámečník, zedník v hlubině, důlní lokomotivář, vrátkař, pumpař. Práce v dolech byla nebezpečná pro všechny zaměstnance, ale pro vězně byla o to nebezpečnější, že byli často určeni na pracoviště, kde nechtěli nebo nesměli pracovat civilní zaměstnanci. Pracovali bez ochranných

pomůcek, bez řádné výdřevy a v silném radioaktivním záření. Vztahy mezi oběma skupinami nelze jednoznačně hodnotit jako dobré nebo špatné. Záleželo vždy na charakteru zúčastněných lidí. Někteří civilní pracovníci nedbali přísných zákazů a vysokých trestů a zprostředkovali vězňům korespondenci s rodinnými příslušníky, přinášeli jim potraviny a někdy jim pomáhali i k útěku. Jiní naopak bezostyšně využívali jejich postavení vězně ve svůj prospěch. V letech 1949–1954 zemřelo prokazatelně ve vězeňském zařízení v Ostrově následkem pracovních úrazů 93 vězňů (Petrášová, 1994, s. 392–393).

Léčebnou péči o vězně vykonávali odsouzení lékaři, posudkovou činnost služební lékaři ministerstva vnitra. Ti léčili spolu s lékaři státní zdravotní správy příslušníky ministerstva vnitra. Koncem roku 1950 bylo ve Stanici SVS Ostrov 10 lékařských ordinací (ve všech táborech) a 8 zubních ordinací. Ve Státní oblastní nemocnici v Karlových Varech bylo v roce 1950 zřízeno zvláštní vězeňské oddělení s 36 lůžky. Kapacita však potřebám táborů, v nichž bylo koncem roku 1950 soustředěno 8 570 vězňů, nemohla vyhovovat. Akutní a těžká onemocnění vězňů Vězeňského ústavu Ostrov byla umísťována do uzavřeného oddělení nemocnice v Karlových Varech, do nemocnice Ústavu národního zdraví Prahy 14 případy chirurgické a chronicky nemocní byli odsunováni do České Lípy. Až na jaře roku 1954 byla otevřena nemocnice v Ostrově s kapacitou 150 lůžek. K 1. lednu 1955 bylo vězněno ve vězeňském zařízení v Ostrově 25 praktických lékařů, 22 zubních lékařů, 15 lékárníků a 7 ošetřovatelů. Pokud vykonávali lékaři i zde lékařskou praxi, neměli lehký úděl. V počátcích zřizování táborů, kdy nebyly zajištěny ani základní hygienické podmínky, při kritickém nedostatku léků a při soustavném omezování lékařského výkonu to bylo zvláště obtížné. Byli vystaveni neustálé kontrole a často po ordinaci zavřeni v korekci. Protože se nezpronevěřili svému lékařskému poslání, byli mnohdy lékařské služby zbaveni a fárali do hlubiny jako ostatní vězni (Petrášová, 1994, s. 395).

Vnitřní poměry v lágrech lze rozdělit do několika etap. Ta první je zhruba od samého začátku lágrů tj. od roku 1948–1949 do roku 1950–1951. Druhé období navazuje a končí rokem 1953 a poslední končí rokem 1960. Snad by bylo možné ještě poslední období rozdělit na dvě části, když mezníkem by byl rok 1956. První období je charakterizováno mimořádným hladem stalinských kolonizátorů po atomové bombě a její základní surovině – uranu. Těžba smolince na Jáchymovsku sice stále stoupá, ale ne

tak, jak je požadováno. Kvůli nedostatku pracovních sil nelze zvýšit dodávky uranové rudy, proto se chovají kolonizátoři k pracujícím v dolech, tedy horníkům i vězňům, celkem slušně. Zajišťují pro pracovníky v důlním provozu mimořádné dávky potravin. Vězni dostávají dostatek chleba a mimo jiné i ruské sádlo, uzeniny, mléko. Tyto mimořádné přídělky zachraňovaly vězně od hladu a zajišťovaly jejich práce schopnost. Další období už tak příznivé není. Rusové objevují tajemství atomové bomby, zahajují její výrobu a především rozšiřují těžbu i v nalezištích v Rusku. Postavení Jáchymova přestává být výlučné. V této době dochází ke zlomu v ekonomice uranového průmyslu. Zásoby uranu pro strategické účely jsou nadbytečné a energetické využití uranu dosud není a ještě dlouho nebude aktuální. V důsledku toho cena uranu stagnuje, ale záhy začíná prudce klesat. V té době končí dodávky přídelů potravin, bezprostředně po skončení války určené původně válečným zajatcům. Ty už žádné přídělky nepotřebují, protože byli mezitím z Československa odsunuti. Nová skutečnost postihuje především politické vězně. Toto období, které počíná rokem 1950–1951, je snad nejkrutější v jáchymovských lágrech. Do roku 1953 tady skutečně vládne krutý hlad. Záhy začíná spor o finanční zabezpečení lágrů a jejich ostrahy. Jáchymovské doly, stejně jako sovětsí kolonizátoři odmítají přispívat na chod a ostrahu táborů (Kaplan, Pacl, 1993, s. 121–122).

Vězni dosahovali rozdílné mzdy ve srovnání s civilními pracovníky. Dále též povrchoví pracovníci brali podstatně méně než pracovníci v dolech. Celkově se však výdělky vězňů v uranových dolech pohybovaly téměř na úrovni civilních pracovníků. Mzdu vězňů však dostávalo vedení táborů. Po dohodě v srpnu 1950 došlo i k vyplácení odměn vězňům ve výši 400–2000 Kčs vyplácené ve vězeňských penězích, za které si mohli vězni nakoupit v táborových kantýnách. Zajímavá je zpráva o prémiech trestanců, aby Jáchymovské doly vydávaly trestancům při překročení norem práce prémie ve formě cigaret, a to v množství od 5–8 ks na osobu denně. Na druhé straně však existovaly tresty za neplnění norem. Článek 16 Táborového řádu určoval stupnici trestů používaných v boji „proti narušitelům táborového režimu a pracovní morálky“. Bylo to úplné či částečné krácení přídelu cigaret, odnětí některých druhů potravin, zákaz návštěv příbuzných, samovazby s odnětím stravy, vězení s vykonáváním práce, zákaz dopisování s příbuznými (Tomíček, 2000, s. 217).

Každý vězeň měl podle vězeňského řádu právo na návštěvu jedenkrát za půl roku, ale někteří se jí nedožili ani za deset let věznění. Návštěva rodiny byla dle zásluh a měla být pro vězně odměnou, ale ne vždy se vydařila a výsledkem bylo zklamání. Stačilo, aby upozornění rodině, že byla návštěva povolena, došlo pozdě, nebo bachaři pod nějakou záminkou zakázali vězňovi setkání s těmi, kteří za ním přijeli. Někdy se jednalo o předem promyšlenou akci, kdy chtěli vězně psychicky deprimovat a dokázat mu, že nikdo z jeho blízkých po setkání s ním netouží (Kaplan, Pacl, 1993, s. 126).

Vnitřní život v táborech řídili příslušníci Sboru vězeňské stráže. Chod tábora se řídil denním programem. Jeho dodržováním a organizováním byli pověřeni členové tzv. vězeňské samosprávy tedy vězni sami. Samozřejmě, že tito byli vybíráni vedením tak, aby z hlediska vedení tábora byli spolehliví a také dostatečně razantní. Tato samospráva byla využívána proti vězňům. Nezřídka to byli retribuční či kriminální vězni, kteří již v minulosti působili v podobných funkcích i v nacistických koncentracích. Z této skupiny byli vybíráni i vedoucí směn. Starší táborů běžně vyhlášovali nástupy, přidělovali práce v táboře a nařizovali po pracovní směně trestné brigády. Získávali řadu materiálních výhod proti ostatním. V některých táborech měli členové samosprávy rozsáhlé pravomoci, dokonce mohli vězně zavřít i do korekce tedy „kriminálu v kriminále“, a v krutém zacházení s vězni mnohdy předčili dozorce (Tomíček, 2000, s. 112).

5.9 Útlum těžby uranu

V prvních několika letech po podepsání dohody o těžbě uranu na Jáchymovsku byly doly vyloženě drancovány. Vysoce kvalitní ruda se odvážela do Sovětského svazu. Plně naložené vlakové soupravy odjížděly na východ alespoň dvakrát za týden. Bylo také období, kdy vlaky jezdily s uranovou rudou denně. V druhé polovině 50. let nastala na světových trzích s uranem klíčová změna. Uran už velmoci tolik nepotřebovaly, a tak jeho těžba začala klesat. V roce 1959 americká atomová komise oznámila, že končí s nákupy uranu pro vojenské účely. Krátce nato stejné prohlášení učinil i SSSR. Cena uranu po těchto událostech klesla o více než polovinu. Toto mělo dopad i na regulovanou ekonomiku v komunistických zemích. Po těchto zásadních cenových změnách na světových trzích se gigantický průmysl těžby uranové rudy

v Československu stal opravdovou zátěží státního rozpočtu. Dokonce i pro ÚV KSČ se tak stal vážnou zátěží rozvoje národního hospodářství. Byl to konec jedné neradostné éry. Uranová ruda na Jáchymovsku byla vyrabována. Těžba vybudovaná za cenu nepředstavitelného lidského utrpení, ztrát na životech a materiálu se ocitla v koncích. Bylo zapotřebí snižovat objem těžby i výrobních nákladů. Začala tedy likvidace podniku. Nejprve to bylo v oblasti Horního Slavkova, později i na celém Jáchymovsku (Šedivý, 2005, s. 214).

Po desetileté horečné výstavbě tedy postihla československý uranový průmysl významná změna. Tato změna se rodila v letech 1958–1959 a ovlivnila postavení už rozsáhlého odvětví uranového průmyslu v Československu. Od roku 1959 se chystalo zastavení těžby a vedení dolů předpokládalo, že důlní činnost v Horním Slavkově skončí v roce 1962, v Jáchymově dokonce o tři roky později. Likvidace se ovšem podstatně urychlila. V karlovarské oblasti se zásoby uranové rudy velmi rychle vyčerpaly a naopak narůstaly výrobní náklady těžby. Těžbu uranové rudy v Československu v tomto období zachraňovala Příbram, kde byl zaznamenán největší přírůstek těžby a to 70 % zjištěných zásob rudy. Stejným směrem se tedy přesouvala i těžba. Jestliže se v roce 1955 podílela karlovarská oblast na těžbě uranové rudy dvěma třetinami, za následující čtyři roky její podíl klesl na 35,5 % a nadále se snižoval. Výrobní náklady na kg uranu v karlovarské oblasti v průběhu let 1955–1958 neustále stoupaly. Roční ztráty těžby např. v Horním Slavkově od roku 1959 dosahovaly 37,1 miliónu Kčs. V srpnu 1958 dokončily ústřední správa výzkumu a plánovací úřad práce na zprávě o postupné likvidaci uranových dolů v karlovarské oblasti.

Do roku 1957 investoval uranový průmysl v karlovarské oblasti 2,676 miliardy Kčs, tj. 65,7 % všech svých investic. Útlum těžby měl pro karlovarský kraj dalekosáhlý význam. V tomto kraji pracovalo 26 % všech zaměstnanců v uranovém průmyslu. Velká většina byla v důsledku značné bytové výstavby a přidělených bytů vázána na své nové bydliště. Statistiky hovořily neúprosně: likvidace uranových dolů postihne 13 388 zaměstnanců a bude nutné vytvořit adekvátně tomu mnoho nových pracovních příležitostí. Zpráva pro politické byro ÚV KSČ jen u navrhovaných podniků předpokládala investice ve výši 652 milióny Kčs. Honba za vysokou těžbou rudy vedla k jejímu nehospodárnému drancování, k bezohlednému vztahu k přírodě, k životním podmínkám a k lidským životům. V rozmezí pěti až osmi let se v oblasti rozsahem malé

nahromadily investice ohromného rozsahu a přibyly i tisíce nových občanů včetně vězňů, několik tisíc příslušníků bezpečnosti v rámci uzavřené zóny s mimořádně přísnou ostrahou. Vzestup a pád Jáchymovských dolů se udály v životě jedné generace, která se navíc od počátku 60. let musela vyrovnat s neblahým dědictvím, které v karlovarské oblasti zanechaly likvidované a vydrancované doly.

Pro Československo a další osud jeho uranového průmyslu měly klíčovou důležitost změny, které nastaly koncem 50. let. Uran sice zůstával ve světě strategickou surovinou, ale hromadění jeho zásob se znatelně snížilo. Tehdy nemohla pokles ještě nahradit nebo vyrovnat teprve začínající potřeba mírového využití atomové energie. Tehdejší českoslovenští odborníci předpovídali mírový zájem o uran až za deset let. Americká komise pro atomovou energii konstatovala pokles ceny uranu o dvacet procent. Obdobný stav nastal i v Sovětském svazu. Koncem 50. let už nahromadily obě velmoci dostatečné zásoby uranu a nadále neměly zájem o další zvyšování jeho těžby. Dosavadní úroveň produkce plně pokrývala poptávku. S úpadkem zájmu se Moskvě vytvořily podmínky pro prosazení cenové úpravy; sovětsí funkcionáři považovali cenu za českou uranovou rudu za neúměrně vysokou. V roce 1958 obdržel ministr hospodářství R. Dvořák ústně a poté i oficiálně sovětský návrh na nový způsob úhrady za uranovou rudu. Vycházel z toho, „že je třeba přejít na pevné ceny vycházející ze světových cen na kapitalistických trzích“. SSSR doporučoval uzavřít dohodu o dodávkách uranu na léta 1958–1962. Návrh dále obsahoval, aby ČSR plně hradila náklady na geologický průzkum a aby skončilo poskytování sovětských investičních úvěrů. Vedení KSČ se v květnu 1958 touto zprávou zabývalo a autoři předložené zprávy konstatovali, že uskutečnění sovětského návrhu má pro československé hospodářství velmi vážné ekonomické důsledky. Předpokládané a pouze v hrubých rysech vyčíslené ztráty hrazené ze státního rozpočtu by činily v letech 1959–1965 přes 1,5 miliardy Kčs na geologický průzkum a 980 miliónů Kčs na ukončení investiční půjčky. Z těchto uvedených argumentů jasně vyplývá, že se i přes servilnost k Sovětskému svazu Československá republika rozhodla k útlumu těžby uranu a s tím souvisejícím ukončením nucené práce vězňů na Jáchymovsku. Československo si již nadále tento luxus nemohlo ekonomicky dovolit (Kaplan, Pacl, 1993, s. 63–65).

5.10 Zánik a pozůstatky vězeňských lokalit na Jáchymovsku

První zmínky o snaze snižovat počty vězňů pracujících v jáchymovských dolech byly nalezeny v dokumentech vztahujících se k roku 1956. Již před tím však přestali pracovat vězni v uranových dolech na Slavkovsku (Petrášová, 1994, s. 419).

Rušení jednotlivých táborů v Horním Slavkově bylo poplatné snižování počtu vězňů, které ve větší míře nastalo již při amnestii v roce 1955. Jako první byl zrušen pověstný tábor **XII.** a to už 9. srpna 1954. Do poloviny měsíce srpna 1955 byly zrušeny tři zbývající. Jáchymovským dolům tedy ubylo 4 800 mužů pracujících v osmi dolech. Tímto tedy skončila historie nechvalně proslulých táborů **Prokopu**, **Ležnice** a **Svatopluku**. S tříletým odstupem však projevilo ministerstvo spravedlnosti opět zájem o pozůstatky vězeňského tábora Prokop. S ohledem na pracovní požadavky pro potřeby sokolovského okresu byl tento tábor převzat od n. p. Jáchymovské doly a 22. září 1958 zde bylo umístěno 750 vězňů. Toto vězení ovšem nelze s předešlým táborem srovnávat. Tyto věznice a vazební věznice slouží svému účelu doposud (Tomíček, 2000, s. 201).

Uranové tábory na Jáchymovsku sloužily pro potřeby uranového průmyslu jen o pár let déle. Správa táborů na Jáchymovsku upozorňovala již 29. prosince 1956 Správu nápravných zařízení v Praze na nadbytek pracovních sil, ale ta přesto posílala do Ostrova další vězně s tím, že je třeba doplňovat smluvní vztah. Již v únoru roku 1957 bylo v Jáchymově registrováno 120 pracovně nevyužitých vězňů a to i přesto, že v předchozím roce došlo ke značnému úbytku vězňů. Z celkového počtu 7 020 vězňů, o které se snížily početní stavy táborů v roce 1955, byla téměř polovina, přesněji 3 411 vězňů, předána v příbramském prostoru do správy KS MV Praha. Jako první příčina snížení počtu vězňů ve Vězeňském ústavu v Ostrově byla amnestie již z roku 1953. V době od 4. května do 23. května 1953 bylo z celkového počtu 15 379 amnestovaných vězňů v ČSR propuštěno z Vězeňského ústavu v Ostrově 4 035 vězňů. V roce 1953 však uranové doly potřebovaly k otrocké práci politické vězně, a proto ještě v průběhu amnestie hlásila jednotlivá krajská oddělení nápravných zařízení, kolik vězňů mohou urychleně na Jáchymovsko přemístit. Již 7. května bylo připraveno k transportu 806 odsouzených, kterých se amnestie netýkala. Při další amnestii prezidenta republiky z roku 1955 bylo propuštěno z celkového počtu 7 227 amnestovaných v ČSR 2 189

vězňů z jáchymovských táborů. Tato amnestie ovšem přinesla svobodu jen malému počtu politických vězňů.

Dne 5. května 1955 zahájilo v Ostrově činnost 12 komisí – jedna hlavní, složená z krajského prokurátora, předsedy krajského soudu a náčelníka správy táborů a 11 pomocných komisí. Bylo prověřeno 13 412 osobních spisů odsouzených. Kromě již zmíněných 2 189 vězňů, na které se amnestie vztahovala, bylo 1 160 trestů zkráceno. Pro práci v Jáchymovských dolech získaly komise na 700 osob z řad amnestovaných. V měsících březnu až červnu roku 1955 bylo z vězeňského zařízení v Ostrově eskortováno též 942 německých retribučních vězňů, kteří pak byli do konce roku 1955 z území ČSR odsunuti. K první větší likvidaci táborů, pomineme-li zrušení tábora **Eliáš I.**, k němuž došlo již koncem roku 1951 a přemístění **Rovnosti** v roce 1950, došlo v roce 1954. Zrušeny byly tábory **Bratrství**, **Svornost** a **Ústřední tábor**. V roce 1955 následují již zmíněné tábory v prostoru Horního Slavkova, kde došlo i ke zrušení strážní a eskortní roty. K výrazným změnám v organizaci a systemizaci Správy táborů na Jáchymovsku došlo v polovině roku 1956. V květnu tohoto roku byl po dohodě s Jáchymovskými doly zrušen tábor **Vykmanov II.** a k prvnímu červenci 1956 byly rozhodnutím kolegia ministra vnitra vyňaty z podřízenosti správy táborů tábory **Vojna** a **Bytíz** na Příbramsku. Důvody této změny byly především ekonomické. Také řízení těchto táborů bylo vzhledem ke značné vzdálenosti od Jáchymova obtížnější. Vězni, kteří byli umístěni do táborů na Příbramsku, byli nejprve dopraveni do Jáchymova a po zdejším přijetí posláni na Příbramsko. Začlenění do práce se prodlužovalo a vznikaly další náklady s eskortováním vězňů. Další na řadě byl tábor **Barbora**. Jeho likvidaci schválilo usnesení politického byra ÚV KSČ dne 18. dubna 1955. Na tomto jednání navrhl ministr vnitra, aby v souvislosti s propuštěním vězňů po květnové amnestii bylo zrušeno 13 nápravně pracovních táborů o kapacitě 7 718 vězňů. Z celkového počtu 13 rušených táborů bylo pět v oblasti těžby uranu – **Prokop**, **Ležnice**, **Svatopluk**, **Vykmanov II.** a **Barbora**. Zrušení tábora **Barbora** navrhl opět v květnu 1956 náměstku ministra vnitra pro záležitosti vězeňství náčelník Správy nápravných zařízení. Jako důvod uvedl, že v tomto táboře pracuje pro Jáchymovské doly 600 odsouzených, z nichž je asi sto nad plán.

Z předchozího je zřejmé, že Správa nápravných zařízení věděla již nejméně v prvním pololetí roku 1956 o nadbytku vězňů pracujících v uranových dolech na

Jáchymovsku. Až roku 1957, a to k 30. březnu, byl konečně tábor Barbora likvidován. Obytné budovy tábora měly dále sloužit zaměstnancům dolu Barbora. Tábor **Barbora** byl sice jediný, který byl roku 1957 zrušen, ale počty vězňů v nápravných zařízeních na Jáchymovsku dále klesaly. Stav odsouzených k 1. lednu 1957 činil 5 146 mužů, k 31. prosinci téhož roku „jen“ 4 191 mužů. K úplné likvidaci vězeňských táborů na Jáchymovsku mělo dojít podle předpokladů Správy nápravných zařízení do konce roku 1960. Vedení Jáchymovských dolů již žádalo v druhé polovině roku 1958, aby od března roku 1959 snížila počty vězňů pracujících v uranových dolech o 1 600, protože do konce roku 1960 budou doly na Jáchymovsku likvidovány.

Dnem 1. července 1958 byl likvidován tábor **Nikolaj**. Protokol o ukončení střežení tábora **Nikolaj** z 2. července 1958 obsahuje informace o zrušení ostraha v tomto táboře. Ostraha objektu šachty Eduard, která k tomuto táboru patřila, skončila dnem 10. července 1958, kdy bylo 58 příslušníků nápravných zařízení přemístěno na **Rovnost** a do **Vykmanova**.

Dne 30. června 1959 byl náčelník Ústředního tábora Ostrov pozván ředitelem n. p. Jáchymovské doly k projednání požadavků dolů na pracovní síly vězňů v roce 1960. Na tomto setkání se v podstatě domluvilo zrušení dvou posledních táborů, jejichž vězni doposud pracovali na těžbě uranu, a to táborů **Mariánská** a **Rovnost**. Tábor **Eliáš II.** byl zrušen již k 1. dubnu 1959. Z tábora na Mariánské pracovalo v uranových dolech v polovině roku 1959 700 odsouzených, do konce roku 1959 byl požadavek tento stav snížit na 550 a v prvním čtvrtletí roku 1960 již na 250–300 vězňů.

Dnem 31. března 1960 měl být tábor **Mariánská** zrušen úplně a tím i pracovní nasazení na dole Eva a Barbora. Pevnými uzávěrami v podzemí měly být tyto závody izolovány od dolu **Rovnost** a **Eliáš**. Na **Rovnosti** pracovalo v uranových dolech v polovině roku 1959 stále ještě plných 1 300 odsouzených, koncem roku 1959 zde byl předpoklad, že se tento počet sníží o 150 osob. V průběhu roku 1960 se měl stav na táboru **Rovnost** udržovat na počtu 800–900 odsouzených. V prvním čtvrtletí roku 1961 se plánovala likvidace **Rovnosti**. Ještě před vyhlášením amnestie roku 1960 byl zrušen ke dni 1. dubna 1960 tábor **Mariánská** na základě rozkazu náčelníka Ústředního tábora v Ostrově. Dnem 2. dubna přesunulo eskortní středisko vězně na Příbramsko. Odsouzení, kterým končil trest v dubnu a květnu, byli přemístěni do Vykmanova, menší část jich byla ponechána v táboře k zajištění likvidačních prací. Pracovní nasazení na

dole Mír skončilo dne 31. března 1960. Dne 1. dubna 1960 bylo ukončeno střežení dolu Eva a střežení na odloučených pracovištích na dole Adam, východní Abertamy a Barbora. Dne 6. května 1960 obdržel Ústřední tábor v Ostrově instrukce ministerstva spravedlnosti, ministerstva vnitra a generální prokuratury k provedení amnestie prezidenta republiky ze dne 9. května 1960. V rámci Ústředního tábora bylo na základě amnestie propuštěno 983 osob, z toho 664 politických vězňů, zbytek tvořili vězni kriminální. Z hornictví ubylo 402 vězňů, dalších 60 propuštěných vězňů pracovalo na povrchu. Všichni amnestovaní byli propuštěni během tří dnů.

Posledním pracovním táborem tak zůstala **Rovnost**. Na **Rovnosti** se počítalo s prací vězňů do 1. února 1961. Poté se měl jejich stav postupně snižovat až do 1. června 1961, kdy mělo nasazení vězňů na dole **Rovnost** skončit. Přesněji podle rozkazu číslo 2 náčelníka Ústředního tábora v Ostrově vydaného 7. března 1961 pak pracovní nasazení vězňů na dole **Rovnost** skončilo již ranní směnou dne 28. dubna 1961. Do 30. dubna měli být všichni vězni přemístěni do táborů na Příbramsko. Likvidace **Rovnosti** byla ukončena 15. června 1961. Tímto datem skončilo období, kdy byli vězni přinuceni pracovat v uranových dolech na Jáchymovsku (Petrašová, 1994, s. 419–427).

5. 11 Český uran - pokus o bilanci

Cesta za bohatstvím a mocí je většinou doprovázená nepříliš šťastnými osudy řady lidí, kteří se na ní ocitli dobrovolně nebo i nuceně. Takovou cestou za bohatstvím je vlastně i celá historie jáchymovského revíru po celou dobu jeho trvání tedy od roku 1512 do roku 1945. Cesta za mocí, především za mocí Sovětského svazu, byla daleko kratší a trvala od obsazení dolů sovětskou armádou v roce 1945 až do skončení lágrů a v nich utrpení politických vězňů do roku 1961. V roce 1945 přišli do Jáchymova první sovětští odborníci a začala doba drancování uranu, který měl posílit sovětské velmocenské ambice, které utrpěly značný šrám výbuchem amerických atomových bomb v japonských městech Hirošima a Nagasaki. Prostřednictvím nově zřízeného podniku n. p. Jáchymovské doly vstoupily do československé poválečné historie prvky dosud neznámé a cizí. Vzniklo odvětví hornické činnosti, jehož rychlý rozvoj, který byl

postaven také na otrocké práci desítek tisíc politických vězňů, Československu nic dobrého nepřinesl a na který Česká republika doplácí dodnes (Pluskal, 1998, s. 38).

V odborné literatuře jsou uranová ložiska mj. rozdělována podle množství zásob. V našich poměrech je možno použít následující klasifikaci:

- rudní výskyty se zásobami do 50 t uranu,
- malá ložiska se zásobami od 50 t do 1 000 t uranu,
- středně velká ložiska se zásobami 1 000 t až 10 000 t uranu,
- velká uranová ložiska se zásobami nad 10 000 t uranu.

Mezi středně velká ložiska podle uvedené klasifikace lze zařadit ložiska v Jáchymově a v Horním Slavkově. Největší rudní rajón v Československu byl v Příbrami. Množství vytěženého uranu na Příbramsku bylo 48 432 t uranu. Ve srovnání s příbramským rudním rajónem dosahoval podíl vytěženého uranu na Jáchymovsku a Slavkovsku pouze pětinové úrovně (Lepka, 2003, s. 43–44).

Z hlediska ložiskově-geologického je jáchymovský revír řazen k pětiprvkové formaci Ag-Bi-Co-Ni-U s širokou škálou rudních minerálů. Je součástí sasko-durynské rudní provincie, která se množstvím uranu získaného z žilních ložisek řadí na první místo na světě. Daleko největší podíl byl vytěžen na saské straně Krušných hor, jak je zřejmé z přehledu v tabulce.

Tabulka 3: Srovnání produkce uranu z české a německé strany Krušných hor

oblast	Produkce (t)
západní část německé strany Krušných hor	94 026
z toho Niederschlemma-Albenrode	80 545
Oberschlemma	7 407
Johanngeorgenstadt	3595
ostatní	2479
střední a východní části německé strany Krušných hor	2 073
z toho Annaberg	1 590
ostatní	483
česká strana Krušných hor	7 422,2
z toho jáchymovský revír	7 199,8
ostatní	222,4
celkem	103 521,2

Zdroj: Pluskal, O. *Poválečná historie jáchymovského uranu*, s. 34.

Existují různé údaje o celkovém množství uranu vytěženém v celé historii jáchymovského revíru v letech 1516–1964. Jsou však různého zaměření i věrohodnosti. Je ovšem možné říci, že těžební práce v jáchymovském revíru vynesly přes 8 000 t uranu v rudě. Z toho bylo využito zhruba 7 500 t uranu. Nelze především odhadnout, v jakém pohybu byly uranové rudy do roku 1853 neboť se na povrch dostávaly, jen když to bylo nezbytné a to jako příměs ve stříbrných rudách. Je však jisté, že ve srovnání s pozdější těžbou to bylo množství zanedbatelné (Pluskal, 1998, s. 32–34).

Tabulka 4: Produkce jednotlivých žilných uzlů v jáchymovském revíru

název „uzlu“	produkce (t U)	produktivnost (kg U/m)	těžná a ověřená plocha žil (v tis. m)	povrchová rozloha (km)
Rovnost	3 178,9	0,80	3 985,7	3,25
Barbora-Eva	1 725,7	1,00	1 712,7	7,14
Abertamy	825,7	1,85	445,6	2,06
Bratrství	506,8	0,99	515,0	4,5
Svornost	409,0	0,62	656,9	4,5
Plavno	337,4	0,58	580,1	2,73
Panoráma	215,6	0,67	320,8	3,75
Celkem	7 199,1	0,876	8 216,8	27,93

Zdroj: Pluskal, O. Poválečná historie jáchymovského uranu, s. 34.

Veškerá činnost kolem uranu byla od počátku těžby pro Sovětský svaz přísně utajována. K informacím o uranu neměli přístup dokonce ani všichni ministři vlády s výjimkou jejího předsednictva. Těm sděloval informace podle svého uvážení předseda vlády. Utajování se ovšem nedotýkalo jen vysokých funkcionářů, ale postihlo všechny občany ČSR. Po vzoru Sovětského svazu dosáhla naše Státní bezpečnost v tomto směru podobné dokonalosti. I řadoví technici z uranového průmyslu museli každoročně vyplňovat a podepisovat podrobné dotazníky o rodinných příslušnících, zahraničních stycích, politických názorech atd. Napjaté vztahy mezi Státní bezpečností a funkcionáři uranového průmyslu měly své kořeny již v 50. letech. Na konci října 1949 došlo k zatčení 16 vedoucích pracovníků tehdejších Jáchymovských dolů. Státní bezpečnost je obvinila ze sabotáže a případ ředitele B. Hegera a spol. skončil před státním soudem. V tomto prvním „monstr“ procesu byli všichni obžalovaní odsouzeni k vysokým trestům. Později se dočkali rehabilitace (Lepka, 2003, s. 51).

Uranová ruda patřila k nejdůležitějšímu přírodnímu bohatství jinak surovinově chudého Československa. Příčinou toho, že se zdrojem bohatství nestala a ČSR na ni ve velkém měřítku doplácela, byla v první řadě zahraničně politická orientace republiky k Sovětského svazu. Uranové zásoby v éře vytváření atomových velmocí do značné

míry předurčily místo nevelkého státu ve vojenských plánech a záměrech Sovětského svazu a z velké části přispěly k tomu, že Československo zaplatilo příliš vysokou cenu za snahy Moskvy stát se supervelmocí. Ačkoliv o osudu uranového bohatství rozhodla příslušnost ČSR k sovětskému bloku a komunistická moc, která vždy věrně, iniciativně a více než z povinnosti plnila přání Moskvy, i přesto prvky budoucího vývoje obsahovala již dohoda o uranu z 23. listopadu 1945. Zajistila Sovětskému svazu postavení monopolního odběratele uranové rudy a přijala sovětskou konstrukci prodejní ceny pro ČSR přirozeně nevýhodnou. Zatímco monopolní pozice byla stálá, prodejní cena se měnila vždy ve prospěch Moskvy. V době, kdy poptávka po uranové rudě na světových trzích stoupala nebo byla stále vysoká, procento zisku v ceně československé rudy klesalo. Československá cena nejen nereagovala na vysokou poptávku vzestupu zisku, ale dokonce se pohybovala směrem protichůdným, tedy klesala. Výrobní náklady stoupaly do roku 1950, potom začal trvalý pokles. V letech 1945–1946 byly výrobní náklady nízké, nezatěžovaly je přípravné práce. Příští dva roky nastal vzestup. V roce 1949 nastoupili do dolů vězňové, za které Jáchymovské doly platily správě věznic plné mzdy. Až do roku 1950 se českoslovenští i sovětsí funkcionáři v jáchymovských dolech a řídili zásadou, že hlavní je množství vytěžené rudy bez ohledu na náklady, „ať to stojí cokoli“.

Nehospodárnost v těžbě a ve výstavbě se rozbujela do obřích rozměrů. Po návratu pánů Molochova a Afonina, tedy hlavních plánovačů uranových dolů v Jáchymově z Moskvy, kde se zodpovídali z vysokých výrobních nákladů, se začalo stupňovat úsilí o hospodárnost. Kromě řady organizačních a technických opatření v provozu a zvýšení pracovního výkonu se snažily správa dolů i sovětsí členové komise vyloučit z nákladů některé položky a přesunout jejich úhradu na československý stát. Sověti požadovali, aby ČSR uhradila např. náklady na ostrahu vězňů, náklady za ubytování vězňů, náklady na ostrahu trestaneckých táborů apod. Akce hospodárnosti přinesla výsledek, od roku 1950 výrobní náklady zaznamenaly trvalý pokles. Československo ztratilo podepsáním smlouvy se Sovětským svazem o dodávkách uranu minimálně 11 miliard Kčs. Jde však o hrubý výpočet, který nepočítá s pohybem americké ceny a nebere v úvahu náklady na geologický průzkum hrazený Sovětským svazem ve výši přes 1 miliardu Kčs, jakož i s poskytnutou sovětskou bezúročnou půjčkou na investice v uranových dolech. Na druhé straně v propočtech chybějí

československé vedlejší či nepřímé investice a výdaje. Českoslovenští členové jáchymovské komise ve zprávách pro politické funkcionáře a orgány vedle mezinárodně politického významu uranové těžby vyzvedávali její přínos hospodářství. Zdůrazňovali ovšem mylně efektivnost uranového průmyslu zvláště pak na významnou roli v obchodě se Sovětským svazem, méně se zmiňovali o zisku. Vývoz uranové rudy měl v československo-sovětském obchodu důležitou roli zejména v letech 1948–1958. Podíl uranové rudy na našem vývozu do SSSR se pohyboval v letech 1948–1949 mezi 12–15 %, v následujících dvou letech překročil 20 %, potom se udržel kolem 30 % a jeho vrchol v roce 1957 činil 32,6 %. Českoslovenští politici i ekonomové, kteří byli do problematiky alespoň trochu zasvěceni, předpokládali, že sovětské protidodávky za uranovou rudu budou odpovídat významu této suroviny. Počítali s dovozem obilí a hlavně produktů, tzv. dolarových, jejichž nákup byl pro Československo mimořádně obtížný, v první řadě šlo o barevné kovy. Prosadit tuto nepsanou domluvu nebylo při obchodování se SSSR snadné. Při složitých jednáních v roce 1950 o československo-sovětskou obchodní smlouvu na léta 1951–1955 se sovětský ministr zahraničního obchodu Menšikov odmítl o takovém vyrovnání vůbec bavit. Odvolával se na úmluvy československých a sovětských vedoucích politiků, o nichž vedoucí naší delegace ministr obchodu Antonín Gregor neměl přesné informace. Až od dubna 1954 se každoročně dohadoval seznam zboží a jeho množství dodávané Sovětským svazem Československu.

Velmi rychle se začaly rozevírat nůžky mezi růstem vyvážené uranové rudy a poklesem finanční úhrady tj. ceny. Rozpětí se zvětšovalo v důsledku poklesu výrobních nákladů a tím i zisku. V roce 1956 se zvýšila těžba uranové rudy o 17 % proti roku předešlému, ale jeho celková hodnota se snížila o 1,7 %. Nepříznivé důsledky rozevírání nůžek se pro československé hospodářství každoročně stupňovaly. Protože vývoz uranu byl důležitou položkou v obchodu se SSSR, musela se zvyšovat těžba, aby se přínos pro zahraniční obchod udržoval aspoň na stejné výši. To vyžadovalo další investice, pracovní síly, rozšiřovaný geologický průzkum a vedlo to k prudkému rozmachu československého uranového průmyslu i k jeho rabování a znehodnocování celého uranového bohatství.

Českoslovenští funkcionáři Ústřední správy uranových dolů upozorňovali politická místa na rozevírání nůžek a doporučovali přejít od dosavadní konstrukce, tedy

výrobní náklady + zisk, k pevným cenám určeným na několik let. Otakar Šimůnek, ministr pro plánování, referoval politickému sekretariátu ÚV KSČ 15. ledna 1957 o ceně uranu. Účastníci souhlasili s vytvořením komise, „která urychleně připraví rozbor otázek uranové rudy“. Za 14 dní, 29. ledna při návštěvě československé vládní delegace v Moskvě, vydaly vlády ČSR a SSSR deklaraci, v níž mimo jiné stálo: Československo bude dále dodávat rudu Sovětskému svazu, „přičemž vlády prohlašují, že ceny jsou vzájemně výhodné“. Moskva odpověděla návrhem, který předložil obchodní rada sovětského velvyslanectví M. M. Gusjev 27. srpna 1957. Návrh se týkal úhrady pouze pro běžný rok. A příští rok přišli sověti se zásadním dlouhodobě platným návrhem na řešení finanční stránky československé těžby a vývozu uranové rudy. Toto pro Československo znamenalo:

1. Prokazatelně trvalý pokles zisku za jeden kilogram uranu a to již od roku 1949. Pokles způsobovala už sama konstrukce ceny, která pro Československo byla příznivá pouze ve třech počátečních letech.

2. S velkou pravděpodobností lze odhadnout, že nepřímé výdaje vyvolané výstavbou uranového průmyslu a další ztráty z neefektivních investic také hrazené ze státního rozpočtu, jakož i finanční výlohy poskytované uranovým dolům přinejmenším pohltily, spíše však překročily, celý zisk z vývozu uranové rudy do SSSR v letech 1945–1957 (Kaplan, Pacl, 1993, s. 56–62).

Zákonitě tedy vzniká otázka, proč vedoucí státní funkcionáři po dlouhá období podporovali rozšiřování těžby uranu v tomto ztrátovém odvětví? Zde jsou některé jejich argumenty:

- ❖ Za uran jsme v poválečném období dostali ze Sovětského svazu obilí a zboží obchodovatelné v dolarech.
- ❖ Uranový průmysl zaměstnával desetitisíce občanů a zajišťoval pro ně výstavbu včetně občanské vybavenosti.
- ❖ Vzhledem k vysokým nákladům na výstavbu dolů a úpraven existovala obava velkých ztrát z neamortizovaných investic. V případě prudkého útlumu nebo zastavení těžby by k takovým ztrátám zřejmě došlo.
- ❖ Vedoucí funkcionáři a vládní činitelé se uranovým průmyslem chlubili. Naším politikům lichotilo, že máme na Příbramsku jedno z největších ložisek uranu v Evropě a také, že patříme k největším producentům.

- ❖ V uranovém průmyslu pracovalo mnoho sovětských poradců a politické vazby na SSSR byly velmi těsné. Komunističtí vládní představitelé tedy pokládali za svou povinnost toto odvětví podporovat. Uran byl dlouhou dobu pokládán za žádanou a strategickou surovinu. Skutečnost však byla jiná. Mimořádný zájem o uran byl v letech 1945–1958. V období 1958–1968 se začal již projevovat pokles zájmu vzhledem k nahromaděným světovým zásobám (Lepka, 2003, s. 83).

Uranový průmysl v Československu byla cesta založená na přehlížení racionálních principů zkoumání a otvírky ložisek nerostných surovin, na provádění ohromných objemů důlních prací s nevykonným technickým vybavením, na velkém nasazení manuální práce (politických vězňů), primitivních nástrojů, spolu s všeobecně nízkou produktivitou mineralizovaných struktur vyústěvala ve vysoké náklady na jednotku práce. Popsaný styl práce uplatněný především v jáchymovském a hornoslavkovském revíru byl ve skutečnosti karikaturou hospodářského přínosu. Celou hospodářskou situaci československého uranového průmyslu zachránily mimořádně příznivé poměry příbramského revíru a především jeho rozvoj v 50. letech. Tak se snížily výrobní náklady za jeden kg uranu z 1 993 Kčs v roce 1949 na 272 Kčs v roce 1960. Až do druhé poloviny 50. let byl československý uran po všech stránkách drahý. Na celkovém vývozu do Sovětského svazu se v letech 1945–1979 jáchymovský revír podílel jen 7 %. Sovětské zkušenosti, které se v uranovém průmyslu začaly prosazovat hlavně po únoru 1948, zvýraznily řadu stránek totalitního plánovaného hospodářství. Za dodávaný uran Sovětský svaz skutečně platil zpočátku hodně a nerad. Za uran přicházelo zboží, které ve vzájemné obchodní výměně nebylo ničím zvláštní. Sovětský zájem uvedl v roce 1945 v život hornické odvětví, které ČSR nic dobrého nepřineslo. Ve vedení uranového průmyslu se již v 50. letech vytvořila vlivná lobby, která zajišťovala příliv financí dokonce až do roku 1990. V letech 1966–1989 bylo do uranového průmyslu vloženo neuvěřitelných 37,6 miliard Kčs dotací. I to ukazuje na rozsah prací spojených z těžbou uranu. Je známo, že likvidace následků těžby uranu bude trvat desetiletí a rozpočet České republiky zatíží nemalou měrou (Pluskal, 1998, s. 40).

PRAKTICKÁ ČÁST

6. PRAKTICKÁ ČÁST

Jak jsem již uvedl v úvodu, cílem praktické části mé práce je pokusit se alespoň zčásti o „zázrak“, tedy o to, aby mladá generace projevila po mé přednášce byť jen nepatrný zájem o toto nedávné historické období a s ním spojené období totality. Komunisté po 25. únoru 1948 přistoupili k budování totalitního státu, kde se zčásti nepohodlní občané zavírali do pracovních táborů. Pro svou přednášku jsem zvolil žáky a žákyně Střední pedagogické školy, Gymnázia a Vyšší odborné školy v Karlových Varech.

Pracovní tábory na Jáchymovsku patří mezi regionální historii, která je specializovanou součástí prostorového členění historické vědy a která se zabývá historickým vývojem společnosti dílčích územních oblastí. Regionalistika má veliký význam pro výchovně-vzdělávací práci učitele dějepisu, který lze spatřovat v tom, že regionální historie výrazně posiluje citový vztah žáků k prostředí, ve kterém žijí a využíváním přirozeného zájmu o blízké okolí a jeho minulost rozvíjí u nich zdravý patriotismus (Julínek, 2008, s. 104–105).

Při přípravě dotazníku a vůbec celého textu přednášky jsem vycházel z toho, že žáci z Karlovarského regionu by mohli mít alespoň nějaké znalosti z historie s tímto regionem spojené.

6.1 Záznam o konání přednášky

Přednáška se konala 11. listopadu 2011 v budově Střední pedagogické školy, Gymnázia a Vyšší odborné školy v Karlových Varech. Jako třídu jsem s laskavým dovolením pana učitele Mgr. Hynka Mašaty, který zde přednáší český jazyk a angličtinu, zvolil 3. ročník pedagogického lycea. Ve třídě je 35 studentů, z toho je 26 studentek a 9 studentů. Na začátku realizace celé přednášky o vězeňském systému na Jáchymovsku v 50. letech 20. století jsem pro informaci o povědomí zdejších žáků o této problematice zvolil dotazníkové šetření. Dotazník jsem zvolil z důvodů nejdostupnější metody, kdy získám poměrně velké množství informací za krátký časový interval. Sběr dat byl

proveden formou anonymních dotazníků, které byly sestaveny z 15 otevřených otázek. Jen jsem žáky a žákyně požádal, zda by v dotazníku uvedli své pohlaví. Forma a vzhled dotazníku byly zvoleny s přihlédnutím k tomu, že respondenti jsou již žáci střední školy a hlavně, že pocházejí z regionu, který s tématem přednášky úzce souvisí. Časová dotace na zodpovězení dotazníku byla 20 minut. Při vyplňování dotazníku jsem byl přítomen osobně a pokud bylo nutné, vždy jsem ještě zodpovídal případné dotazy k danému dotazníku. Poté jsem si dotazníky od žáků vybral a vyhodnotil pro svoji potřebu. Důvodem mého výzkumu je, zda se ověří či neověří má domněnka, že žáci střední školy, která sídlí v regionu a o kterém má přednáška pojednává, mají určité informace nebo povědomí o dané problematice.

6.2 Prezentace výsledků průzkumu

V dotazníku byly kladeny tyto otázky:

- 1) *Jáchymov = těžba uranu. Na co se původně používala uranová ruda?*
- 2) *Co nám říkají data: 6. a 9. 8. 1945?*
- 3) *Proč byl z historického hlediska zlomovým dnem 25. 2. 1948?*
- 4) *Dne 29. 8. 1949 byl provedený první jaderný pokus v SSSR. Na řádný jaderný výzkum potřeboval SSSR alespoň 1 000 tun uranu. Co bylo cílem výzkumu?*
- 5) *Do které oblasti v tehdejší ČSR se dají umístit pracovní tábory: Prokop, Ležnice, Svatopluk a Tábor XII.?*
- 6) *Kdo pracoval v uranových dolech do roku 1950?*
- 7) *Ústřední tábory v oblasti Jáchymova byly původně: Bratrství a Vykmánov. Co tam probíhalo?*
- 8) *Čím se označovala v pracovních táborech KOREKCE?*
- 9) *Co znamená termín MUKL?*
- 10) *Kdo to byli političtí vězňové?*
- 11) *Do které oblasti v tehdejší ČSR by se daly umístit pracovní tábory: Vojna a Bytíz?*
- 12) *Vyjmenuj alespoň 5 pracovních táborů na Jáchymovsku.*
- 13) *Co bylo původně v období pracovních táborů v tzv: Věži smrti?*
- 14) *Co symbolizuje v dnešní době Věž smrti?*
- 15) *Vznikly by pracovní tábory i bez surovinové potřeby SSSR?*

Při pohledu na těchto 15 otázek v dotazníkovém šetření jsem byl přesvědčen, že základní data, jako je 6. a 9. srpen 1945 nebo 25. únor 1948, by neměla dělat studentům a studentkám 3. ročníku pedagogického lycea vážnější problémy. Také dotazy na místní názvy, jako je například Bratrství či Vykmánov nebo kulturní památka Věž smrti, by neměly dělat studentům problémy. Při analýze, kterou níže prezentuji, ovšem musím konstatovat, že odpovědi na mé otázky v dotazníkovém šetření jsou značně tristní. Výsledky dotazníkového průzkumu jsou o to smutnější, že většina studentů pochází z oblastí, kde se pracovní tábory nacházely. Musím ovšem dodat, že vzhledem k nízké účasti v prováděném průzkumu není možno stanovit nějaké zásadní závěry.

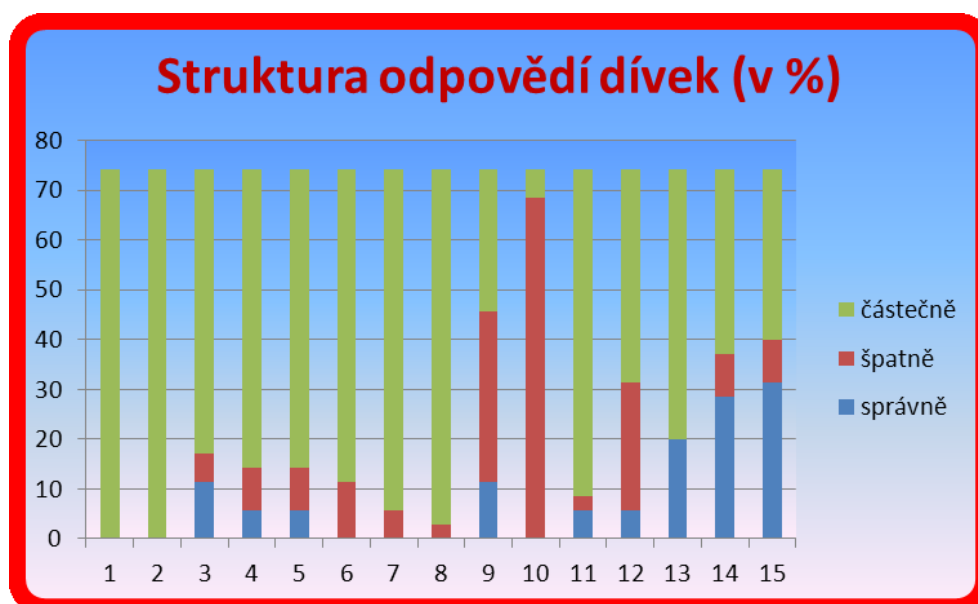
Tabulka č. 5 – stav výsledků

stav výsledků	správné odpovědi (v %)		špatné odpovědi (v %)		částečné odpovědi (v %)		správné odpovědi (v %)	špatné odpovědi (v %)	částečné odpovědi (v %)
	dívky	chlapci	dívky	chlapci	dívky	chlapci	souhrn	souhrn	souhrn
č. otázky									
1	0,00	0,00	0,00	0,00	74,29	25,71	0,00	0,00	100,00
2	0,00	0,00	0,00	0,00	74,29	25,71	0,00	0,00	100,00
3	11,43	0,00	5,71	2,86	57,14	22,86	11,43	8,57	80,00
4	5,71	0,00	8,57	2,86	60,00	22,86	5,71	11,43	82,86
5	5,71	0,00	8,57	0,00	60,00	25,72	5,71	8,57	85,72
6	0,00	0,00	11,43	0,00	62,86	25,71	0,00	11,43	88,57
7	0,00	0,00	5,72	0,00	68,57	25,71	0,00	5,72	94,28
8	0,00	0,00	2,86	0,00	71,43	25,71	0,00	2,86	97,14
9	11,43	5,71	34,29	11,43	28,57	8,57	17,14	45,72	37,14
10	0,00	0,00	68,57	17,14	5,72	8,57	0,00	85,71	14,29
11	5,71	2,86	2,86	0,00	65,71	22,86	8,57	2,86	88,57
12	5,71	2,86	25,71	2,86	42,86	20,00	8,57	28,57	62,86
13	20,00	2,86	0,00	2,86	54,28	20,00	22,86	2,86	74,28
14	28,57	2,86	8,57	0,00	37,14	22,86	31,43	8,57	60,00
15	31,43	2,86	8,57	0,00	34,28	22,86	34,29	8,57	57,14

Zdroj: autor

Tabulka č. 5 ukazuje veškeré hodnoty zjištěné výzkumem. Dále budou tyto hodnoty tříděny podle jednotlivých skupin: na odpovědi dívek, odpovědi chlapců a podle čísel jednotlivých otázek.

Graf č. 1 – struktura odpovědí dívek

Zdroj: autor

Graf znázorňuje všechny odpovědi skupiny dívek (zhruba 74 % celku).

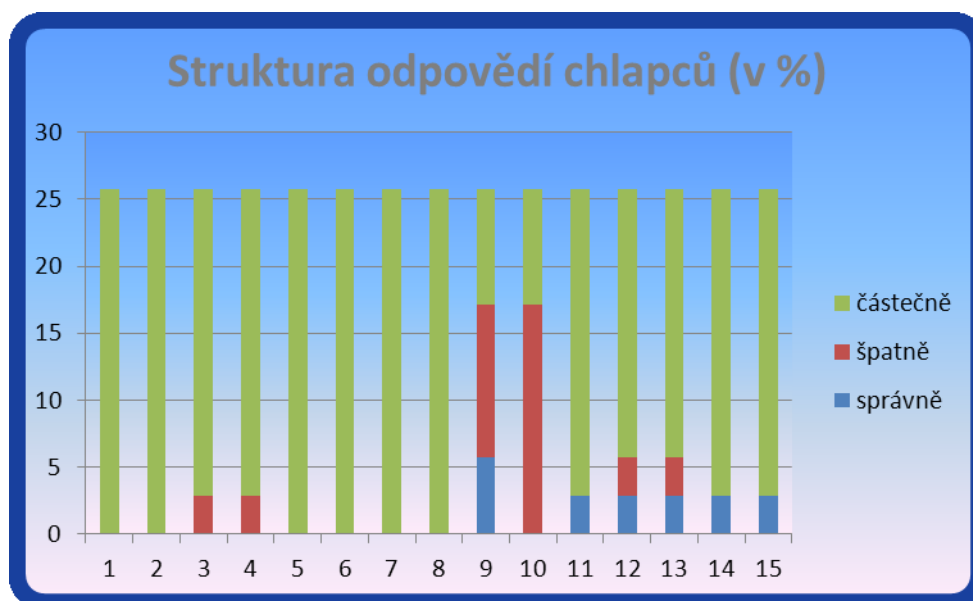
Tabulka č. 6 – struktura odpovědí dívek

Struktura odpovědí dívek (v %)															
otázka	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15
správně	0,00	0,00	11,43	5,71	5,71	0,00	0,00	0,00	11,43	0,00	5,71	5,71	20,00	28,57	31,43
špatně	0,00	0,00	5,71	8,57	8,57	11,43	5,72	2,86	34,29	68,57	2,86	25,71	0,00	8,57	8,57
částečně	74,29	74,29	57,14	60,00	60,00	62,86	68,57	71,43	28,57	5,72	65,71	42,86	54,28	37,14	34,28

Zdroj: autor

Tabulka č. 6 doplňuje graf č. 1, ukazuje přesněji zjištěné hodnoty u odpovědí dívek.

Graf č. 2

Zdroj: autor

Graf znázorňuje všechny odpovědi skupiny chlapců (zhruba 26 % celku).

Tabulka č. 7 – struktura odpovědí chlapců

Struktura odpovědí chlapců (v %)															
otázka	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15
správně	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	5,71	0,00	2,86	2,86	2,86	2,86	2,86
špatně	0,00	0,00	2,86	2,86	0,00	0,00	0,00	0,00	11,43	17,14	0,00	2,86	2,86	0,00	0,00
částečně	25,71	25,71	22,86	22,86	25,72	25,71	25,71	25,71	8,57	8,57	22,86	20,00	20,00	22,86	22,86

Zdroj: autor

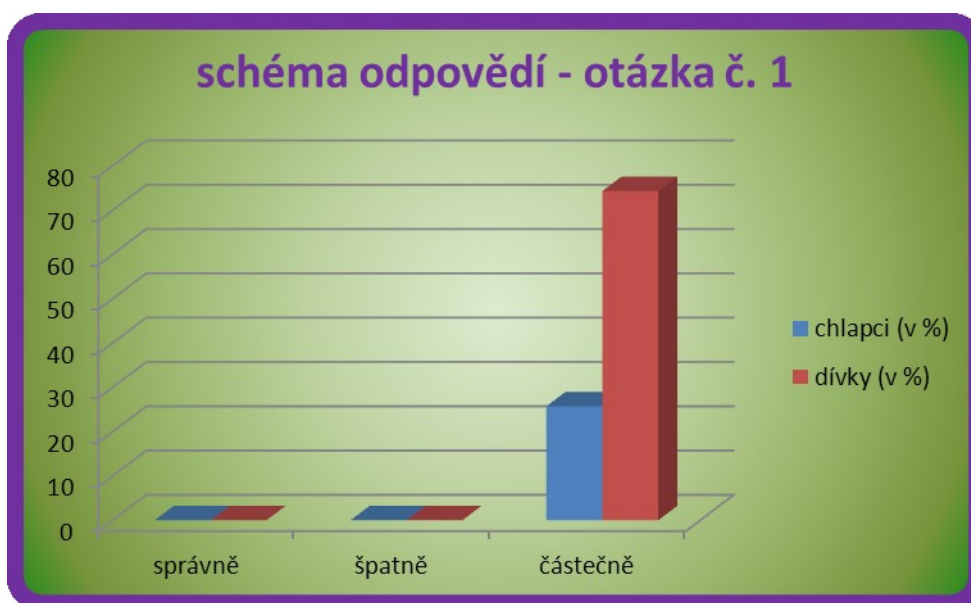
Tabulka č. 7 doplňuje graf č. 2, ukazuje přesněji zjištěné hodnoty u odpovědí chlapců.

Rozbor jednotlivých otázek

Následující rozbor jednotlivých otázek obsahuje grafy nazvané „schéma odpovědí“, které znázorňují počty odpovědí správných, špatných a částečných na jednotlivé otázky rozčleněných na skupiny dívek a chlapců. Tyto grafy jsou doplněny tabulkou s přesnými údaji a dalším menším grafem nazvaným „souhrn“, ve kterém jsou odpovědi dívek a chlapců shrnuty do jednoho celku a rovněž členěny po správných, špatných a částečných odpovědích.

Otázka č. 1 – Jáchymov = těžba uranu. Na co se původně používala uranová ruda?

Graf č. 3

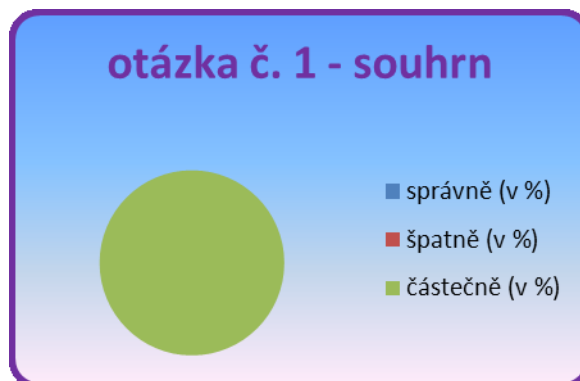
Zdroj: autor

Tabulka č. 8

otázka č. 1	dívky (v %)	chlapci (v %)	souhrn (v %)
správně	0,00	0,00	0,00
špatně	0,00	0,00	0,00
částečně	74,29	25,71	100,00

Zdroj: autor

Graf č. 4

Zdroj: autor

Výsledek tohoto šetření se dal očekávat, žáci mají malé povědomí o tom, k čemu sloužil uran před jeho využitím k léčebným nebo jaderným účelům. Jednalo se o využití k malbě na porcelán, tedy v keramickém průmyslu.

Otázka č. 2 – Co nám říkají data: 6. a 9. 8. 1945?

Graf č. 5

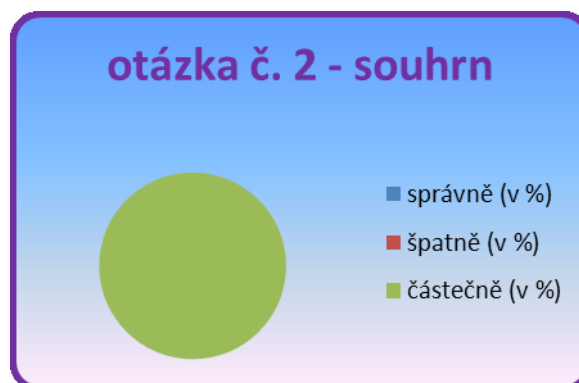
Zdroj: autor

Tabulka č. 9

otázka č. 2	dívky (v %)	chlapci (v %)	souhrn (v %)
správně	0,00	0,00	0,00
špatně	0,00	0,00	0,00
částečně	74,29	25,71	100,00

Zdroj: autor

Graf č. 6

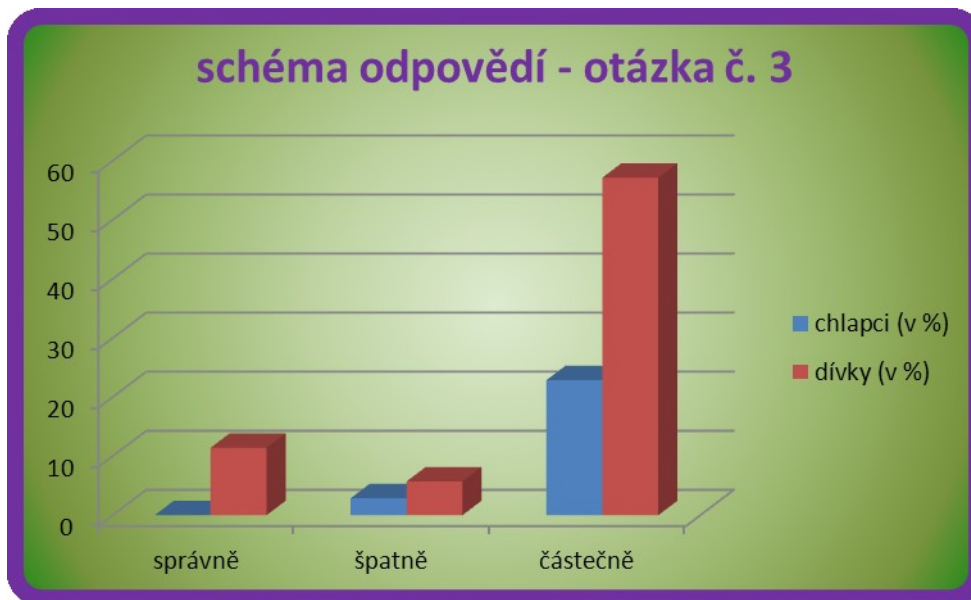

Zdroj: autor

Podle výsledků je patrné, že chlapci i dívky mají značný problém s určením data výbuchu atomové bomby v japonských městech Hirošima a Nagasaki.

Otázka č. 3 – Proč byl z historického hlediska zlomovým dnem 25. 2. 1948?

Graf č. 7

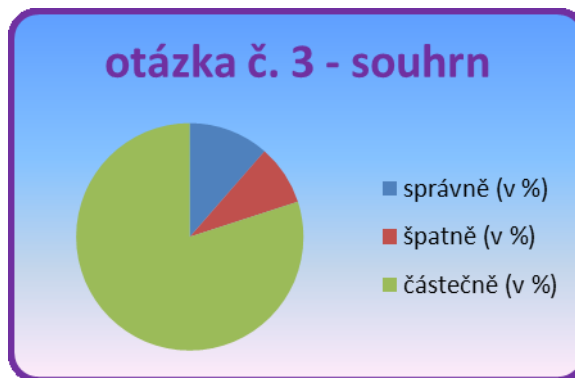
Zdroj: autor

Tabulka č. 10

otázka č. 3	dívky (v %)	chlapci (v %)	souhrn (v %)
správně	11,43	0,00	11,43
špatně	5,71	2,86	8,57
částečně	57,14	22,86	80,00

Zdroj: autor

Graf č. 8

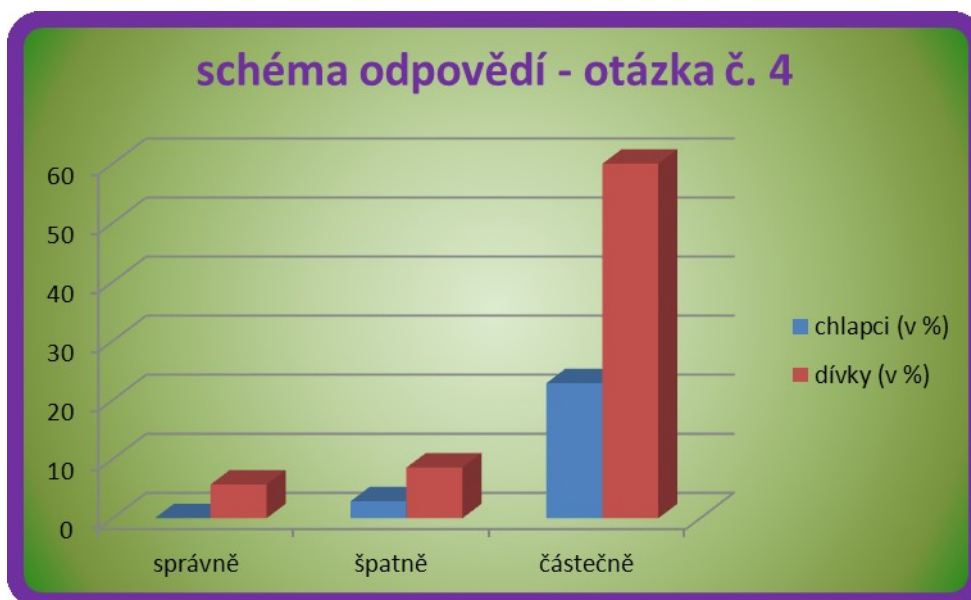

Zdroj: autor

Je zarážející, že studenti střední pedagogické školy, mají problém s určením data pro naši republiku tak klíčového. Zde se nejedná jen o regionální historickou skutečnost nebo událost, ale jde o jeden z nejvýznamnějších mezníků v historii Československa.

Otázka č. 4 – Dne 29. 8. 1949 byl provedený první jaderný pokus v SSSR. Na řádný jaderný výzkum potřeboval SSSR alespoň 1 000 tun uranu. Co bylo cílem výzkumu?

Graf č. 9

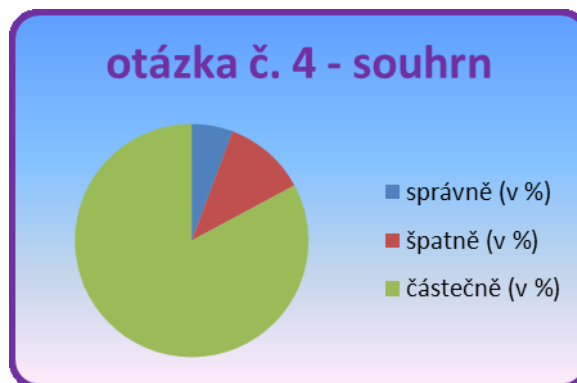
Zdroj: autor

Tabulka č. 11

otázka č. 4	dívky (v %)	chlapci (v %)	souhrn (v %)
správně	5,71	0,00	5,71
špatně	8,57	2,86	11,43
částečně	60,00	22,86	82,86

Zdroj: autor

Graf č. 10

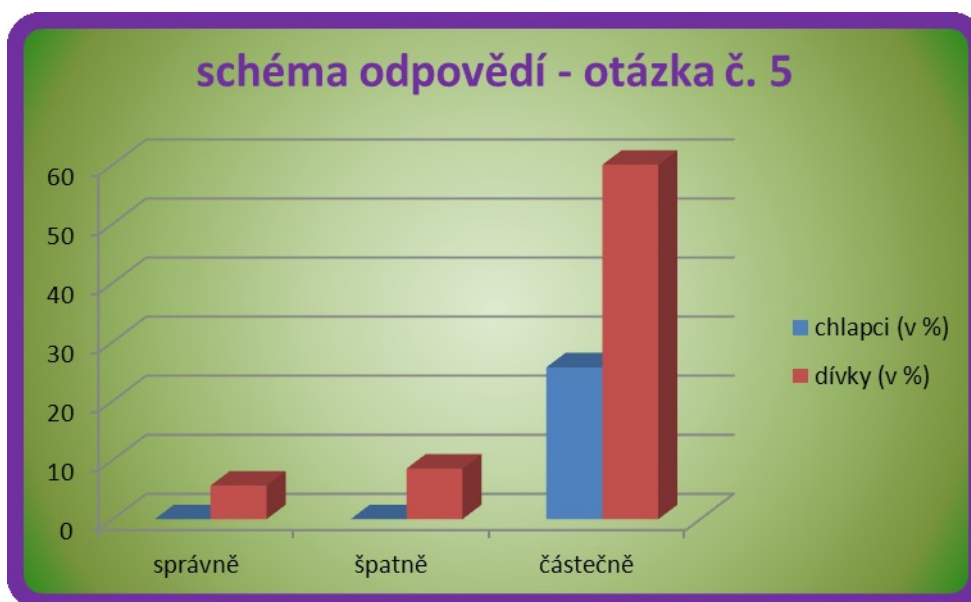

Zdroj: autor

Při vyhodnocování odpovědí na tuto otázku jsem nečekal mnoho správných odpovědí. Při zpětném pohledu se mi zdá příliš těžká, a proto mě zde mile překvapili žáci, kteří odpověděli dobře.

Otázka č. 5 – Do které oblasti v tehdejší ČSR se dají umístit pracovní tábory: Prokop, Ležnice, Svatopluk a Tábor XII.?

Graf č. 11

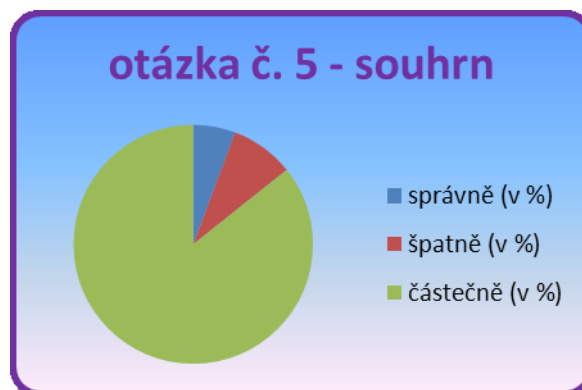
Zdroj: autor

Tabulka č. 12

otázka č. 5	dívky (v %)	chlapci (v %)	souhrn (v %)
správně	5,71	0,00	5,71
špatně	8,57	0,00	8,57
částečně	60,00	25,72	85,72

Zdroj: autor

Graf č. 12

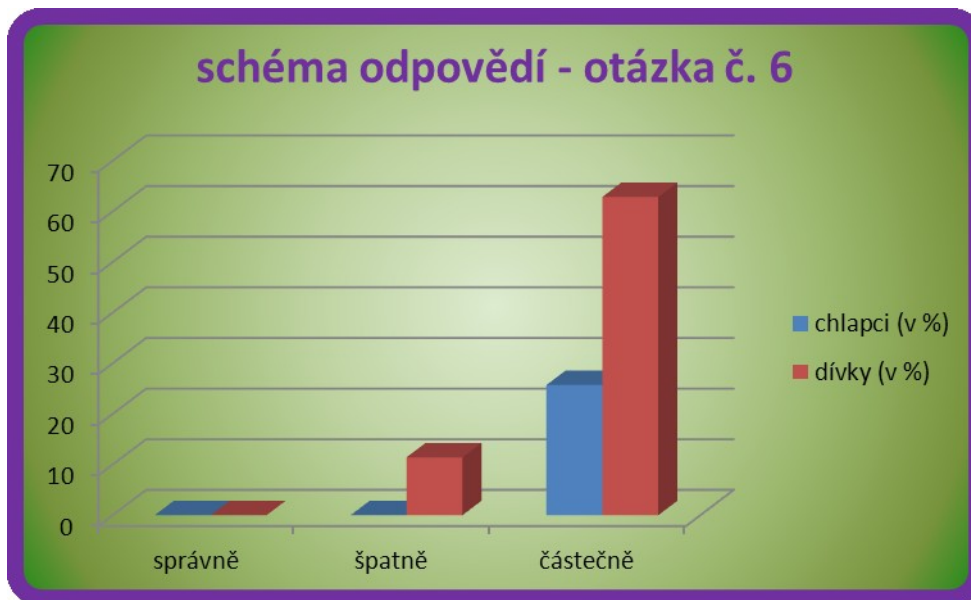

Zdroj: autor

V tomto případě nebylo množství správných odpovědí překvapující. Jde o skutečnou regionální historii a povědomí o názvech těchto táborů mají jen někteří studenti z Horního Slavkova a okolí.

Otázka č. 6 – Kdo pracoval v uranových dolech do roku 1950?

Graf č. 13

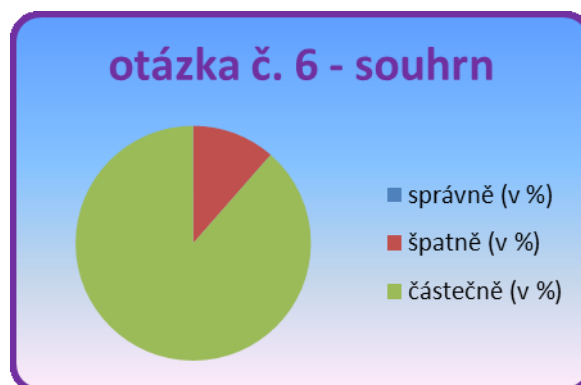
Zdroj: autor

Tabulka č. 13

otázka č. 6	dívky (v %)	chlapci (v %)	souhrn (v %)
správně	0,00	0,00	0,00
špatně	11,43	0,00	11,43
částečně	62,86	25,71	88,57

Zdroj: autor

Graf č. 14

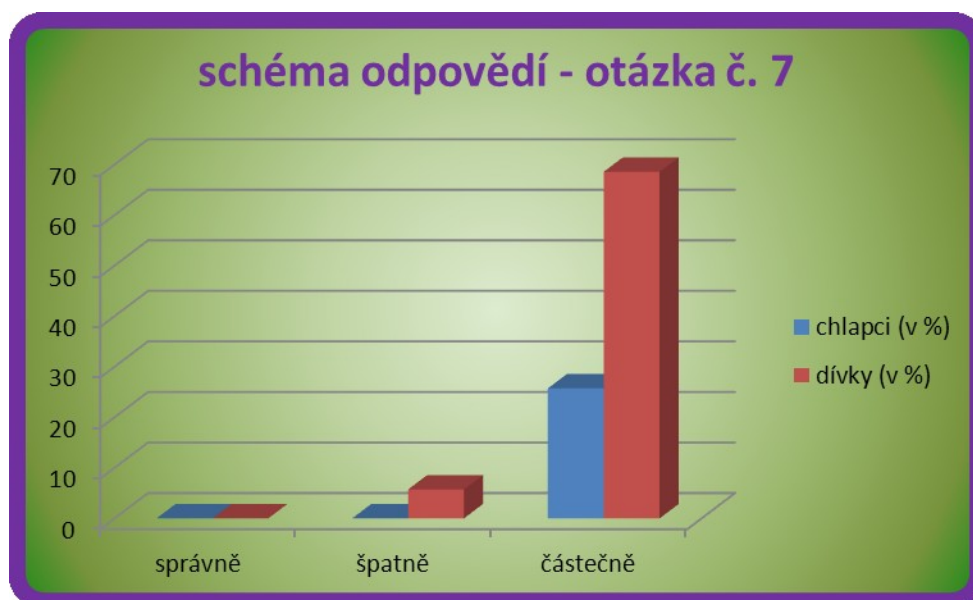

Zdroj: autor

I zde položená otázka se mi jeví podle výsledku odpovědí studentů jako velice těžká. Povědomí o tom, že v uranových dolech pracovali váleční zajatci, je u studentů opravdu velice slabé.

Otázka č. 7 – Ústřední tábory v oblasti Jáchymova byly původně: Bratrství a Vykmanov. Co tam probíhalo?

Graf č. 15

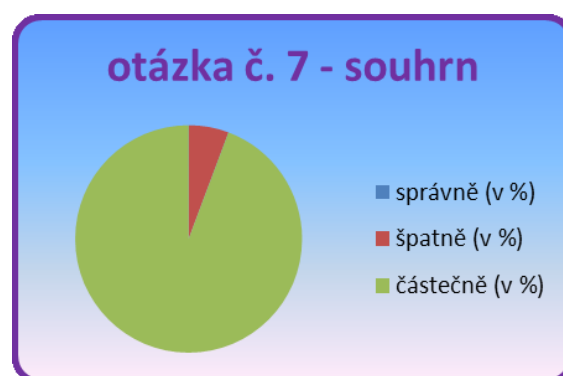
Zdroj: autor

Tabulka č. 14

otázka č. 7	dívky (v %)	chlapci (v %)	souhrn (v %)
správně	0,00	0,00	0,00
špatně	5,72	0,00	5,72
částečně	68,57	25,71	94,28

Zdroj: autor

Graf č. 16

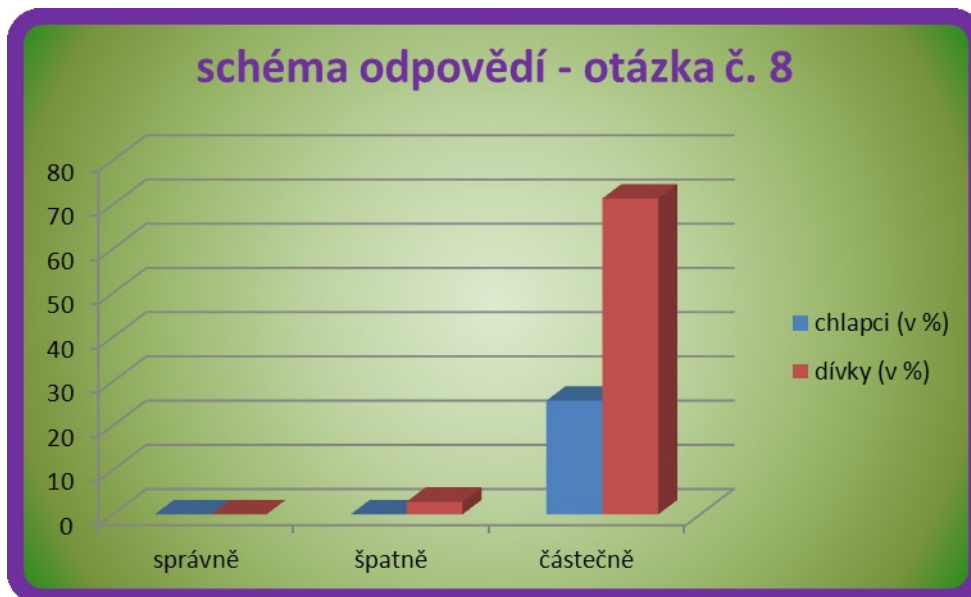

Zdroj: autor

Zde je podobně jako u ostatních otázek spojených se zdejším regionem jasně vidět, že ani žáci, kteří žijí v Ostrově a blízkém okolí, nemají téměř žádné povědomí a znalosti, které se týkají poválečné historie.

Otázka č. 8 – Čím se označovala v pracovních táborech KOREKCE?

Graf č. 17

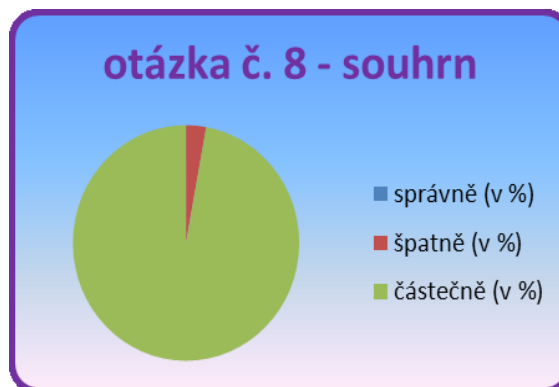
Zdroj: autor

Tabulka č. 15

otázka č. 8	dívky (v %)	chlapci (v %)	souhrn (v %)
správně	0,00	0,00	0,00
špatně	2,86	0,00	2,86
částečně	71,43	25,71	97,14

Zdroj: autor

Graf č. 18

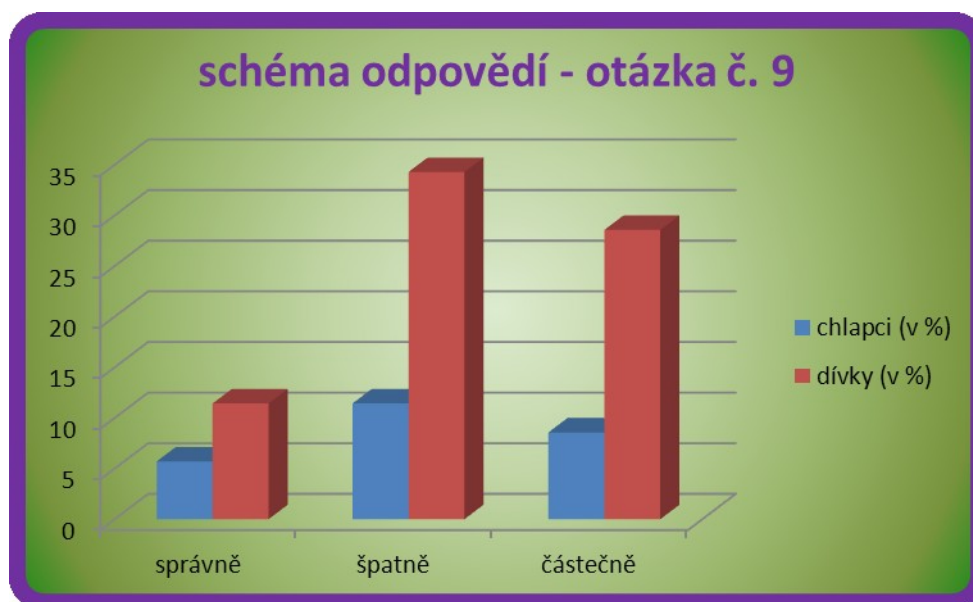

Zdroj: autor

Výsledek tohoto šetření se dal také očekávat. Tento termín z vězeňského prostředí se zdá být pro studenty značně obtížně vysvětlitelný.

Otázka č. 9 – Co znamená termín MUKL?

Graf č. 19

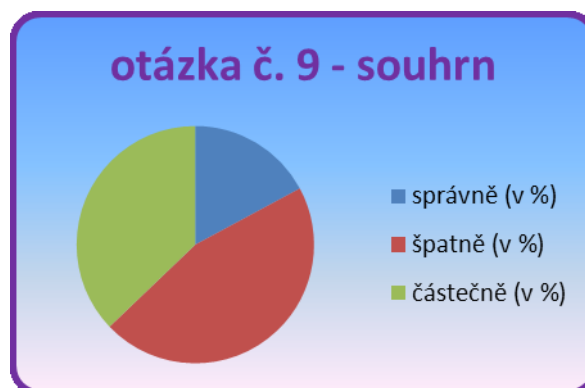
Zdroj: autor

Tabulka č. 16

otázka č. 9	dívky (v %)	chlapci (v %)	souhrn (v %)
správně	11,43	5,71	17,14
špatně	34,29	11,43	45,72
částečně	28,57	8,57	37,14

Zdroj: autor

Graf č. 20

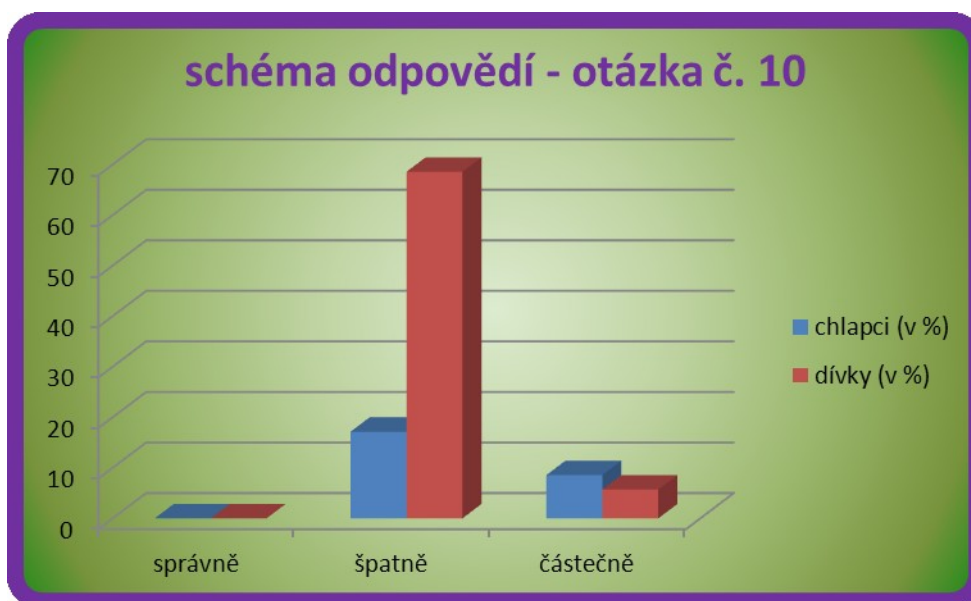

Zdroj: autor

Podle výsledků je patrné, že studenti mají o pojmu mukl značné povědomí a jednalo se zde o jednu z nejvíce správně zodpovězených otázek v průzkumu.

Otázka č. 10 – Kdo to byli političtí vězňové?

Graf č. 21

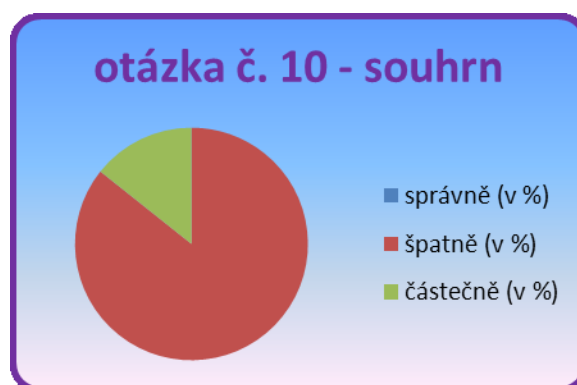
Zdroj: autor

Tabulka č. 17

otázka č. 10	dívky (v %)	chlapci (v %)	souhrn (v %)
správně	0,00	0,00	0,00
špatně	68,57	17,14	85,71
částečně	5,72	8,57	14,29

Zdroj: autor

Graf č. 22

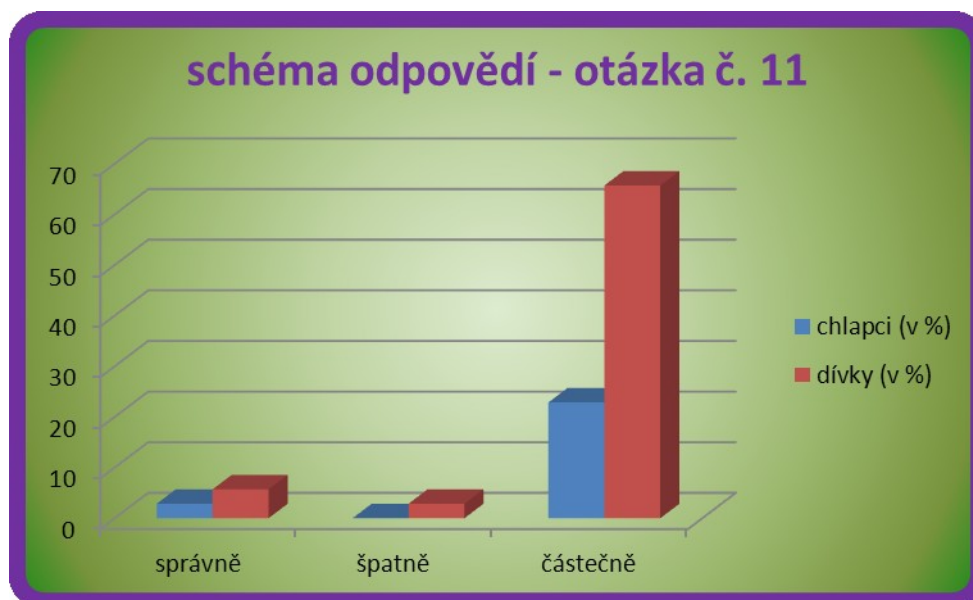

Zdroj: autor

Zde jsem byl překvapen podobně jako u otázky č. 3. Studenti střední školy mají značný problém s pojmem dle mého názoru tak triviálním.

Otázka č. 11 – *Do které oblasti v tehdejší ČSR by se daly umístit pracovní tábory: Vojna a Bytíz?*

Graf č. 23

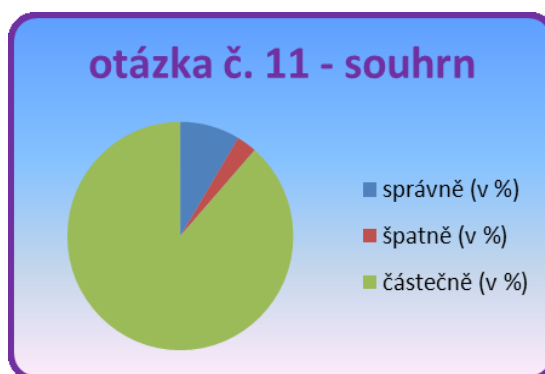

Zdroj: autor

Tabulka č. 18

otázka č. 11	dívky (v %)	chlapci (v %)	souhrn (v %)
správně	5,71	2,86	8,57
špatně	2,86	0,00	2,86
částečně	65,71	22,86	88,57

Graf č. 24

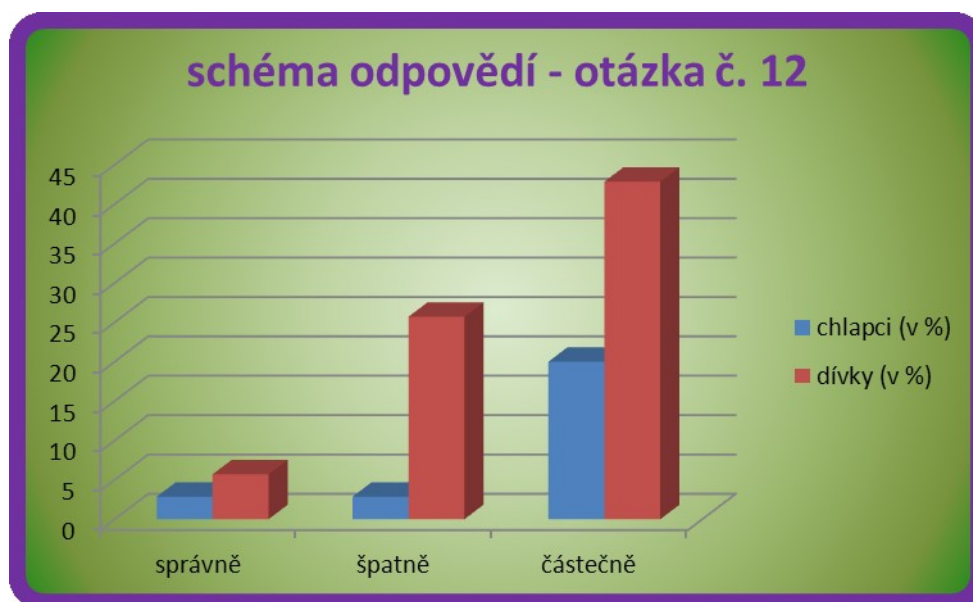
Zdroj: autor

Zdroj: autor

Ani v tomto šetření nejsou odpovědi studentů překvapující. Studenti mají značné problémy se svým regionem a tábory na Příbramsku jim opravdu moc neříkají. Těch několik správných odpovědí mě mile překvapilo.

Otázka č. 12 – Vyjmenuj alespoň 5 pracovních táborů na Jáchymovsku.

Graf č. 25

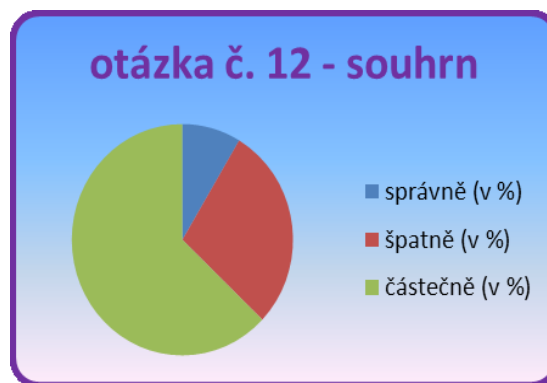
Zdroj: autor

Tabulka č. 19

otázka č. 12	dívky (v %)	chlapci (v %)	souhrn (v %)
správně	5,71	2,86	8,57
špatně	25,71	2,86	28,57
částečně	42,86	20,00	62,86

Zdroj: autor

Graf č. 26

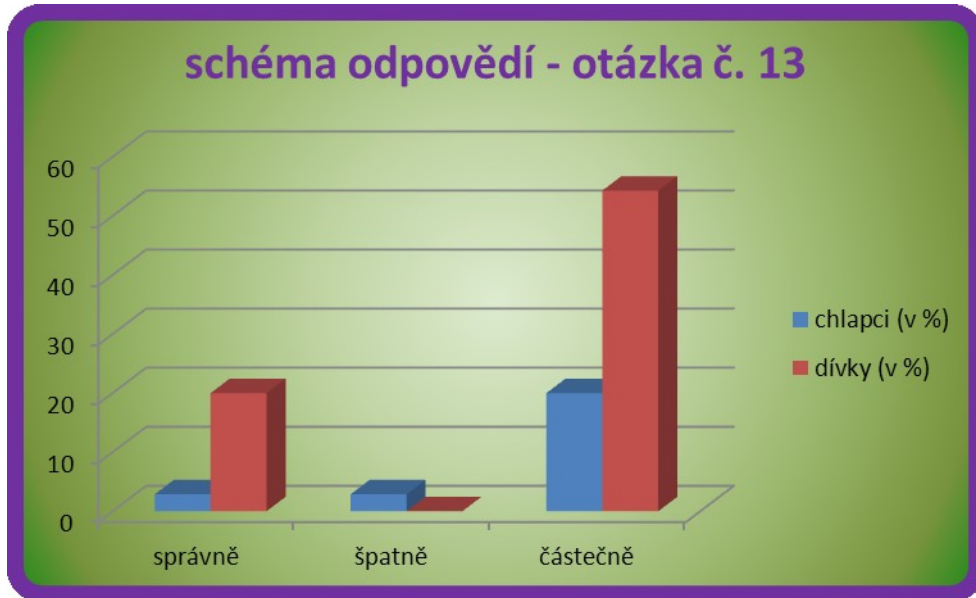

Zdroj: autor

Zde se jen potvrzuje, že studenti mají o svém nejbližším regionu opravdu malé znalosti.

Otázka č. 13 – Co bylo původně v období pracovních táborů v tzv: Věži smrti?

Graf č. 27

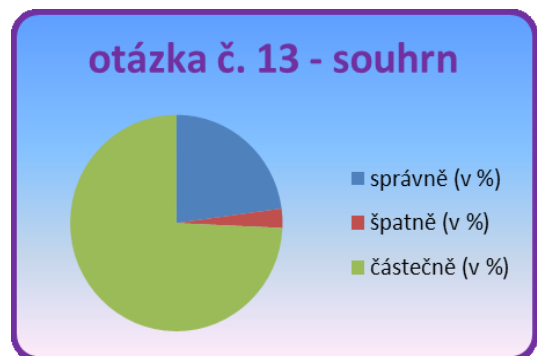
Zdroj: autor

Tabulka č. 20

otázka č. 13	dívky (v %)	chlapci (v %)	souhrn (v %)
správně	20,00	2,86	22,86
špatně	0,00	2,86	2,86
částečně	54,28	20,00	74,28

Zdroj: autor

Graf č. 28

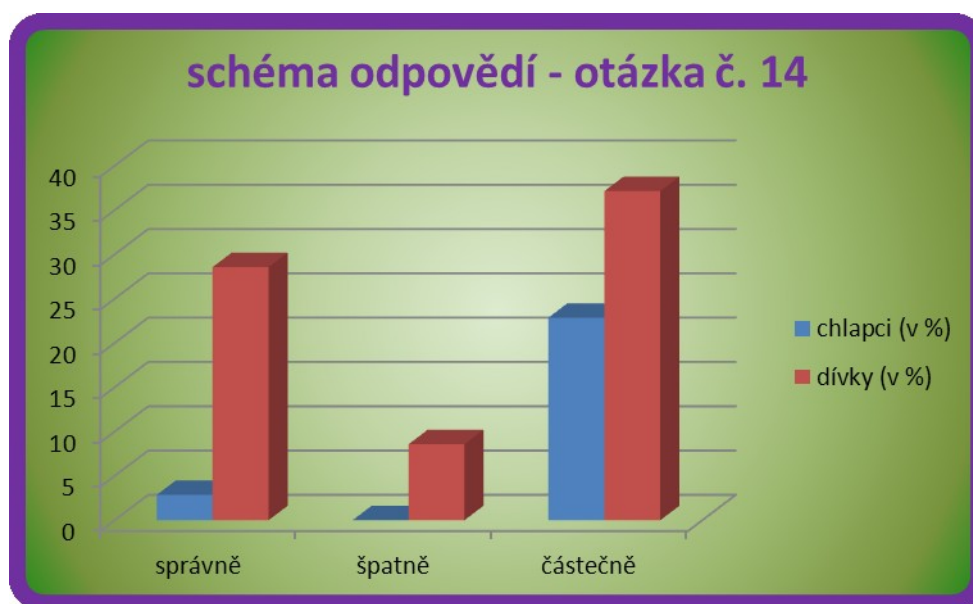

Zdroj: autor

Tato dnes již kulturní památka v areálu bývalého závodu Škoda Ostrov, kde pracovali političtí vězni, má mezi studenty přece jen nějakou povědomost.

Otázka č. 14 – Co symbolizuje v dnešní době Věž smrti?

Graf č. 29

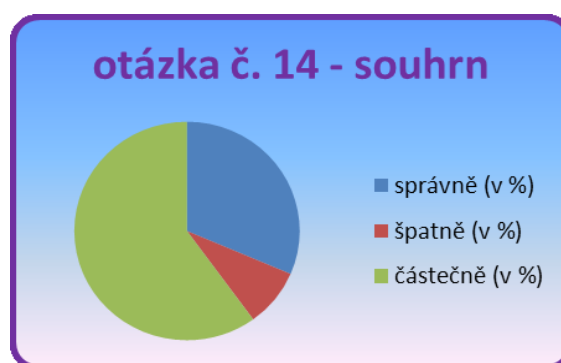
Zdroj: autor

Tabulka č. 21

otázka č. 14	dívky (v %)	chlapci (v %)	souhrn (v %)
správně	28,57	2,86	31,43
špatně	8,57	0,00	8,57
částečně	37,14	22,86	60,00

Zdroj: autor

Graf č. 30

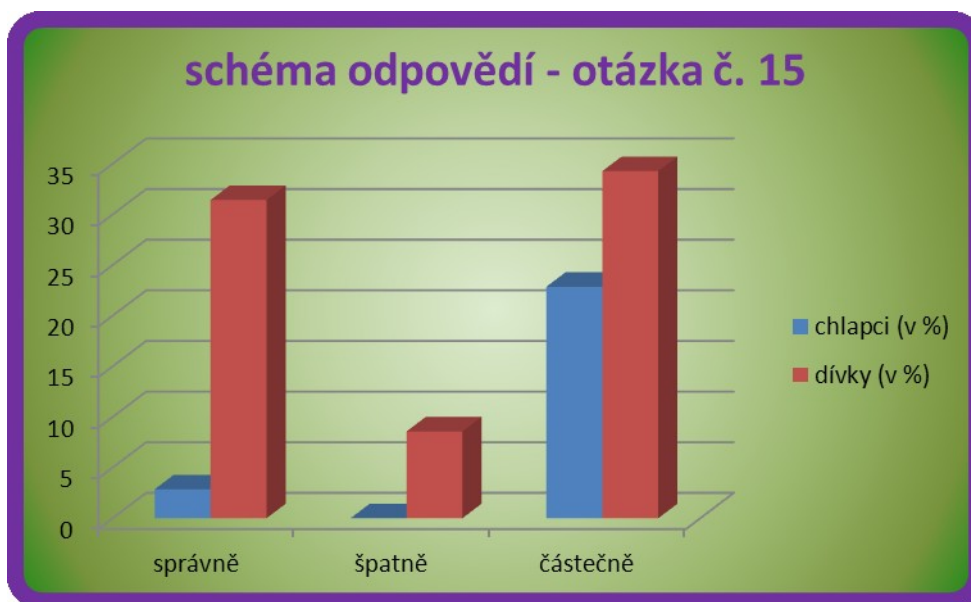

Zdroj: autor

Označení Věže smrti za kulturní památku napomohlo k tomu, že žáci mají ucelenou představu o této třídírně a drtiče uranové rudy.

Otázka č. 15 – Vznikly by pracovní tábory i bez surovinové potřeby SSSR

Graf č. 31

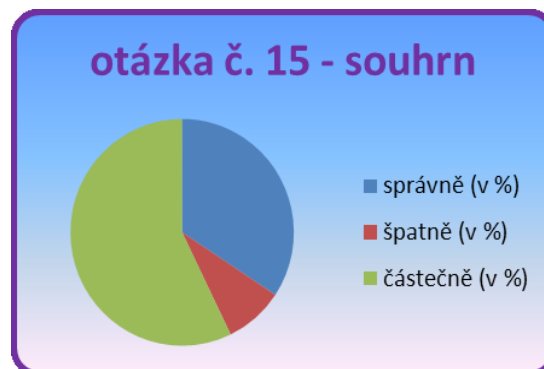
Zdroj: autor

Tabulka č. 22

otázka č. 15	dívky (v %)	chlapci (v %)	souhrn (v %)
správně	31,43	2,86	34,29
špatně	8,57	0,00	8,57
částečně	34,28	22,86	57,14

Zdroj: autor

Graf č. 32

Zdroj: autor

Podle výsledků tohoto šetření je patrné, že drtivá většina studentů má určitou představu o politické situaci a podřízenosti uranového průmyslu SSSR.

6.3 Výsledky průzkumu a závěr průzkumu

Vzhledem k nízké účasti respondentů nelze stanovit nějaké zásadní závěry. Musím však podotknout, že výsledky průzkumu, byť jen v jedné třídě střední školy, jsou do jisté míry znepokojující. Výzkum potvrdil skutečnost, že studenti mají o pracovních táborech na Jáchymovsku podprůměrné vědomosti, ačkoliv většina z nich z tohoto regionu pochází.

Je to již více než 10 let, co byl vydán Národní program rozvoje vzdělávání v České republice (tzv. Bílá kniha). Tento dokument si stanovil potlačovat centrální úlohu státu ve vzdělávání. Úlohou státu je především definovat pravidla hry (stanovit strategické cíle a celkový směr rozvoje, vymežit kompetence jednotlivých účastníků), vytvářet odpovídající podmínky. Úlohou školy – tj. nejnížší úrovně systému – je co nejlépe realizovat na základě své profesionální zodpovědnosti ty vzdělávací cíle, které si v rámci pravidel předepsaných státem (a do jisté míry modifikované regionem či obcí) sama stanoví (Kotásek, 2001, s. 37).

Přestože každá škola má svůj školní vzdělávací program do něhož může zahrnout i výuku o regionální historii, ředitelé a učitelé tuto možnost opomíjejí. Ministerstvo školství dalo školám značnou část svobody a školy výuku historie značně podceňují. Mé přesvědčení se opírá jen o nízký počet respondentů, kteří vyplňovali dotazník. Skoro každý student však přišel na střední školu z jiné základní školy, a tak se dá usuzovat, že problém s výukou historie není lokalizován na jednu školu. Studenti Střední pedagogické školy, Gymnázia a Vyšší odborné školy v Karlových Varech, kde můj výzkum probíhal, mají tu výhodu, že pan Mgr. Mašata se velice zajímá o regionální historii a může tak u nich probudit zájem o historii regionu, ve kterém žijí. Zde se jen potvrzuje nezastupitelná úloha pedagoga, který má svou práci jako poslání. Dalším obohacením pro výuku jsou návštěvy mimoškolních lektorů, kteří mají znalosti o problematice a prostředí a své zkušenosti mohou žákům ve veliké míře předávat. Zároveň tak mohou u posluchačů vzbudit zájem o témata, se kterými za nimi do škol přicházejí.

6.4 Prezentace

- JÁCHYMOV – historie města, tolar, Marie Curie-Sklodovská, 1910 první gram rádia,
- SVĚT PO 2. SVĚTOVÉ VÁLCE – rozdělení vlivu po 2. světové válce, Japonsko 1945, SSSR – Irtyš – 1. jaderný pokus,
- OBSAZENÍ URAN. DOLŮ A DOHODA SE SSSR – 11. 9. 1945 – SSSR obsadil uranové doly v Jáchymově, veškeré akce podléhaly utajení, podepsání dohody o spolupráci mezi ČSR a SSSR dne 23. 11. 1945,
- PŘEVZETÍ MOCI KOMUNISTY – v únoru 1948 hrozila občanská válka nebo invaze SSSR na naše území, v březnu 1948 proběhlo znárodnění podniků nad 50 zaměstnanců, převzetí moci KSČ v ČSR řídil SSSR, v září 1948 byl schválen zákon o pracovních táborech a zákon o ochraně lidově-demokratické republiky, PTP pro politicky nespolehlivé jedince, pracovními tábory prošlo cca 22 000 lidí, následovaly vykonstruované procesy proti opozici a proti nepohodlným členům KSČ,
- VZNIK PRACOVNÍCH TÁBORŮ – práce studentů s mapou, lokalizace pracovních táborů s použitím obrazového materiálu,
- INFORMACE O VYBRANÝCH PRACOVNÍCH TÁBORECH – Svornost: Mauthausenské schodiště, dnes čerpání radioaktivní vody pro léčebné účely, Věž smrti: dříve třídění uranové rudy a dnes památník politických vězňů, ukázka výstroje vězňů,
- ZE ŽIVOTA V PRACOVNÍCH TÁBORECH – označení „mukl“, táborové peníze, vybavení ubytoven, střežené pásmo, denní režim dne v táborech,
- UCTĚNÍ PAMÁTEK OBĚTEM – hrob politických vězňů v Jáchymově na hřbitově, hrob na hřbitově v Horním Slavkově (oběti útěku vězňů ze šachty XII. dne 15. 10. 1951 – 11 vězňů),
- ZÁVĚR,
- PŘESTÁVKA – 15 minut.

6.5 Moderace (45 minut)

V rámci moderace zjistit po přednášce např. změnu názoru studentů na uvedenou problematiku v závislosti na nových informacích. Přednášející vznese dotazy ke studentům k jejich zájmu, v rámci moderace vymezit deformace myšlení, zažité stereotypy ve společnosti, stereotypy myšlení ve vztahu k vězeňství jako celku.

V rámci moderační metody práce se studenty byla celá třída 35 studentů rozdělena do celkem 7 pracovních skupin. V každé pracovní skupině bylo celkem 5 studentů a zařazení do jednotlivých pracovních skupin bylo losováno tak, aby výsledky moderační metody práce s daným textem nebyly ovlivněny např. studijními výsledky respondentů. Vznikly tak pracovní skupiny: č. 1–7. Každá pracovní skupina měla k dispozici psací potřeby a vytištěný prázdný formulář „**DOPLŇOVAČKY**“. Dále bylo vytvořeno celkem 7 pracovních stanovišť, na kterých byly připraveny otázky (natištěné na samostatných kartách a přilepené na pracovním stole na stanovišti), jejichž správné odpovědi se zapisovaly do určených a předem označených řádků. Každá pracovní skupina si určila svého zapisovatele, který také označil Doplnovačku podle čísla své pracovní skupiny. Tématika otázek na jednotlivých stanovištích korespondovala s prezentovanou látkou a měla ověřit, jaké vědomosti si studenti z předloženého učiva odnesli.

Skupiny studentů byly vyzvány, aby pracovaly samostatně, nejednalo se o žádnou klasifikovanou práci, ale cílem bylo ověřit znalosti studentů a interaktivní formou docílit lepšího přiblížení učiva studentům.

Časový interval pro práci na jednotlivých stanovištích byl určen na 3 minuty, výměny pracovních skupin byly určené na 1 minutu, práce studentů byla organizována vyučujícím, který také dával pokyn k zahájení činnosti.

1. stanoviště

OTÁZKA: Co se podařilo izolovat jako prvnímu vědci na světě polské vědkyni

M. Curie-Sklodowské z jáchymovského uranu?

(Správná odpověď: **GRAM RÁDIA**)

2. stanoviště

OTÁZKA: Co bylo shozeno z amerických letadel v srpnu 1945 na dvě japonská města Hirošima a Nagasaki?

(Správná odpověď: **ATOMOVÁ PUMA**)

3. stanoviště

OTÁZKA: Charakterem jaké byly akce, které probíhaly na území našeho státu při zřizování pracovních táborů?

(Správná odpověď: **UTAJENÉ AKCE**)

4. stanoviště

OTÁZKA: Jak byli údajně nespolehliví občané tehdejší ČSR, kteří byli umístováni do pracovních táborů?

(Správná odpověď: **POLITICKY**)

5. stanoviště

OTÁZKA: Doplňte jméno jednoho z mnoha pracovních táborů, jehož označení zapadá do trojice názvů: Rovnost,, Bratrství.

(Správná odpověď: **SVORNOST**)

6. stanoviště

OTÁZKA: Jak se jmenuje památník politických vězňů, který je v blízkosti dřívějšího tábora Vykmanov I., a který se stal postupně symbolem všech politicky vězněných lidí v ČR?

(Správná odpověď: **VĚŽ SMRTI**)

7. stanoviště

OTÁZKA: Jak se nazývaly peníze, kterými se platilo uvnitř pracovních táborů?

(Správná odpověď: **TÁBOROVÉ**)

VYHODNOCENÍ ČINNOSTI PRACOVNÍCH SKUPIN

Vyhodnocení činnosti jednotlivých skupin studentů a vyplnění Doplnovačky probíhalo společně. Pracovní skupiny si posunuly o jedno pořadové číslo vyplněné Doplnovačky tak, aby při vyhodnocování neměly vlastní práci. Pracovní skupina č. 1 kontrolovala Doplnovačku pracovní skupiny č. 2, pracovní skupina č. 2 kontrolovala Doplnovačku pracovní skupiny č. 3 ... atd.

Vyučující na projekční ploše postupně četl zadání jednotlivých otázek a při interaktivní činnosti se studenty postupně doplňoval správné odpovědi do jednotlivých řádků Doplnovačky.

SPRÁVNÉ ŘEŠENÍ DOPLŇOVAČKY

1						G	R	A	M	R	Á	D	I	A		
2	A	T	O	M	O	V	Á	P	U	M	A					
3	U	T	A	J	E	N	É	A	K	C	E					
4							P	O	L	I	T	I	C	K	Y	
5							S	V	O	R	N	O	S	T		
6									V	Ě	Ž	S	M	R	T	I
7	T	Á	B	O	R	O	V		É							

TAJENKA DOPLŇOVAČKY: MUKLOVÉ

(V tajence čtené svisle ve zvýrazněném poli se skrývá dobové označení odsouzených v pracovních táborech: **Muži určení k likvidaci**).

VYHODNOCENÍ VÝSLEDKŮ JEDNOTLIVÝCH PRACOVNÍCH SKUPIN

Tabulka č. 23 Vyhodnocení pracovních skupin

pracovní skupina	otázka řádku 1	otázka řádku 2	otázka řádku 3	otázka řádku 4	otázka řádku 5	otázka řádku 6	otázka řádku 7	celkem chyb
1	dobře	špatně	dobře	dobře	špatně	dobře	dobře	2
2	dobře	dobře	dobře	dobře	dobře	dobře	dobře	0
3	dobře	dobře	dobře	dobře	špatně	dobře	dobře	1
4	dobře	dobře	špatně	dobře	dobře	dobře	dobře	1
5	dobře	dobře	dobře	dobře	dobře	dobře	dobře	0
6	dobře	špatně	špatně	dobře	dobře	dobře	dobře	2
7	dobře	dobře	dobře	dobře	dobře	dobře	dobře	0

Zdroj: autor

6.6 Diskuze

V rámci diskuze jako výstupu z moderační metody práce se studenty byly prezentovány grafické výsledky a grafy úspěšnosti anonymních dotazníků, které byly studentům předloženy před začátkem celého projektu.

Na projekční ploše byly prezentovány veškeré náležitosti spojené s průzkumem. Studenti se v rámci probíhající diskuze živě zajímali o problematiku vězeňských táborů na Jáchymovsku. Po zjištění, že pracuji už 20 let u vězeňské služby, se začali zajímat o současnou problematiku českých věznic. Pomocí diskuze se mi, myslím, u studentů podařilo prolomit různé mýty, které ve společnosti panují. Popravdě jsem studentům odpovídal na všechny jejich dotazy, které se týkaly dnešního vězeňství. Není bez zajímavosti, že nejvíce se o život ve věznici zajímaly studentky. Jejich otázky typu „co celý den vězeň dělá, zda si žije jako v hotelu, zda opravdu nemusí pracovat“ se mi zdály úsměvné, nicméně jsem se na ně snažil pravdivě odpovídat. Vysvětlil jsem studentům, že při denním finančním limitu, který činí na stravu vězně 48 Kč⁷, se opravdu nedá žít jako v „hotelu“. Další věcí, která studenty překvapila, byla například ta, že se vězni ve

⁷ NGŘ VS ČR č. 4/2008 O stravování ve Vězeňské službě České republiky.

vazbě sprchují v teplé vodě jen 2krát v týdnu, ve výkonu trestu dokonce jen jednou. Při debatě o zaměstnávání vězňů jsem jim objasnil, jak je problematické najít práci v civilním životě, natož pak ve vězení. Pro vězně, kteří pracují, musí podnikatel, který by je zaměstnal, zajistit ostrahu, stravování a další náklady, které jejich práci prodraží. Velice živá diskuze vznikla nad problematikou drog a jejich přítomností ve věznicích. Já pracuji ve věznici Ostrov, tak jsem mohl objasnit situaci, která panuje ve zdejší věznici. Drogy ani mobilní telefony zde nejsou na denním pořádku a snad ani v ostatních věznicích, jak v některých případech média zkresleně prezentují. Je však třeba popravdě přiznat, že při tak velkém množství vězňů (v Ostrově za rok 2011 nastoupilo do výkonu trestu nebo do výkonu vazby 1 390 vězňů⁸) není možné zaručit, že se nějaké nepovolené věci do věznice nedostanou. Další věc, která studenty velice zaujala a dá se říct, že i překvapila, byla ta, že dozorcí přímo při výkonu služby nemají u sebe žádné zbraně. Snažili se mi oponovat filmem Kajínek. Tam přeci dozorcí zbraně u sebe měli? Jak je vidět z dotazů studentů, je v dnešní společnosti opravdu velká řada mýtů a nepravd o českém vězeňství a poměrech v něm. Osvětlit a vyvrátit tento dosti zkreslený pohled na současné vězeňství ale nebylo cílem mé přednášky a prezentace. Musím přiznat, že zájem studentů o tuto tematiku mě potěšil. Na konci diskuze jsem studentům slíbil, že jestliže bude jejich zájem o vězeňství přetrvávat, budu ochoten stejně jako k pracovním táborům na Jáchymovsku, připravit prezentaci. Přednáška na téma stavu současného českého vězeňství by jistě pomohla zlepšit jeho nesprávně pokřivený image, který všeobecně panuje v laické veřejnosti. Pomocí přednášky se snad pohled na české vězeňství změní a být dozorcem bude v očích lidí čestné povolání, jako tomu bylo za první republiky. Navázat na dobré tradice by mělo být cílem všech dnešních zaměstnanců vězeňské služby.

Vězeňství v Československu mělo v období první republiky dlouhodobou tradici. Stabilitu systému dokazoval fakt, že některé zákony v novelizacích ještě dlouho přežívaly z období Rakouska – Uherska. Přitom nelze tento systém označit za rigidní, zastaralý nebo neschopný reagovat na potřeby doby. Představitelé resortu JUDr. Emerich Polák (1919–1926) a JUDr. Emil Lány (1926–1937) byli oba lidé s rozhledem a smyslem pro praktičnost. Naše vězeňství přirozeně v té době navazovalo i na světové trendy. Být dozorcem bylo tehdy opravdu čestné povolání. Dokazují to i nápisy na

⁸ Zdroj statistika Věznice Ostrov za rok 2011.

náhrobcích někdejších „vrchních dozorců“ na venkovských hřbitovech v okolí Valdic – ti lidé se nemuseli stydět za to, že se podílejí na naplňování zákona a spravedlnosti (Bajcura, 1999, s. 10).

Je to už více než 20 let, co proběhla sametová revoluce, a demokratizace českého vězeňství je určitě na dobré cestě, ale kreditu, který mělo za první republiky, ještě zdaleka nedosáhlo. Budu se těšit, že se ještě ve své profesní kariéře tohoto stavu dočkám.

6.7 Výstup z moderace

Vyhodnocení, jak skupina studentů přijala přednášku, zda přednáška vzbudila zájem, zda měli studenti dotazy k celé problematice, porovnání s grafy a tabulkami před otevřením problematiky pracovních táborů na Jáchymovsku formou diskuze.

Jako výstup z celého učebního bloku lze konstatovat, že studenti měli zájem o učivo především proto, že informace se velmi těsně dotýkaly lokality, ve které žijí. Viditelně velký zájem projevíli studenti o prezentaci sledované problematiky, která názorně předkládala studentům veškeré informace. Jako doplněk k dokreslení veškerých informací jsem studentům doporučil návštěvu výstavy v jáchymovském muzeu, která byla právě instalovaná k uvedenému tématu. Jako další možnost jsem uvedl turistickou prohlídku výletní trasy tzv. „Jáchymovské peklo“. Tato prohlídková trasa začíná u jáchymovského informačního centra. K celé problematice jsem studentům také doporučil navštívit část uranového dolu Svornost. Návštěvy pro veřejnost připravuje jáchymovský spolek Barbora. Studenti se dotazovali na možnost návštěvy uváděných expozic a byli odkázáni také na veřejně dostupné informace na webu Jáchymova, kde jsou prezentovány další zajímavosti.

Nedílnou součástí celého tématu jsou také pravidelná každoroční setkání připomínky Dne památky obětí komunismu, který je stanoven jako významný den na 27. června. V tomto období se pravidelně konají setkání bývalých politických vězňů, probíhají doprovodné akce, návštěvníci si mohou prohlédnout památník obětem tzv. Věž smrti, koná se kladení věnců na jáchymovském hřbitově a probíhá také pravidelná mše na uctění památek obětem v jáchymovském kostele.

Pedagog Mgr. Hynek Mašata pravidelně organizuje výlety studentů k těmto akcím a z celého tohoto pohledu je zřejmé, že role pedagoga je v tomto smyslu nenahraditelná. Potvrzuje se totiž zkušenost, že rodinné prostředí studentů nemusí být vždy v tomto smyslu tolik podnětné. V průběhu učiva na základní škole se uváděné problematiky dotknou vyučující možná pouze okrajově a v průběhu studia na střední škole je, dle mého názoru, rozhodující právě osobnost pedagoga a jeho způsob, jak k uváděné problematice přistupuje. V našem regionu je dostupnost poznání uváděných záležitostí velmi dobrá, ale z vlastní zkušenosti musím uvést, že role pedagoga je vždy určující.

6.8 Závěr studijního celku

Krátké shrnutí celé problematiky českého vězeňství 50. let, vysvětlení české zákonnosti v současné době s označením změn proti minulosti a vyjádření názoru na vylepšení image VS ČR v závislosti na postoji celé společnosti k dodržování zákonných norem (odkazy na filmové zpracování dané problematiky – H. Bočan : Bumerang, filmový štáb BRF – Jáchymovské rádium).

Před výzkumem k diplomové práci jsem si stanovil hypotézu, že studenti mají určité povědomí a všeobecný přehled o regionu, ve kterém žijí a znají regionální historii spojenou s pracovními tábory na Jáchymovsku. Tato hypotéza se nepotvrdila.

Z celé pracovní části mé diplomové práce je patrných několik ukazatelů:

- ⇒ potvrdila si hypotéza o celkově špatném povědomí dnešní mládeže o regionální historii
- ⇒ potvrdil se názor o nezaměnitelné roli učitele a vychovatele na všech stupních působení na žáky a studenty
- ⇒ dále se potvrdil názor, že rodinné prostředí není vždy určujícím činitelem pro duchovní a vzdělanostní úroveň respondentů
- ⇒ také se potvrdil názor, že v současném školství se ne vždy úspěšně umíme vyrovnat s učivem moderních dějin a to především s dějinami po roce 1948, což někdy stále ještě v sobě nosíme jako podivný dar minulosti

- ⇒ pouze postupně a velmi opatrně se snažíme vysvětlit některé dříve tabuizované termíny jako: holocaust, Osvětim, Jáchymovské peklo nebo genocida
- ⇒ v poslední řadě se také potvrdil názor, že výhrou může být příslušnost do třídy či ročníku, jehož vyučující vysloví pojmy jako: Alexandr Solženicyn – Souostroví Gulag, Jeden den Ivana Denisoviče, Dagmar Šimková – Byli jsme tam taky a nebo uspořádá návštěvu kina s promítnutím filmů jako např. Všichni dobří rodáci, Skřivánci na niti či Ucho.

Ještě snad pár slov na závěr. Pracovní tábory na Jáchymovsku z 50. let 20. století jsou v rámci novodobé historie České republiky jedním z nejdůležitějších milníků, na které se nesmí zapomenout. Svou přednáškou a prezentací jsem se pokusil o to, abych studenty zaujal natolik, aby se někteří z nich začali o historii pracovních táborů zajímat. Mnozí z nich byli udiveni, že pracovní tábory ležely v bezprostřední blízkosti jejich bydliště. V rámci diskuze po prezentaci a moderaci jsem zjistil, že studenti projevují nebývalý zájem o toto neradostné období našich dějin. Ještě více mě překvapil jejich zájem o dnešní vězeňství. Když jsem na začátku přednášky rozdával dotazníky a později je vyhodnotil, byl jsem opravdu zklamán z úrovně vědomostí studentů. Mladá generace nemá skoro žádné povědomí o historii 50. let 20. století. Tato situace je z mého hlediska zapříčiněna nedostatečnou výukou novodobé historie na základních a středních školách. Pedagogové stále ještě neví, jak se mají k výuce tohoto období postavit. Účinnou pomoc vidím v přednáškách mimoškolních lektorů, kteří mají znalosti o této problematice a prostředí. Mé počáteční zklamání z vědomostí studentů týkajících se pracovních táborů a regionální historie vystřídalo potěšení z jejich zájmu, který vyvolala má přednáška a prezentace. Cíl mé diplomové práce byl tak naplněn. Zájem studentů mě přesvědčil, že je třeba v lektorské práci pokračovat. Rád bych se zaměřil na zlepšení image současného českého vězeňství a navázal tak na dobrou tradici jakou mělo za první republiky. Tuto tradici zprůtrhaly oba totalitní režimy.

SEZNAM ZKRATEK

Ag-Bi-Co-Ni-U	stříbro-bismut-kobalt-nikl-uran
BRF	regionální německá televizní stanice (Bayerisches Fernsehen)
ČSR	Československá republika
DDT	dichlordifenyltrichlorethan – insekticid
Kčs	koruna československá
KPV	Konfederace politických vězňů
KSČ	Komunistická strana Československa
KSČM	Komunistická strana Čech a Moravy
KS MV	Krajská správa Ministerstva vnitra
MS Powerpoint	Microsoft Powerpoint – počítačový program
NGŘ VS ČR	nařízení Generálního ředitelství VS ČR
n.p.	národní podnik
por.	poručík
PTP	pracovně technický prapor
SNB	Sbor národní bezpečnosti
SSSR	Svaz sovětských socialistických republik
StB	Státní bezpečnost
stržm.	strážmistr
SVS	Sbor vězeňské stráže
šstržm.	štábní strážmistr
ÚV KSČ	Ústřední výbor Komunistické strany Československa
VS ČR	Vězeňská služba České republiky

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

ALTMANN, Götz et al. *St. Joachimsthal in der Zeit von Georgius Agricola : Zur Geschichte einer Bergstadt im 16. Jahrhundert*. Schneeberg et Karlovy Vary : Landesstelle für erzgebirgische und vogtländische Volkskultur Schneeberg, 1994. 88 s.

BAJCURA, L. *Periodizace dějin vězeňství po roce 1945*. In *České vězeňství*, č. 2–3/1999. Praha : Vězeňská služba ČR, 1999. 140 s. ISSN 1213-9297.

CABADA, L., KUBÁT, M. *Úvod do studia politické vědy*. Praha : Eurolex Bohemia, 2004. ISBN 80-86432-63-7.

CABADA, L. *Český stranický systém v letech 1900 až 1989*. In CABADA, L., ŠANC, D. *Český stranický systém ve 20. století*. Plzeň : Aleš Čeněk, 2005. ISBN 80-86898-50-4.

HEJL, V. *Zpráva o organizovaném násilí*. Praha : Univerzum Praha, 1990. ISBN 80-85207-01-X.

HUDECOVÁ, D., LABISCHOVÁ, D. *Nebojme se výuky moderních dějin. Nejnovější a soudobé dějiny v současném dějepisném vyučování*. Praha : Albra, 2009.

JULÍNEK, S. a kol. *Základy oborové didaktiky dějepisu*. Brno : Masarykova Univerzita, 2008. ISBN 978–80–210–3495–2.

KAPLAN, K., PACL, V. *Tajný prostor Jáchymov*. České Budějovice : Actys, 1993. ISBN 80-901234-2-2.

KISSINGER, H. *Umění diplomacie : od Richelieua k pádu Berlínské zdi*. Praha : Prostor, 1996. ISBN 80-85190-51-6.

KLOBAS, O., KRISTOFORI, J. *Jak se chodí v laně : svědectví politického vězně z padesátých let o jáchymovském táboře Nikolaj*. Brno : Blok, 1996. ISBN 978-80-903546-6-1.

KONFEDERACE POLITICKÝCH VĚZŇŮ. *Historická naučná stezka "Jáchymovské peklo"*. K. Vary : Nakladatelství Eva, 2000.

KOTÁSEK, J. a kol. *Národní program rozvoje vzdělávání v České republice. Bilá kniha*. Praha : nakladatelství Tauris, 2001. ISBN 80–211–0372–8.

KUBÁT, M. *Autoritativní a totalitní politické systémy*. In CABADA, L., KUBÁT, M., ed al. *Úvod do studia politické vědy*. Praha : Eurolex Bohemia, 2004. s. 369-370. ISBN 80-86432-63-7.

KUBÁT, M. *Postkomunismus a demokracie. Politika ve středovýchodní Evropě*. Praha : Dokořán, 2003. ISBN 80-86569-47-0.

LEPKA, F. *Český uran*. Liberec : Květa Vinklátová, 2003. ISBN 80-86660-05-2.

PERNES, J. *Takoví nám vládli*. Praha : Brána, 2003. ISBN 978-80-7243-437-4.

PETRÁŠOVÁ, L. *Vězeňské tábory v jáchymovských uranových dolech 1949-1961* In Sborník archivních prací MV ČR. MV ČR. Praha : 1994.

PLUSKAL, O. *Poválečná historie jáchymovského uranu*. Praha : Český geologický ústav, 1998. ISBN 80-7075-261-0.

ŠEDIVÝ, Z. *Uranový gulag*. Brno : Moba, 2003. ISBN 80-243-1822-9.

TOMÍČEK, R. *Těžba uranu v Horním Slavkově*. Okresní muzeum Sokolov, 2000. ISBN 80-238-6734-2.

VODIČKA K., CABADA, L. *Politický systém České republiky*. Praha : Portál, 2003. ISBN 80-7178-718.

PERIODIKA

Práce. Praha, ročník 4, číslo 225, 25. září 1948.

INTERNETOVÉ ZDROJE

Wikipedie, otevřená encyklopedie [online] – dostupné na WWW:

<http://cs.wikipedia.org/wiki/Komunistick%C3%A1_strana_%C4%8Ceskoslovenska>
- Komunistická strana Československa

<[http://cs.wikipedia.org/wiki/Kladsko_\(%C3%BAzem%C3%AD\)](http://cs.wikipedia.org/wiki/Kladsko_(%C3%BAzem%C3%AD))> – Kladské hrabství

<<http://cs.wikipedia.org/wiki/Hlu%C4%8D%C3%ADnsko>> - Hlučínsko

Aktuálně.cz [online] – dostupné na WWW:

<<http://aktualne.centrum.cz/domaci/spolecnost/clanek.phtml?id=514235>> - Unikátní foto: Tak se utíkalo z komunistického lágru

<<http://aktualne.centrum.cz/foto-a-grafiky/fotogalerie/2007/11/18/co-zbylo-z-jachymovskeho-pekla-osmnact-let-po-sametove-revoluci/foto/113607/?cid=514235>> - mapa koncentračních táborů na Jáchymovsku

ZÁKONY A PŘEDPISY V PLATNÉM ZNĚNÍ

Nařízení generálního ředitele Vězeňské služby České republiky č. 4, 2008, *O stravování ve Vězeňské službě České republiky*.

SEZNAM OBRÁZKŮ, TABULEK A GRAFŮ

Seznam obrázků

OBRÁZEK 1: Mapa Jáchymovských pracovních táborů podle leteckých snímků z roku 1952

Seznam tabulek

TABULKA 1: Přehled o zřízení a zrušení vězeňských táborů v oblasti Jáchymova a Horního Slavkova

TABULKA 2: Obecná struktura oblasti Jizera

TABULKA 3: Srovnání produkce uranu z české a německé strany Krušných hor

TABULKA 4: Produkce jednotlivých žilných uzlů v jáchymovském revíru

TABULKA 5: Stav výsledků dotazníkového šetření

TABULKA 6: Struktura odpovědí dívek (v %)

TABULKA 7: Struktura odpovědí chlapců (v %)

TABULKA 8: Struktura odpovědí na otázku č. 1 v dotazníkovém šetření

TABULKA 9: Struktura odpovědí na otázku č. 2 v dotazníkovém šetření

TABULKA 10: Struktura odpovědí na otázku č. 3 v dotazníkovém šetření

TABULKA 11: Struktura odpovědí na otázku č. 4 v dotazníkovém šetření

TABULKA 12: Struktura odpovědí na otázku č. 5 v dotazníkovém šetření

TABULKA 13: Struktura odpovědí na otázku č. 6 v dotazníkovém šetření

TABULKA 14: Struktura odpovědí na otázku č. 7 v dotazníkovém šetření

TABULKA 15: Struktura odpovědí na otázku č. 8 v dotazníkovém šetření

TABULKA 16: Struktura odpovědí na otázku č. 9 v dotazníkovém šetření

TABULKA 17: Struktura odpovědí na otázku č. 10 v dotazníkovém šetření

TABULKA 18: Struktura odpovědí na otázku č. 11 v dotazníkovém šetření

TABULKA 19: Struktura odpovědí na otázku č. 12 v dotazníkovém šetření

TABULKA 20: Struktura odpovědí na otázku č. 13 v dotazníkovém šetření

TABULKA 21: Struktura odpovědí na otázku č. 14 v dotazníkovém šetření

TABULKA 22: Struktura odpovědí na otázku č. 15 v dotazníkovém šetření

TABULKA 23: Vyhodnocení pracovních skupin

Seznam grafů

GRAF 1: Struktura odpovědí dívek

GRAF 2: Struktura odpovědí chlapců

GRAF 3: Schéma odpovědí na otázku č. 1 v dotazníkovém šetření

GRAF 4: Souhrn odpovědí na otázku č. 1 v dotazníkovém šetření

GRAF 5: Schéma odpovědí na otázku č. 2 v dotazníkovém šetření

GRAF 6: Souhrn odpovědí na otázku č. 2 v dotazníkovém šetření

GRAF 7: Schéma odpovědí na otázku č. 3 v dotazníkovém šetření
GRAF 8: Souhrn odpovědí na otázku č. 3 v dotazníkovém šetření
GRAF 9: Schéma odpovědí na otázku č. 4 v dotazníkovém šetření
GRAF 10: Souhrn odpovědí na otázku č. 4 v dotazníkovém šetření
GRAF 11: Schéma odpovědí na otázku č. 5 v dotazníkovém šetření
GRAF 12: Souhrn odpovědí na otázku č. 5 v dotazníkovém šetření
GRAF 13: Schéma odpovědí na otázku č. 6 v dotazníkovém šetření
GRAF 14: Souhrn odpovědí na otázku č. 6 v dotazníkovém šetření
GRAF 15: Schéma odpovědí na otázku č. 7 v dotazníkovém šetření
GRAF 16: Souhrn odpovědí na otázku č. 7 v dotazníkovém šetření
GRAF 17: Schéma odpovědí na otázku č. 8 v dotazníkovém šetření
GRAF 18: Souhrn odpovědí na otázku č. 8 v dotazníkovém šetření
GRAF 19: Schéma odpovědí na otázku č. 9 v dotazníkovém šetření
GRAF 20: Souhrn odpovědí na otázku č. 9 v dotazníkovém šetření
GRAF 21: Schéma odpovědí na otázku č. 10 v dotazníkovém šetření
GRAF 22: Souhrn odpovědí na otázku č. 10 v dotazníkovém šetření
GRAF 23: Schéma odpovědí na otázku č. 11 v dotazníkovém šetření
GRAF 24: Souhrn odpovědí na otázku č. 11 v dotazníkovém šetření
GRAF 25: Schéma odpovědí na otázku č. 12 v dotazníkovém šetření
GRAF 26: Souhrn odpovědí na otázku č. 12 v dotazníkovém šetření
GRAF 27: Schéma odpovědí na otázku č. 13 v dotazníkovém šetření
GRAF 28: Souhrn odpovědí na otázku č. 13 v dotazníkovém šetření
GRAF 29: Schéma odpovědí na otázku č. 14 v dotazníkovém šetření
GRAF 30: Souhrn odpovědí na otázku č. 14 v dotazníkovém šetření
GRAF 31: Schéma odpovědí na otázku č. 15 v dotazníkovém šetření
GRAF 32: Souhrn odpovědí na otázku č. 15 v dotazníkovém šetření

SEZNAM PŘÍLOH

PŘÍLOHA A – Hlášení velitele stanice SNB v Jáchymově vrchního strážmistra Hefnera o obsazení jáchymovských dolů Rudou armádou. Zdroj: Pluskal, O. Poválečná historie Jáchymovského uranu. Praha: Český geologický ústav, 1998	I
PŘÍLOHA B – Dohoda vlády ČSR a SSSR a Protokol z 23. listopadu 1945 o těžbě uranové rudy v ČSR a o dodávkách do SSSR. Zdroj: Pluskal, O. Poválečná historie Jáchymovského uranu. Praha: Český geologický ústav, 1998	III
PŘÍLOHA C – Vězeňské tábory na Hornoslavkovsku: Vězeňský tábor Prokop Zdroj: autor, fotografie 1 a 2	IV
PŘÍLOHA D – Vězeňské tábory na Hornoslavkovsku: Vězeňský tábor Ležnice Zdroj: autor, fotografie 3 a 4	V
PŘÍLOHA E – Vězeňské tábory na Hornoslavkovsku: Vězeňský tábor Svatopluk Zdroj: autor, fotografie 5 a 6	VI
PŘÍLOHA F – Vězeňské tábory na Hornoslavkovsku: Vězeňský tábor XII. Zdroj: autor, fotografie 7 a 8	VII
PŘÍLOHA G – Vězeňské tábory na Jáchymovsku: Vězeňský tábor Ústřední - Bratrství Zdroj: autor, fotografie 9 a 10	VIII
PŘÍLOHA H – Vězeňské tábory na Jáchymovsku: Vězeňský tábor Bratrství Zdroj: autor, fotografie 11	IX
PŘÍLOHA CH – Vězeňské tábory na Jáchymovsku: Vězeňský tábor Vykmanov I. Zdroj: autor, fotografie 12 a 13	X
PŘÍLOHA I – Vězeňské tábory na Jáchymovsku: Vězeňský tábor Vykmanov II. „L“ Zdroj: autor, fotografie 14 a 15	XI
PŘÍLOHA J – Vězeňské tábory na Jáchymovsku: Vězeňský tábor Svornost Zdroj: autor, fotografie 16 a 17	XII
PŘÍLOHA K – Vězeňské tábory na Jáchymovsku: Vězeňský tábor Mariánská Zdroj: autor, fotografie 18 a 19	XIII
PŘÍLOHA L – Vězeňské tábory na Jáchymovsku: Vězeňský tábor Rovnost Zdroj: autor, fotografie 20 a 21	XIV
PŘÍLOHA M – Vězeňské tábory na Jáchymovsku: Vězeňský tábor Nikolaj Zdroj: autor, fotografie 22 a 23	XV
PŘÍLOHA N – Vězeňské tábory na Jáchymovsku: Vězeňský tábor Eliáš Zdroj: autor, fotografie 24 a 25	XVI
PŘÍLOHA O – Vězeňské tábory na Jáchymovsku: Vězeňský tábor Barbora Zdroj: autor, fotografie 26 a 27	XVII
PŘÍLOHA P – Hřbitov v Horním Slavkově Zdroj: autor, fotografie 28 a 29	XVIII
PŘÍLOHA Q – Hřbitov v Jáchymově Zdroj: autor, fotografie 30 a 31	XX
PŘÍLOHA R – Vězeňská Halina Zdroj: Královská mincovna Jáchymov, fotografie 32 a 33	XXI
PŘÍLOHA S – Maketa tábora Rovnost Zdroj: Královská mincovna Jáchymov, fotografie 34 a 35	XXII

PŘÍLOHY

Příloha A – Hlášení velitele stanice SNB v Jáchymově vrchního strážmistra Hefnera o obsazení jáchymovských dolů Rudou armádou

MINISTERSTVO NÁRODNÍ OBRANY
Hlavní štáb - 2. odděl.

Čj: 2224/taj. Hl.št.2.odděl.1945.

Praha dne 24. září 1945.

Věc: Uranové doly v Jáchymově -
hlášení.

zrušeno
Tajné
X. 1995

Ministerstvo národní obrany,
hlavní štáb 1.oddelení,

P r a h a.

Dne 11. 9. t.r. ve 14.00 hod. obsadila RA jednotka pod vedením podplukovníka RA dely na uranovou rudu v Jáchymově.

Velitel RA jednotky zakázal s okamžitou platností přístup do prostoru dolů všem nezaměstnaným a nepovolaným. Zaměstnanci dolů dostanou zvláštní průkazy. Před obsazením byly doly ruskými experty fotografovány. Toto opatření je odůvodňováno tím, že RA chce za každou cenu zabránit event. sabotážním činům v dolech.

Dne 13.9. t.r. projeli Vejprty plk.RA Krajter a kpt RA Krasnikov. Přijeli z Berlína a jeli přes Annaberg do Jáchymova. Měli doporučení velitele posádky v Annabergu mjr. RA Němčova. Jedná se pravděpodobně o odborníky, kteří mají za úkol prohlédnout uranové doly.

Německé obyvatelstvo v Jáchymově o obsazení dolů RA mluvilo asi týden před 11.9.t.r. Bylo zjištěno, že tyto zprávy německé obyvatelstvo získalo od příslušníků RA.

Jesle za války byly započate s těžbou uranové rudy a kebalu v oblasti Johannegeorgenstadtu / Saske -15 km sz. Jáchymov/, kde dosud zjištěny dva doly a to u nádraží a ve Wittingstal /pravděpodobně místní název/. Dále v oblasti Ehren Friedersdorf / 8 km s Annaberg/ a konečně prý také ve Fürstenbrunn, a Heida. Kapacitu jmenovaných dolů se nepodařilo zjistit.

Na rozkaz RA velitelství v Annaberg je celý prostor těchto dolů pečlivě strážěn. Strážení je rozšířeno i na státní hranice v úsecích, kde jsou prostory dolů. Hranice stráží příslušníci RA a německá pohraniční policie, která je vyzbrojena pistolemi. Bylo zjištěno

Příloha C – Dohoda vlády ČSR a SSSR a Protokol z 23. listopadu 1945 o těžbě uranové rudy v ČSR a o dodávkách do SSSR

Dohoda vlády ČSR a SSSR a protokol z 23. listopadu 1945 o těžbě uranové rudy v ČSR a o dodávkách do SSSR

Přísně důvěrné.

- 2 -

DOHODA

mezi vládou Svazu Sovětských Socialistických Republik a vládou Československé republiky o rozšíření těžby rud a koncentrátů v Československu, obsahujících radium a jiné radioaktivní prvky, jakož i o jejich dodávkách Svazu Sovětských Socialistických Republik.

Vláda Svazu Sovětských Socialistických Republik a vláda Československé republiky dohodly se jak následuje:

Část 1.

Československá vláda organizuje státní podnik pro výzkum a exploataci všech nalezišť, obsahujících radium a radioaktivní prvky, které náleží Československému státu.

Část 2.

Československá vláda učiní vše k maximálnímu zvýšení těžby rudy a koncentrátů, obsahujících radium a jiné radioaktivní prvky v obvodu města Jáchymova.

Část 3.

Vláda Sovětského svazu poskytne všestrannou technickou pomoc pro výzkum a exploataci výše uvedených nalezišť. Tato pomoc bude pozistivutí jednak ve vyslání odborníků pro organizaci vyhledávání a průmyslového výzkumu nalezišť i pro práce na těžbě rudy a koncentrátů, a též v dodávce nutného zařízení a materiálu.

Část 4.

Obě vlády utvoří stílou Československo-sovětskou komisi se sídlem v Praze, sestávající ze 4 členů /po dvou z každé vlády/. Tato komise má tyto úkoly:

a/ Vypracování směrnic za účelem rozšíření geologicko-výzkumných prací a zvýšení těžby rudy a koncentrátů.

b/ Propracování plánů těžby rudy a koncentrátů, při čemž základní plány musí být sestaveny navčena na dobu nejméně 5-ti let a postupným zvyšováním plánu v případě, že výsledky geologického výzkumu dají pro to podklad.

c/ Řešení všech otázek, které vznikají v rámci plnění smlouvy o technické pomoci a dodávkách.

d/ Určení cen za rudy a koncentráty a za radium v soulahu s paragrafem 5. této smlouvy na podkladě svůstojných nákladů a připočtením normálního procenta zisku.

Komise provádí svoji činnost podle statutu, který

si zřídí. Rozhodnutí komise jsou přivoplatná při souhlasu obou stran. V případě, že Českoslovenští a sovětské členové komise se nedohodnou, vše bude řešeno přímo oběma vládami.

Část 5.

Československo-sovětská komise rozhodne ve smyslu 4, která část vytěžená rudy a koncentrátů zůstane v Československu pro jeho nutné hospodářské a vědecké potřeby. Všechna ostatní vytěžená ruda i koncentráty, obsahující radium a jiné radioaktivní prvky, budou se odevzdávat Svazu Sovětských Socialistických Republik, při čemž o. radia bude se vracet Československu, pokud bude vytěženo z rud a koncentrátů, poskytovanych z Československa na zpracování v SSSR.

Vzájemné využitování, vyplývající z postoupení rudy a koncentrátů na zpracování do SSSR a z navracení radia do Československa, bude se provádět na základě cen za rudy a koncentráty i cen za radium, ustanovených za souhlasu obou vlád, s uhrazením vznikavších rozdílů buď v dodávkách zboží aneb ve valutě dle dohody stran.

Část 6.

Se sovětské strany souhlasí se s tím, aby byli vysláni do Československa mezi odborníky jeden odborník v hodnosti technického ředitele, jeden odborník v hodnosti vrchního inženýra a jeden odborník v hodnosti přednosty technické kontroly Jáchymovského závodu.

Část 7.

Obě strany jsou zajedno v tom, že budou si vyměňovati vědecké poznatky, týkající se využití rud a koncentrátů, obsahujících radium a radioaktivní prvky.

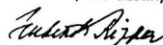
Část 8.

Tato dohoda nabývá okamžitě platnosti po jejím podepsání a je platná na dobu 20-ti let.

Sepsáno v Praze 23. listopadu 1945 ve dvou autentických exemplářích, každý v českém a ruském jazyku, při čemž oba texty mají stejnou platnost.

Na základě zmocnění vládou Československé republiky

/ H. RIPKA /

Na základě zmocnění vládou Svazu Sovětských Socialistických Republik

/ I. BAKULIN /

Přísně důvěrné.

PROTOKOL

k dohodě mezi vládou Československé republiky a vládou Svazu Sovětských Socialistických Republik o rozšíření těžby rud a koncentrátů v Československu, obsahujících radium a jiné radioaktivní prvky, jakož i o jejich dodávkách Svazu Sovětských Socialistických Republik.

V souvislosti s dnešním podepsáním dohody v Praze mezi vládou Československé republiky a vládou Svazu Sovětských Socialistických Republik o rozšíření těžby rud a koncentrátů v Československu, obsahujících radium a jiné radioaktivní prvky, jakož i o jejich dodávkách Svazu Sovětských Socialistických republik, byla uzavřena dohoda:

1. Z celkového množství těžených rud a koncentrátů, obsahujících radium a jiné radioaktivní prvky, po dobu prvních 5 roků platnosti citované dohody zůstane v Československu pro jeho hospodářské a vědecké potřeby množství do 10% těchto rud a koncentrátů.

2. Vláda Československé republiky přenechá podle potřeby sovětským členům Československo-sovětské komisi vhodné místnosti v Jáchymově a v Praze.

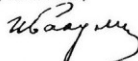
Na základě zmocnění vládou Československé republiky

/ H. RIPKA /

Na základě zmocnění vládou Svazu Sovětských Socialistických Republik

/ I. BAKULIN /

Zdroj: Pluskal, O. Poválečná historie Jáchymovského uranu, s. 6.

Příloha C – Vězeňské tábory na Hornoslavkovsku: Vězeňský tábor Prokop

Fotografie 1 – tábor Prokop, dnes věznice v Horním Slavkově

Zdroj: autor

Fotografie 2 – věznice Horní Slavkov, dosud v provozu

Zdroj: autor

Příloha D – Vězeňské tábory na Hornoslavkovsku: Vězeňský tábor Ležnice

Fotografie 3 – fragmenty tábora Ležnice

Zdroj: autor

Fotografie 4 – zabezpečená těžní jáma šachty Ležnice, pracoviště politických vězňů

Zdroj: autor

Příloha E – Vězeňské tábory na Hornoslavkovsku: Vězeňský tábor Svatopluk

Fotografie 5 – dříve tábor Svatopluk, nyní kravín

Zdroj: autor

Fotografie 6 – těžní jáma a zařízení dolu Svatopluk, pracoviště politických vězňů

Zdroj: autor

Příloha F – Vězeňské tábory na Hornoslavkovsku: Vězeňský tábor XII.

Fotografie 7 – dříve tábor XII., nyní lesopark

Zdroj: autor

Fotografie 8 – fragmenty šachty XII., odsud byl uskutečněn největší útěk politických vězňů

Zdroj: autor

Příloha G – Věžeňské tábory na Jáchymovsku: Věžeňský tábor Ústřední - Bratrství

Fotografie 9 – Ústřední tábor Bratrství, fragment sprch

Zdroj: autor

Fotografie 10 - Ústřední tábor Bratrství

Zdroj: autor

Příloha H – Vězeňské tábory na Jáchymovsku: Vězeňský tábor Bratrství

Fotografie 11 – důl Bratrství, dříve Šachta saských šlechticů

Zdroj: autor

Příloha CH – Vězeňské tábory na Jáchymovsku: Vězeňský tábor Vykmánov I.

Fotografie 12 – Věznice Ostrov, dodnes v provozu

Zdroj: autor

Fotografie 13 – dnešní věznice se s bývalým táborem Vykmánov I. nedá srovnat

Zdroj: autor

Příloha I – Vězeňské tábory na Jáchymovsku: Vězeňský tábor Vykmánov II. „L“

Fotografie 14 – Vykmánov II. „L“ dodnes slouží jako věznice

Zdroj: autor

Fotografie 15 – Věž smrti, pracoviště politických vězňů určených k likvidaci

Zdroj: autor

Příloha J – Věžeňské tábory na Jáchymovsku: Věžeňský tábor Svornost

Fotografie 16 – tábor Svornost leží nedaleko těžní jámy Svornost

Zdroj: autor

Fotografie 17 – Mauthausenské schody vedly od šachty Svornost strmě k táboru Svornost

Zdroj: autor

Příloha K – Vězeňské tábory na Jáchymovsku: Vězeňský tábor Mariánská

Fotografie 18 – v pozadí nad táborem se tyčila halda šachty Adam

Zdroj: autor

Fotografie 19 – místo, kde stál klášter na Mariánské, později vyšetřovna StB a SNB útvaru Jeřáb

Zdroj: autor

Příloha L – Věžeňské tábory na Jáchymovsku: Věžeňský tábor Rovnost

Fotografie 20 – tábor Rovnost byl svého času jeden z největších táborů na Jáchymovsku

Zdroj: autor

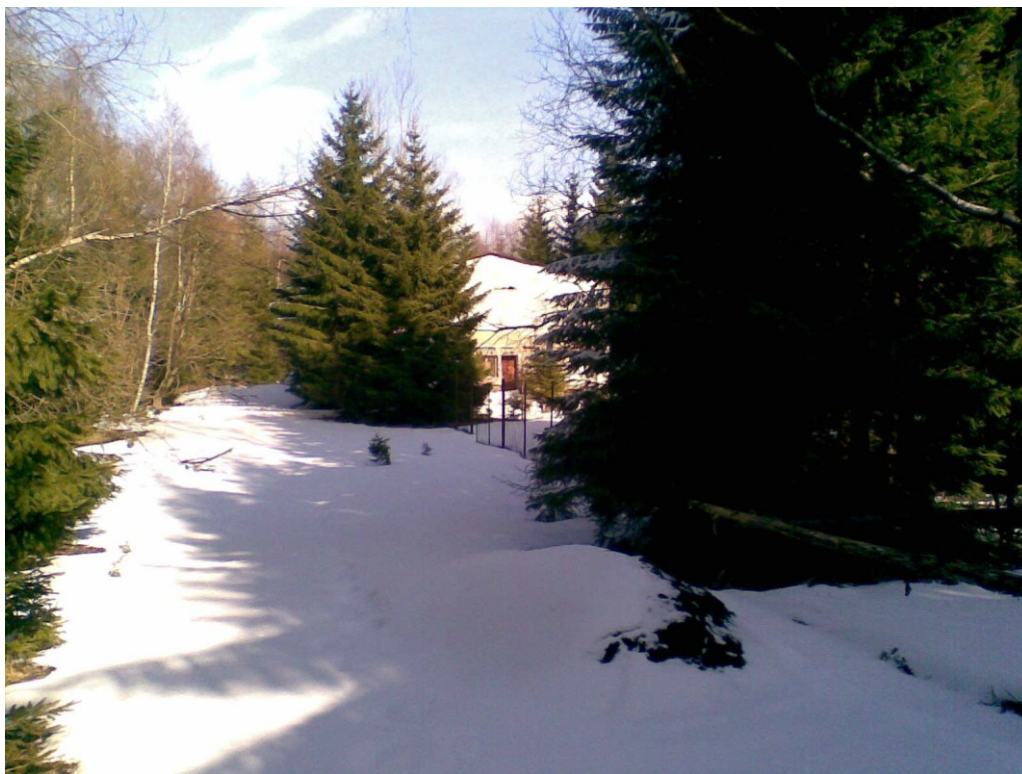
Fotografie 21 – fragmenty budov na Rovnosti

Zdroj: autor

Příloha M – Vězeňské tábory na Jáchymovsku: Vězeňský tábor Nikolaj

Fotografie 22 - tábor Nikolaj byl svého času jeden z nejmenších táborů na Jáchymovsku

Zdroj: autor

Fotografie 23 – těžní zařízení na Nikolaji

Zdroj: autor

Příloha N – Věžeňské tábory na Jáchymovsku: Věžeňský tábor Eliáš

Fotografie 24 – z tábora Eliáš nezbylo téměř nic, skauti zde postavili mohylu s křížem

Zdroj: autor

Fotografie 25 – na Eliáši stojí ohromná budova měřírny, sloužila k rozvodu elektřiny

Zdroj: autor

Příloha O – Vězeňské tábory na Jáchymovsku: Vězeňský tábor Barbora

Fotografie 26 – tábor Barbora byl svého času nejvýše položený z táborů na Jáchymovsku

Zdroj: autor

Fotografie 27 – šachta Barbora, pracoviště politických vězňů

Zdroj: autor

Příloha P – Hřbitov v Horním Slavkově

Fotografie 28 – hrob politických vězňů zabitých při útěku ze Šachty XII. v Horním Slavkově

Zdroj: autor

Příloha P – Hřbitov v Horním Slavkově

Fotografie 29 – památník politických vězňů na hřbitově v Horním Slavkově

Zdroj: autor

Příloha Q – Hřbitov v Jáchymově

Fotografie 30 – památník politických vězňů v Jáchymově

Zdroj: autor

Fotografie 31 – hrob politických vězňů v Jáchymově

Zdroj: autor

Příloha R – Věžeňská Halina

Fotografie 32 – Královská mincovna v Jáchymově

Zdroj: Královská mincovna v Jáchymově

Fotografie 33 – pracovní oděv horníků v dolech

Zdroj: Královská mincovna v Jáchymově

Příloha S - Maketa táboru Rovnost

Fotografie 34 - Královská mincovna v Jáchymově

Zdroj: Královská mincovna v Jáchymově

Fotografie 35 – tábor Rovnost patřil k největším v jáchymovské oblasti

Zdroj: Královská mincovna v Jáchymově

BIBLIOGRAFICKÉ ÚDAJE

Jméno autora: Martin Čáslavský

Obor: Andragogika

Forma studia: Kombinovaná

Název práce: Pracovní tábory na Jáchymovsku

Rok: 2012

Počet stran textu bez příloh: 82

Celkový počet stran příloh: 22

Počet zdrojů periodik: 1

Počet titulů české literatury a pramenů: 21

Počet internetových zdrojů: 5

Počet zdrojů zákonů a předpisů: 1

Vedoucí práce: PaedDr. Lubomír Bajcura, Ph.D.